

T.C.
HARRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ BÖLÜMÜ
DİN PSİKOLOJİSİ ANABİLİM DALI

YUSUF KISSASI'NIN SOSYO-PSİKOLOJİK TAHLİLİ

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Danışman
Yrd.Doç.Dr. Abdulkadir ETÖZ

Hazırlayan
Eyyup AKSOY

52711

**T.C. YÜKSEKÖĞRETİM BÜYÜK
DOKÜMANTASYON MERKEZİ**

ŞANLIURFA
1996

Harran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne

Bu çalışma, jürimiz tarafından Din Psikolojisi Anabilim Dalında Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Danışman :.....

Üye :.....

Üye :.....

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Prof.Dr.İbrahim DÜZEN
Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

Bir insanın dünyaya gelişinden itibaren, ölümüne kadar geçirmiş olduğu aşamalar ve bu aşamalardaki ihtiyaçlarının farklılığı, tekâmülüne paralel giderilen ihtiyaçları ve bunların karşılanma şekilleri, komple insanlık tarihi ve tekâmülü ile karşılaştırıldığında, önemli benzerliklerin olduğu görülür.

İnsanlığı iyiye, güzele ve hayra yönlendirme amacıyla gönderilmiş olan Kur'an, günümüzde daha çok ihtiyaç duyulan bir kaynak olma özelliğini korumaktadır. Zira insanlığın sahip olduğu teknik imkânlar, maddî refah düzeyi ve medeniyetin her türlü nimetleri insanlığı mutlu kılmamıştır. Bunun neticesi olarak da Allah'ın sonsuz ilminin eseri olan Kur'an'a önemli yönelişler görülmektedir.

Asrımızın insanı, Kur'an'ın günümüze uzanan ve hitap eden mesajlarını bulmak ve anlamak için arayışını sürdürmektedir. Bunu yaparken de, soyut fikirlerden ziyade, günlük hayatta uygulanabilirliği ortaya konmuş somut fikirlere rağbet etmektedir.

İnsanları bu yönde bir tatmine ulaştırma amacıyla Kur'an'da yer alan kıssaların, hikmetine ve duygusal-sosyal gerçeklerine uygun olarak, içerdiği mesajları araştırıp günümüz insanına ulaştırmanın manevî hazzı ve mükâfatı inkâr edilemez.

Yeni bir alan olması nedeniyle zorluklarına rağmen; bu niyetle yola çıkarak giriştiğimiz bu çalışma ile, yazılmış ve büyük değere sahip diğer eserlerden daha farklı bir bakış açısıyla Yusuf Kıssası'nın sosyo-psikolojik tahlilini yapmaya çalıştık.

Bu çalışmam boyunca değerli katkılarını ve rehberliğini esirgemeyen hocam Yrd.Doç.Dr.Abdulkadir ETÖZ'e teşekkür eder, bize geniş ufuklar kazandıran diğer eser sahiplerine giyabi minnet ve şükranlarımı sunarım.

Eyyup AKSOY
Şanlıurfa-1996

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ

KISALTMALAR

GİRİŞ

A- PROBLEM

- 1- İnsanı Tanıma Gerekliliği
- 2- İnsanın Zaafları
- 3- Sosyal Çevre ve İnsan
- 4- İnsanın Dünyaya Geliş Gayesi Nedir?
- 5- İmtihan Araçları

B- ARAŞTIRMANIN GAYESİ

C- KONUNUN ÖNEMİ

D- ARAŞTIRMANIN METODU

E- SINIRLILIKLAR

F- KONU İLE İLGİLİ ÖNCEKİ ÇALIŞMALAR

BİRİNCİ BÖLÜM

A- KUR'AN'DA KISSALAR ve YUSUF KISSAS.....	17
1- Kur'an'da Kıssaların Yer Almasının Hikmeti.....	17
2- Hz. Yusuf Kıssası (Özet).....	21
B- HZ. YUSUF'UN NESEBİ ve YAŞADIĞI DEVİR.....	25
1- Nesebi.....	25
2- Ailesi ve Çevresi ile Münasebetleri.....	26
3- Yaşadığı Devrin Durumu.....	28
a- Devlet Örgütü.....	28
b- Sosyal Hayat	30
c- Dinî Hayat.....	30

İKİNCİ BÖLÜM
BULGULAR VE YORUMLAR

A- RÜYA.....	: 32
B- KISKANÇLIK ve SIR SAKLAMA.....	: 34
C- TAKTİK ve SUÇ.....	: 36
D- ADALET.....	: 38
E- KÜÇÜK ve BÜYÜK KARDEŞ.....	: 39
F- FERT VE GRUP ETKİLEŞİMİ.....	: 40
G- SUÇLULUK PSİKOLOJİSİ.....	: 43
H- SABIR.....	: 45
İ- FİRASET (FERASET).....	: 47
J- ERİŞKİNLİK.....	: 49
K- EVLAT EDİNME.....	: 52
L- FITRAT VE DUYGULAR.....	: 53
M- SORUŞTURMA VE TETKİK.....	: 57
N- SARAYIN ATMOSFERİ.....	: 58
O- MAHKUMİYET ve ZİNDAN.....	: 63
P- HAPİSHANE.....	: 64
R- YUSUF (A.S)UN BERAATİ.....	: 75
S- HZ. YUSUF KARDEŞLERİYLE.....	: 77
Ş- YUSUF'UN KOKUSU	: 91
T- VUSLAT SAHNESİ	: 96
SONUÇ.....	: 100
BİBLİYOGRAFYA.....	: 103
ÖZET.....	: 107
ABSTRACT.....	: 108

KISALTMALAR

a.b.d.	: Anabilim Dalı
a.e.	: aynı eser
a.g.e.	: adı geçen eser
a.s.	: aleyhisselam
A.Ü.	: Ankara Üniversitesi
b.	: bin, ibn.
bkz.	: bakınız
c	: cilt
c.c.	: celle celaluhu
Çev.	: Çeviren
Haz.	: Hazırlayan
İ.Ü.	: İstanbul Üniversitesi
Hz.	: Hazret
K.T.B.	: Kültür Bakanlığı
M.E.B.	: Milli Eğitim Bakanlığı
M.Ö.	: Milattan Önce
M.Ü.İ.F.	: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
Nakl.	: Nakleden
öl.	: Ölümü
r.a.	: Radıyallahu anh
s.	: sahife
(s.a.v.)-(s.a.s)	: Sallallahu aleyhi ve sellem
T.D.K.	: Türk Dil Kurumu
ts.	: tarihsiz
vb.	: ve benzeri
vd.	: ve diğerleri-devamı
Yay.	: Yayınevi-Yayınları
ys.	: Yersiz

GİRİŞ

A- PROBLEM

1- İnsanı Tanıma Gerekliliği

Sabahleyin uyandıığımızda acıktığımızı hissederiz. Bu hissimizi bastırmak için, gider keçimizi sağar sütünü alırız. Kümesten yumurtayı, meyve bahçesinden dilediğimiz meyveyi alır yeriz. Yer küremizi bir dakikalık süre içinde yutup eritebilecek büyüklükteki güneş doğmuş sırtımızı ısıtmıştır... Gece yağmur yağmış ekinlerimiz sulanmıştır. Tabii bir mekanizmanın nimetleri her an elimiz altında ve emrimizdedir. Bunun gibi bütün olaylar incelendiğinde, insanın evrenin merkezinde yer aldığı görülür. **Spiegelman**'ın ifadesiyle "Tanrı evreni, onu (insanı) hayal ederek (mi?) yaratmıştır"¹ Yani; Allah evreni insan için, insanı da kendisi için yaratmıştır. Denebilir ki, bu evrende "**Bütün yollar insana çıkar**".

Tarih boyunca insanlık maddeyi incelemiş ve maddi valıklardan nasıl azami istifade edebileceğini araştırmıştır. Fakat bütün bunları yaparken önemli bir mesele dikkatinden kaçmıştır.

Fert ve toplum, geleceği için tabiat kanunlarına uymak zorundadır. Bu konuda ünlü filozof Francis Bacon'ın "**Tabiata hükmetmek için ona itaat edilmelidir**"² sözü dikkat çekicidir. Ali Şeriatî, insanın dört (tabiat, tarih, toplum ve kendi) zındanından bahsederken tabiatın ferdi kendi şartlarına uygun olarak hapsettiğini, fakat yine de insanın bu duvarı ilim ve teknikle yıktığını belirtmektedir.³ Ama bunu yaparken tabii dengelerin bozulmamasına da dikkat etmek gerekir.

İnsanoğlu kendisine ait bir medeniyet sevdasını sürdürürken, değiştirmek durumunda kaldığı tabii dengelerin yine kendi varlığını tehdit edebileceğinden habersiz davranmıştır. Tabiata şekil vermeye kalkışmış ve bütün dengeleri altüst etmiştir. Bundan "ozon tabakası" zarar görmüş, denizler kirlenmiş, kıt'alar çölleşmiş veya çölleşme vetiresine girmiştir. Çok enteresandır ki; temizlik ve sağlık için "deterjan" ürettiği fabrikalar yine kendi sağlığını tehdit eder duruma gelmiştir. İnşa ettiği dev gökdelenler, beton yığınları ve bunların inşâsında kullandığı malzemeyi üreten çimento fabrikaları, bir yandan ruh sağlığını diğer yandan da beden sağlığını bozmuştur.

İnsan akli, zekası ve yeteneği ile kendi katili olmuştur. İcat ettiği nükleer

¹ Bkz. SPIEGELMAN, J. Marvin (ve diğerleri). **Jung Psikolojisi ve Tasavvuf**. İnsan Yay., İstanbul 1994, s.115

² Bkz. CARREL Alexis . **İnsan Denen Meçhul** (Çev. Refik ÖZDEK) Yağmur Yay. İstanbul 1973 s.14

³ Bkz. ŞERİATİ, Ali: **İnsan**. Çev. Şamil Öcal, Fecr Yay. Ankara 1990, s.368

bombalarla veya kimyevi silahlarla sanki kendisini yok etmeyi planlamış gibidir. Bütün bunların tek bir sebebi vardır: İnsan kendisini ve değerini tanıyamamış, evrendeki yerini ve önemini **tain edildiği şekliyle** kavrayamamıştır.

Alexis Carrel meseleye şöyle ışık tutuyor: “Çağımız medeniyeti kötü durumdadır. Çünkü bize (insana) uygun değildir. Bu medeniyet, bizim gerçek tabiatımız bilinmeden kurulmuştur. İlimi buluşlardan, insan iştihısından, hayalinden, teorilerinden ve arzularından doğmuştur. Bizim tarafımızdan kurulmuş olmasına rağmen, bizim ölçülerimize (kutsal kitaplara) göre olmamıştır.

Bunların kötü tesirleri, kendimizi gereği gibi dikkate almayıştığımızdan ileri gelmiştir. Mekaniğe, fiziğe ve kimyaya ait eski hayat şekillerimizi rastgele değiştirme gücü veren şey, bizim kendimizi bilmeyişimiz, bu husustaki cehaletimizdir.

İnsan her şeyin ölçüsü olmalıydı. Oysa insan kendi yarattığı (imar ettiği) alemde bir yabancısıdır. Bu alemini kendisi için teşkilatlandırmayı bilememiştir. Çünkü kendi tabiatına dair müsbet bir bilgisi yoktur.”⁴

Şimdi burada zikredilecek şu tesbit belki kelime ve kavramlar için konmuş olsa bile, bu konuya da bir ölçü getirmektedir: “**Mananın suretine haşmet verilmeli, fakat mealin iznini almak şartıyla.**”⁵ İnsan akıl ve istidatlarını, verilmiş hikmeti çerçevesinde geliştirmeli ve kullanmalı, fakat bunu kendisine, öz nitelik ve gayesine zarar vermeyecek şekilde yapmalıdır. Maddeyi inceleyen bilim dallarında sağlanan ilerleme insanın mahiyeti ile alakalı ilimlerde gösterilememiştir. Bunun nedenlerinden biri de, insanın kendi iç dünyası hakkında yapmış olduğu iç gözlemin genellikle subjektif değerlendirmelere sebep olması, bütün bir insanlık için ortak bir tesbit olarak kabul görmemesidir. Zira, her içe bakış, belli bir perspektifi aşamamıştır.

“İnsanı Yaratan, ayrıca onun nasıl çalışacağını ve hayatını en güzel nasıl devam ettireceğini, ilahi tarifnâme olan Kur’an’da açıklamış. Tabiatı tanımak için, nasıl onun kanunlarını araştırmak gerekiyorsa; insanı tanımak için de neden onun tarifnâmesi ve kanunnâmesi olan Kitabı incelemek gerekmesin? En basit bir ilacı yapan firma, tarifini de yanına koyuyor. Kompleks bir makinanın da nasıl kullanılacağı ve bakımı, yanında yazılıdır. Bu belgelere bakmadan onları gelişi güzel kullananlar zarar eder. İnsan da bunun gibi, Kur’an’ın talimat ve öğretilerine göre hayatını ayarlarsa; komple ibadet halindedir. Böylece o huzur ve mutluluk içinde yaşar.”⁶

⁴ CARREL, Alexis; a.g.e.. s.47

⁵ NURSİ, B.Said. **Muhakemat**, Sözlük Yay. İstanbul 1976 s.92

⁶ ETÖZ, Abdulkadir. **Din Psikolojisi** (Ders Notları) Selçuk Üniversitesi, Din Psikolojisi, A.B.D.

Öyleyse insanın değeri ve mahiyeti nedir ? Allah (c.c.)ın Kur'an'da "Biz insanı en güzel şekilde yarattık."⁷ şeklindeki ifadesi ve canlılar arasından insanın ilahi mesajı muhatap olarak seçilmesi insanın kıymetine işaret eder. "Gerçekte insan herşeyden üstündür. Onun dejenere olmasıyla medeniyetimizin güzelliği, hatta evrenin büyüklüğü yıkılıp gidecektir."⁸

".....Funûnun (fenlerin) ittifakiyle, ûlumun (ilimlerin) şهادetiyle, hilkat şeceresi (yaratılış ağacı) nın en mükemmel meyvesi insandır. Ve mahlukat içinde en ehemmiyetli insandır. Ve mevcûdât içinde en kıymetdar insandır. Ve insanın bir ferdi, sair hayvanatın bir nev'i hükmündedir."⁹ İnsan, kainatın küçük bir nümunesi ve örneğidir. Bilindiği gibi cisim itibariyle küçük olduğu halde, büyük işler yapan cihazlar daha değerli ve muteberdir.

Madem bu kainatın meyvesi insandır, öyleyse insana hizmet eden bütün kainatın, tabiatına uygun olarak muhafaza edilmesi, neticede insanın kendisine hizmettir. **İnsanoğlu kendi bindiği dalı kesecek kadar şüursuz olmamalı**, kendisini daha iyi, yaratılış gayesini göz önünde tutarak tanımaya çalışmalıdır.

2. İnsanın Zaafları:

İnsan yaratılış itibariyle zayıftır ve narindir. Geçmiş acılarından ve gelecek endişesinden mütessir olan bir varlıktır. Her şeyin zıddıyla kaim olduğu bir evrende, zıt dünyaları içinde barındıran **insanın zaafları, diğer canlılara oranla kendisini ve dışındaki dünyayı daha fazla algılama hassasiyetine sahip olmasından kaynaklanmaktadır**. Kompleks bir beden ve ruh dünyasına sahip olan insan, bütün tesirlerin etki alanına girer; bu çekim kuvvetlerinin etkisinden sıyrılabilirdiği oranda zaaflarını kontrol altına alır veya aksi durumda onlara kapılır gider.

Kahkahalarla gülmekte olan bir insan, aynı anda acı bir haber neticesinde ağlayabilmekte ve bir sivrisineğin sokması neticesinde sabaha kadar uykusuz kalabilmektedir. Bu tür zaaflarıyla birlikte bizim ele almak istediğimiz başka zaafları da vardır. Öncelikle insanın tabiatı iki kısımda incelenebilir: Bunlar yaratılış gayesine uygun hareketlere sevkeden ve yaratılış gayesine uymayan davranışlara yönelten ruhi mekanizmalarıdır. İşte insan, bu zıt mekanizma gruplarının varlığı nedeniyle insan olarak tanımlanır.

⁷ Tin Suresi: (95) 4

⁸ CARREL, Alexis, a.g.e. s.11

⁹NURSI, B.Said. **Mesnevi-i Nuriye**. Sözler Yay. İstanbul 1976 s.137

Tek bir amaçla, Allah'a itaat ve ibadet etsinler diye, insan için konan yasakları işleyecek istidattan yoksun yaratılan "meleklerden insan, bilgi vasıtasıyla ayrılır."¹⁰ İşte bilgi vasıtasıyla insanı meleklerden ayıran özellikler, onun zaafı diye de nitelendirilebilir. Yine bu zaafıdır ki, "nefis" denen lokomotifin sevk ve idaresindeki hareketleriyle ona "insanlık" vasfı kazandırmaktadır.

Bir bakıma eşya zıddıyla bilinir. Eksisi-artı kutuplar, gece-gündüz, sıcak-soğuk, tatlı-acı, madde-mana hep birbirinin zıddı oldukları için bilinmektedir. İnsanda da meleklik özellikleri itaat, iyilik, yardım ve tevazu'un yanında bunların zıddı olan isyan, kötülük, öldürme ve kibir-gurur gibi özellikleri de barındırmaktadır. İnsan kendisine verilen bilgi ışığı ve irade kumandasıyla bu iki zıt yoldan birini tercih etmek durumuyla başbaşa bırakıldığı için meleklerden farklıdır. Bu çetin mücadeleden sonra, insan ya **â'layı illiyyine**, meleklerden de daha yüksek bir mertebeye çıkar veya **esfel-i safiline**, hayvanlardan daha aşağı bir derekeye düşer.

3. Sosyal Çevre ve İnsan

Sosyal çevre dediğimiz zaman, insanın hayatını sürdürdüğü ortamda, her türlü ilişki içinde bulunduğu çevre akla gelir. Bu çevrede insanlar, onların kurduğu kurumlar ve diğer canlılar vardır.

Dünyaya gelmek veya gelmemek insanoğlunun elinde olmadığı gibi anne-babasını, onların sosyal sınıflarını, özelliklerini ve başlangıçta yaşayacağı sosyal çevreyi seçme gücü ve hürriyeti de yoktur. Ayrıca kendi cinsiyetini, fiziki özelliklerini, genetik olarak taşıdığı karakter nüvelerini seçme imkanına da sahip değildir. Böyle olunca insan, değişik yapıda ve ırktan insanlarla, değişik cins ve mahiyette canlılarla bu dünyayı paylaşmak durumunda kalmıştır.

Jacques Lecomte'a göre; "Sosyal çevre dışında insan, kişilik bakımından asla gelişemez. **İnsanlığın dışında insan yoktur.**"¹¹ İnsan sosyal bir varlıktır ve sosyal çevresiyle birlikte yaşamak zorundadır. Zira insanın gerçek değerini görmesi ve gösterebilmesi için, sosyal arenaya çıkması gerekir. Kendi iç dünyası ve dışında cereyan eden hadiselerin şekil verici darbeleri altında, toplum örsünde dövülmesi kaçınılmazdır. Bu dış tesirler, ona zulüm değil, belki de kemâle ermesinde ve istidatlarını geliştirerek kendisinin gerçek kimliğini bulması için, en büyük yardımcılarıdır.

¹⁰ KUTUB, Muhammed. **İnsan Psikolojisi Üzerine Etüdler**, İşaret Yay., İstanbul 1997, s.43.

¹¹ LECOMTE, Jacques: **Şu İnsan Denen Varlık**, (Çev. H.Özgü) İstanbul 1969, s.116

İnsanın sosyal çevreden uzak kalması düşünülemez; bu, insanın fitratıyla bağdaşmaz anormal bir durumdur. Günümüzde mağarada tek başına yaşayan bir insan, çok cömert olduğunu, çok yardımsever, çok bilgili olduğunu iddia etse; buna ne kadar inanılır ki... Çünkü bütün bu değerler ve erdemli davranışlar, ancak insanlarla birlikte yaşandığı zaman ortaya konabilecek davranış şekillerindedir. O insanın, ben sevgiyle dopdoluyum, çocukları da çok severim, cesur ve barışseverim demesi bile pek birşey ifade etmez.

Sosyal bir varlık olarak yaratılan insan, ailesi, mahallesi, içinde yaşadığı cemiyet, mensubu olduğu ülke ve dünya insanları arasında ve onlarla uyum içinde yaşamakla kendini belli eder. Karakter ve şahsiyetini ortaya koyar. Bu mükellefiyetini yerine getirirken, aynı zamanda kendi iç dünyasında istikrarlı ve mutlu olması da gerekir. İnsanın hayatı boyunca devam eden bu “sosyalleşme” süreci, toplumun normlarına körükörüne bağlılık değil, aynı zamanda toplumun ilerlemesi ve kendisini yenilemesi için yapılması gereken mücadeleyi de kapsar.

4- İnsanın Dünyaya Geliş Gayesi Nedir?

İnsan, bizzat yaratıcısı Allah'ın beyanı ile “en güzel surette” yaratılmıştır¹² O'nun bu güzelliği ve özelliği, şekil itibarıyla değil, kendisine verilen duygular, başka hiçbir canlıya verilmemiş istidatlar sebebiyledir. Dünyayı gezip dolaşmaya ve ondan dilediği gibi tasarruf etmeğe yetkili kılınmış olması ve arzın halifesi olmaya müsait bir yapıda yaratılması da gösteriyor ki, bu ona Allah'ın (C.C.) bahşettiği üstün bir meziyettir.

Gökler ve yeryüzü, onların içindekiler, hepsi, Yaratıcı nezdinde yüksek bir itibara ve mevkie sahip olan insanın hizmetine, emrine tahsis edilmiş ve mahlukat onun için yaratılmıştır.¹³ Bütün bunların yanısıra meleklerle; Adem'e secde etmeleri emredilmiş, -şeytan hariç- Allah'ın bu emrini melekler yerine getirmişlerdir¹⁴ Dolayısıyla bu **şerefli makam**, yeryüzünün halifeliği, insana layık görülmüştür.

Allah'ın yeryüzüne halifelik yapacak bir mahiyette yarattığı insanı **başiboş** bırakması, gayesini belirlememesi düşünülebilir mi? Belli bir hikmete binaen yaratılan diğer varlıklar gibi insan da, gayesiz yaratılmamıştır. Kur'an'da bu gerçek, “Sizi

¹² Tin : (95) 4 ; Tegabün : (64) 3.

¹³ Bakara Suresi : (2) 29 . Nahl Suresi : (16) 12-18 . Lokman Suresi : (31) 20 . İbrahim Suresi : (14) 32-34

¹⁴ Bakara Suresi : (2) 34

boşuna yarattığımızı mı sandınız?"¹⁵ ve "İnsanoğlu kendisinin başıboş bırakılacağını mı sanır"¹⁶ şeklinde ifade edilmektedir.

Bütün bu hikmetli icraatlar zincirinden yola çıkıldığında anlaşılır ki "**insan bu dünyaya imtihan için gönderilmiştir**"¹⁷ Bütün bu nimetler ve duygular insanı sınamak için verilmiştir. Bu durum Kur'an da şöyle ifade edilir: "**Kadınlara, oğullara, kantar kantar altın ve gümüşe, nişanlı atlar ve develere, ekinlere karşı aşırı sevgi beslemek insanlara güzel gösterilmiştir. Bunlar dünya hayatının nimetleridir, oysa gidilecek yerin güzeli Allah katındadır.**"¹⁸ Ve devamında, "Ey Muhammed, de ki: Bundan daha iyisini size haber vereyim mi? Allah'a karşı gelmekten sakınanlara, Rab'lerinin katında, altlarından ırmaklar akan ve orada temelli kalacakları cennetler, tertemiz eşler ve Allah'ın rızası vardır. Allah kullarını hakkıyla görücüdür."¹⁹ diğer bir ayette de "İnkâr edenlerin malları ve çocukları, Allah'a karşı onlara bir şey sağlamaz. İşte onlar ateşin yakıtlarıdır"²⁰ şeklinde buyrulurak insan için cennet ve cehennem tercihi apaçık gösterilmiştir. Böylece bir alternatif sunularak insanın seçim yapması istenmektedir.

5- İmtihan Araçları

İmtihan sırrına binaen insana dünya nimetleriyle beraber bunları algılayacağı ve haz duyacağı duygular da verilmiştir. İnsandan istenen, sadece bu nimetler üzerinde tasarruf yaparken Yaratıcının koyduğu kurallar çerçevesinde hareket etmesidir. Bunu istemek de O'nun hakkı olmalıdır. Zira, insanı kendisinden daha iyi bilen; insan için neyin faydalı, neyin zararlı olduğunu bilen de sadece O'dur.

Dünya nimetleri, insan için yaratıldığına göre, Yaratıcı tarafından konan **yasaklar, nimetlere değil, bu nimetlerin kullanılış şekillerinedir.** Fakat bazen Allah, kullarını imtihan için, onların bu durumlar karşısındaki tavırlarını sınamak için bir takım kısıtlamalar getirir. Bu durum Kur'an'da şöyle açıklanmaktadır. "Muhakkak sizi biraz korku, biraz açlık ve mallardan, canlardan, ürünlerden biraz eksiltmekle deneriz; sabredenlere müjdele."²¹ Bunu yaparken de, insanın kendi fitratına uygun olan veya olmayan şeyleri ayırdedebilmesi için bir takım kabiliyetler verilmiştir. Bunlar akıl, düşünce, şuur, vicdan ve duyular gibi kabiliyetlerdir. Ayrıca insanın bu

¹⁵ Mü'minûn Suresi: (40) 115

¹⁶ Kıyame Suresi: (75) 36

¹⁷ NURSİ, *İşaratu'l-İcaz*, Sözlere Yay. İstanbul 1978, s.110

¹⁸ Al-i İmran Suresi : (3) 14

¹⁹ Al-i İmran Suresi : (3) 15

²⁰ Al-i İmran Suresi: (3) 10

²¹ Bakara Suresi: (2) 155

yeteneklerini kullanarak kendi yaşam tarzını belirlemesini sağlayacak bir de "irade" verilmiştir.

Bütün kainatta olduğu gibi insanın fitratında da zıt kutuplar hakimdir. Bir yanda insanı mutlu kılan ve yaşama sevinci veren; sevgi, şefkat, merhamet, yeme-içme, ebedi yaşama duygusu, mal-mülk edinme duyguları, diğer yanda; nefret, kin, düşmanlık, açlık, ölüm, fakirlik, hastalık gibi durumlar ve duygular insan hayatının ayrılmaz birer parçasıdır. Bunların hepsi imtihan aracıdır. İnsanın kompleks (karmaşık) iç dünyası, adeta çetin mücadelelerin yaşandığı bir **arena** hükmündedir. Bir yanda idareyi ele geçirmeye çalışan "**Nefis**" ve onun ordusu hükmünde olan habis ve hayvani duygular, diğer yanda insanın yaratılış gayesine, fitratına uygun yönetim isteyen **akıl, kalb, vicdan** ve onun askerleri hükmünde olan melekî duyguları. Bu mücadele sonucunda; ya Yaratıcıyı razı edecek ve insan fitratının gayesine uygun istidadını inkişaf ettirici akıl ve kalb yoluna girecek veya sapıklığı meslek edinmiş şeytanın yardımıyla hayvanî nefis galip gelecektir.

Allah (c.c.) her insanı değişik şekilde imtihan eder. Bu bazen musibet ve fakirlik bazen dünya nimetlerinin bolluğu ile olur. İnsanın kemâle ermesi, insanlığın zirvesine ulaşabilmesi, istidatlarının işletilmesi ve geliştirilmesi ile mümkündür. Leyla ile Mecnun'un sevgi (aşk) ile imtihanında beklenen, aşk-ı mecaziden aşk-ı ilahî'ye ulaşmaktır. Eyyub (a.s.)a hastalık ve yoksulluk verilerek sabrı denenmiş ve "**Sabır Kahramanı**" olmuştur. İbrahim (a.s.) bir mücadeleden "**Halilullah**" olarak çıkmış, hayatını zindan ve musibetler içerisinde geçiren Yusuf (a.s.), zorlu imtihanı **sabır, ilim ve ma'rifetle** başarmış, "**salih kullar**" zümresine katılmışlardır.

Netice, demir dövüle dövüle çelikleştiği gibi, insan da eğer hakiki imanı elde ederse, musibet ve belalarla istidatları inkişaf eder ve insanlığın zirvesine yükselebilir. Bunun canlı bir örneğini; insanî değerlerin şahlanması, süffî arzu ve ihtirasların vehametini "Ahsenü'l-Kasas"da görmek mümkündür.

B- ARAŞTIRMANIN GAYESİ

Dünya sahnesinde kendisine hep başrol verilen insan, bu rolünü tarih boyunca değişik zaman ve yeni sahne düzenlemeleri ile tekrar tekrar oynayıp durmaktadır.

Bu tarih süreci içerisinde insanın istidatlarına uygun olarak yazılmış, oynanması ve uygulanması emredilmiş olan ilahi senaryo (Kader-i İlâhi) ile insan nefsinin ve hevasının uydurduğu sun'î (beşerî) senaryo arasında gidip gelen insan, neticede eser olarak günümüz ortak dünyasında görülen barışık olmayan, sevimsiz ve kavgalı medeniyeti ortaya koymuştur.

Kendisini dünya sahnesine çıkararak Zât'ın, onun için belirlediği rol ile, insanın kendisine uygun gördüğü rol arasında sürekli bir çatışma vardır. İnsanlık, varacağı son noktayı görebilmesi açısından, attığı her adımda buna neden olan itici saikleri, çok iyi tahlil etmek zorundadır. Bunu yaparken de bilimsel ölçüler dikkate alınırsa daha isabetli neticelerin ortaya konacağı kanaatindeyiz.

Sosyal Psikoloji, “Cemiyet içinde fertlerin karşılıklı münasebetlerini tetkik eden ilimdir. Bir yandan sosyal faktörlerin şahsiyet üzerine yaptığı türlü tesirlerle ilgilenir; bu suretle de sosyalleşme prosesüslerini aydınlatmak ister, öte yandan da gruplarla toplulukların yapısı ve tekâmülü üzerinde fertlerin sosyalleşme tesirlerini belirtmeye çalışır.”²²

İnsan sosyal bir varlıktır. Dolayısıyla insan, mahiyetini toplum aynasında ortaya koyar; sevincini, üzüntüsünü, gücünü, maharetini, iyilik ve kötülüğünü hep bu ayna vasıtasıyla gösterir. Söz, muhatabında değerini bulur. Ziya Paşa'nın “Ayinesi iştir kişinin, lafa bakılmaz...” ifadesinde anlatılmak istenen de, ferdin mahiyetinin sosyal hayatla ortaya konabileceğidir. İşte, Sosyal Psikoloji de, fertlerin ve grupların davranışlarının altında yatan ve onları harekete geçiren motivasyonu incelemeyi amaç edinmiş bir bilim dalıdır.

Yüce Yaratıcı “Ben onlara (insanlara) göklerin ve yerin yaratılışı ile kendi benliklerinin yaratılışını göstermedim.”²³ buyurmaktadır. İnsan, yaratılmışlar içerisinde en üstün meziyet ve kabiliyetlerle donatılmış bir varlıktır. Yukarıdaki ayetin ışığında düşünecek olursak; en akıllı varlık olan insan kendi benliğini tam olarak bilme ve anlama gücünden yoksun olduğuna göre, biyolojik ve psikolojik açıdan pek çok kompleks sırları ve alemleri içinde barındıran insanın mahiyetini ve değerini kim takdir

²² MAUCORPS, P. **Sosyal Hareketlerin Psikolojisi**, (Çev. Selim EVRİM) Anıl Yayınları, İstanbul 1958, s.9

²³ Kehf Suresi: (18) 51.

edecektir? “Yeni psikolojik bir bulgunun insan tabiatından ileri gelen evrensel bir eğilimi ortaya koymuş olduğu varsayımı artık geçer olarak kabul edilmemektedir. Bütün bunların sonucu olarak bazı sosyologların tekrar belirtmiş oldukları şeyin doğruluğu ortaya çıkmıştır. Bütün insanlık için geçer olarak kabul edilebilecek bir normal psikoloji yoktur.”²⁴ Dolayısıyla en akıllı canlı da olsa, insanın kendi hakkında yapmış olduğu değerlendirme, ne derece isabetli olur?

Ortaya konan bir sanatın mahiyeti, ancak san’atkar gözüyle bakıldığında ortaya çıkabilir. Bunun dışındaki mütâlaâlar subjektif olmaz mı?

Bu düşünce içerisinde biz de, dünya sahnesinde insanoğlunun oynamış olduğu oyunun dört perdelik (Ayrılık, Hile, Çile ve Vuslat) bölümü ile sınırlı, Kur’an’da geçen ve sosyal bir vak’a olan "Yusuf Kıssası" ile tesbit edilip beyan buyurulan kısmını, Allah’ın insan hakkında ortaya koymuş olduğu ölçüleri tesbit ve tahlil etmek amacıyla, sosyal psikoloji çerçevesinde araştırma konusu yaptık.

C- KONUNUN ÖNEMİ

Kur’an, diğer kutsal kitaplar gibi anlaşılacak, aydınlatıcı muhteviyatından istifade edilmek için gönderilmiştir.

Kur’an’ın bu niteliğine paralel olarak, kendi içinde yer alan kıssalardan da ders almak ve istifade etmek gerekir. Hele hele Yusuf Kıssasının komple bir hayat kesitini bütün dinamikleriyle yeniden canlandırıyor olması, günümüz sosyal yaşamına vereceği mesajlar açısından önemlidir.

Öteden beri halk nazarında zevkle dinlenen masalımsı nakiller olarak değerlendirilen kıssaların, özellikle ve sadece edebî yönüyle zirveleştirilen Yusuf Kıssası’nın asıl bakılması gereken boyutlarına dikkat çekilmesi, hem Kur’an’ın indirilişi ve hem de kıssaların Kur’an’da yer alması esprisi açısından çok önemlidir.

Düşünce tarihinde uzunca bir süre hakim kılınan Skolastik düşünce döneminden sonra, 18-19. yüzyıldan itibaren teologlarla tabiatçılar arasında süren çetin mücadele neticesinde dinî meselelerin *neden* ve *niçinini* araştırma çalışmaları hızlı bir ivme kazanmıştır. Nihayet 20. yüzyılın başlarında din psikolojisi, felsefenin şemsiyesinden çıkarak müstakil bir bilim dalı olma yoluna girmiştir.

Din psikolojisi ile irtibatlı olan sosyal psikoloji alanında yapılacak çalışmalarla hem dine hem de gelişmiş ve zirveye ulaşma yolunda olan *kollektif aklın* irdelediği

²⁴ HORNEY. Karen. The Neurotik Personality of Ourtime. (Çağımızın Tedirgin İnsanı) (Çev. Ayda Yörükkan) Tur Yay., İstanbul 1980. s.33

neden ve niçinlere cevap bulmak suretiyle, insanlığa yapılmış en güzel hizmet olacaktır.

Bu nedenle, Yusuf Kıssası'nın yoğun bir şekil ve muhteva ile sosyal olayları ve bu arada insan psikolojisini mercek altına almış olmasının önemine binaen sorgulayan akıllara bir nebze ışık tutma iddiası ile değil, gayreti ile böyle bir çalışmaya lüzum hissettik.

D- ARAŞTIRMANIN METODU

Kur'an'ın beyanı ile "kıssaların en güzeli" diye nitelendirilen "Yusuf Kıssası"nda geçen sosyal hadiseleri üç ayrı seviyede;

1- Ferdin sosyal davranışı,

2- Sosyal grupların davranışı

3- Sosyal organizasyonların veya müesseselerin faaliyetleri seviyesinde tahlil etmeye çalıştık.

Birinci aşamada, ferdin psikolojik dünyasını tasvir edip sosyal davranışlarını da bu psikolojik dünyanın hususiyetleri çerçevesinde izah etmek istedik. Çünkü ferdî davranışın bilinmesi, çok defa, grupların ve toplumların ne yapacağı hakkında daha doğru tahminler yapmamıza imkan verecektir. Burada asıl ve ilgili konumuz ferdin idrakleri, heyecanları ve ailesi ile ilgili hedefleridir.

Tahlilin ikinci safhasını ferdin ailesi ve aile fertleri ile olan karşılıklı ilişkileri ve etkileşimi oluşturmaktadır. Aile fertlerinin karşılıklı ilişkileri, duyguları, bütün aile içinde meydana gelen değişmelere karşı uyum şekilleri, dış tehlikelere karşı ortak tavır ve reaksiyonlarını mercek altına aldık

En son olarak da sosyal organizasyon veya müesseselerin fert ve grup üzerindeki müsbet veya menfi tesirlerini irdelemeye çalıştık.

Bu çalışmamızda geçmişte vuku bulmuş ve aynı zamanda din kurucularının da içinde olduğu bir konu olması nedeniyle, zaman zaman yüzeysel olarak, eleştirisini yapmadan Dinler Tarihi sahasına girmek durumunda kaldık.

Çalışmamızın "Giriş" bölümünde genel olarak insan ve insan-dünya ilişkisine, Birinci Bölümde; konumuz olan "Yusuf Kıssası"nın geçtiği Yusuf Suresi'nin Kur'an'da yer alması ve bizim de temel kaynak olarak Kur'an'ı esas almamız sebebiyle "Kıssaların Kur'an'da yer almasının hikmetine" değindikten sonra, zihinleri tahlile hazırlamak amacıyla kıssanın özetini aktardık. Ayrıca kıssada geçen sosyal olayların daha iyi

anlaşılabilmesi için asıl konuya giriş mahiyetinde "Hz. Yusufun nesebi ve yaşadığı devrin durumu" hakkında bilgi vermeğe çalıştık.

İkinci ve ana bölümde, olayları Kur'an'da geçtiği şekliyle, ilgili ayetleri tesbit ederek, dikkat çekmesi ve konuya bir akıcılık sağlaması için yer yer başlıklar koyduk. Sonuç bölümünü de kıssada gözetilen edebî zevki bozmamak için ilgili surenin konuyla ilgili son ayetleriyle bitirmeyi uygun gördük.

E- SINIRLILIKLAR

1- Bu çalışma, İslam öğretilerinin temel kaynağı olan olan Kur'an-ı Kerim'de yer alan Yusuf Kıssası ve Hz. Muhammed (s.a.s)ın hadis-i şerifleri ile bunların çeşitli şekilde tefsir ve yorumlarından yapılmış mukayeseli alıntılar,

2- İnsan ve sosyal olayları değişik açılardan irdeleyen kaynakların ve bilgilerin araştırmacı tarafından sosyo-psikolojik analizi sonucu belirlenen görüş veyorumlarla sınırlıdır.

F- KONU İLE İLGİLİ ÖNCEKİ ÇALIŞMALAR

Dünyada ve özellikle Türkiye'de yeni, (yarım asırlık bir süredir) gelişmekte olan bir bilim dalı olması nedeniyle Sosyal Psikoloji ve hususen kıssaların sosyo-psikolojik yönden tahlili mahiyetinde yok denecek kadar çok az çalışma yapılmış olduğunu belirtmek gerekir.

Şu ana kadar bu konuda yazılmış eserler üç bölümde toplanabilir:

1- Edebi eserler (Manzum veya nesir): Şeyyad Hamza'nın Yusuf ve Zeliha'sı (Nakl. Dehri DİLÇİN, T.D.K. Yay. 1946); Yahya Bey'in Yusuf ile Züleyha'sı (Çev. Mehmet ÇAVUŞOĞLU, İstanbul 1979), Kemal Paşazâde'nin Yusuf u Züleyha'sı (Haz. Mustafa DEMİREL, Ankara 1983) vd. eserlerini zikredebiliriz.

2- Kur'an Tefsirleri: Yusuf Kıssasını sosyolojik ve psikolojik yönden inceleyen ve açıklayan eserlerden, özellikle şunlar kayda değer bulunmuştur: Seyyid Kutub'un Fi Zılal-il Kur'an'ı (Çelik Yayınevi İstanbul 1993), Mevdudî'nin Tefhimu'l-Kur'an'ı (İnsan Yayınları, İstanbul 1991).

Seyyid Kutub, kıssayı psikolojik açıdan incelerken, Mevdudî, sosyolojik açıdan ele alıp, daha çok Kitab-ı Mukaddes (İncil) Tevrat ve Talmut'un beyanlarını Kur'an-ı Kerim'le karşılaştırarak, kritiğini yapmıştır. İbn-i Kesir ve Muhammed Hamdi Yazır da konuya yer yer farklı ve orijinal izahlar getirmişlerdir.

3- Yusuf Kıssası hakkında yazılmış müstakil eserler: Mahmut Sami Ramazanoğlu, müstakil olarak yazmış olduğu "Hz. Yusuf" (Erkam Yay. İstanbul 1984) eserinde Yusuf Kıssasını değişik açılardan tahlil etmiştir. Fakat, incelendiğinde İsrailî nakillere fazlaca yer verildiği (Hz. Yakub'un, Yusuf'un kanlı gömleğini yüzüne gözüne sürmesi sonucu yüzünün kızıla boyandığı ve feryat ettiği şeklindeki nakiller) ve bunların eleştirisinin de yapılmadığı görölmüştür.

Bu konuda yazılmış ikinci müstakil eser, Şemsettin Nuri (En Güzel Kıssa ve Gerçekleşen Rüya, Nil Yay. İzmir 1992)'ye aittir. Yusuf Sure'sini edebî, ahlakî ve içtimaî yönden tahlil eden bu eser, bu konuda yapılmış ciddi çalışmalarından biridir.

Türkiye'de son yıllarda ilahiyatla ilgili konuları ilk defa ciddi bir şekilde psiko-sosyal açıdan ele alarak inceleyen, Ali Murat Daryal'dır. O'nun bu çalışmaları din psikolojisi alanındaki bu boşluğu doldurması (en azından bir başlangıç olması) açısından büyük değer taşımaktadır. Zira, eskilerin "İlm-i hikmet" diye tanımladığı, dinî davranışların ve olayların, insan ve içinde yaşadığı toplum psikoloji açısından ele alınması, hele hele günümüz modern dünyasında düşünen ve araştıran insanlık için bir ihtiyaçtır.

Ali Murat Daryal'ın bu alandaki eserlerinden "Kurban Kesmenin Psiko-Sosyal Temelleri (İstanbul 1994)" ve "İslam'ın Doğuşu ve İlk Yayılışının Sosyo-Psikolojik Açıdan Tahlili (M.Ü.İ.F. Yay. İstanbul 1993)" zikredilebilir.

BİRİNCİ BÖLÜM

A- KUR'AN'DA KISSALAR ve YUSUF KISSASI

1- Kur'an'da Kıssaların Yer Almasının Hikmeti

Yaratma fiilinin özünde, Yarattıcı'nın bilinmesi, san'attan sanatkara varış hakikatı gizlidir. Bu hakikatı görmek için ise esere bakmak gerekir. Hadis-i Kudsi olan bir rivayette: "Ben gizli bir hazine idim; bilinmek tanınmak istedim; bu sebeple de beni tanımaları, gizli kemalat ve cemalimi bilmeleri için mahlukatı yarattım. Böylece onlara kendimi tanıttım. Onlar da beni tanıdılar"¹ buyurulmaktadır. Kainat kitabı ve insanlar arasından seçilen temsilciler- Peygamberler-le birlikte Allah'ı (c.c.) bize tanıtan araçlardan biri olan Kur'an-ı Kerim, aynı zamanda insanı da tanıtmaktadır. İnsanın istidat alanı içerisine giren konuları nazara vermekte ve onu bu konular üzerinde araştırma yapmaya, düşünmeye sevk etmektedir.

Konunun geniş açıklamasına geçmeden önce, Kur'anın tanımını ve indiriliş gayesini tespit etmek gerekir. Bu ise yukarıdaki hadis-i kudsi'de muhtasar ve dolaylı olarak ifade edilmektedir. Şimdi aktaracağımız tanım, aynı zamanda Kur'an'ın indiriliş gayesini de ortaya koymaktadır: "Rabbimizi bize tarif eden Kur'an-ı Hakim, şu kitab-ı kebir-i kainatın (büyük kainat kitabının) bir tercume-i ezeliyesi, şu sahaif-i arz (yeryüzü sahifesinde) ve semada müstetir (gizli) künûz-u esma-ı ilahiyenin keşşafı, şu sûtûr-u hadisatın (gizli hadiselerin) altında muzmer hakikatin miftahı, şu alem-i şehadet perdesi arkasındaki alem-i gayb cihetinden gelen iltifatat-ı rahmaniye ve hitabat-ı Ezeliyenin hazinesi, şu alem-i maneviye-i İslamiyenin güneşi, temeli, hendesesi, alem-i uhreviyenin haritası, zat ve sıfat ve şunun'-u İlahiyenin (İlahi icraatin) kavli-i şarihi (açıklayıcı) , tefsir-i vâzihı, burhan-ı nâtıkı (Konuşan delili) , tercuman-ı sâtı, şu alem-i insaniyetin mürebbisi, hikmet-i hakikisi, mürşid ve hâdisi; hem bir kitab-ı hikmek ve şeriat, hem bir kitab-ı dua ve ubudiyet, hem bir kitab-ı emir ve davet, hem bir kitab-ı zikir ve ma'rifet gibi, bütün hacat-ı maneviyesine karşı birer kitap ve bütün muhtelif ehl-i mesalik ve meşarib olan evliya ve sıddıkînın, asfiya ve muhakkîkinin her birinin meşreplerine layık birer rîsale ibraz eden bir kütüphane-i mukaddesedir."²

Bediüzzaman aynı eserinde felsefe ile Kur'an'ı karşılaştırırken şöyle diyor: "Madem ki, Kur'an-ı **Hakim** mevcudatı delil yapıyor, burhan yapıyor; delil zahiri olmak nazarı-ı umuma çabuk anlaşılmalı gerektir. Hem madem ki Kur'an-ı **Mürşid** bütün tabakat-ı beşere hitap eder; kesretli tabaka (çoğunluk) ise, tabaka-ı avam (halk tabakası) dır.

¹ el-ACLUNİ, İsmail b. Muhammed: **Keşfü'l-Hafa' ve Mü'zîlü'l-Elbas**, Müessesetü'r-Risale . II-C Beyrut 1985, s.173

² NURSİ, B.Said **Sözler**: Yeni Asya Neşriyat Almanya 1993, s.220

Elbette irşad ister ki, lüzumsuz şeyleri ipham ile icmal etsin (kapalı olarak özetlesin) ve dakik (hassas) şeyleri temsil ile takrib etsin (zihne yaklaştırsın) ve mugalatalara (safsataya) düşmemek için zahiri nazarlarında bedihi (açık) olan şeyleri lüzumsuz, belki zararlı bir şekilde tağyir etmesin."³

Yukarıdaki ifadelerde geçen “**Hakim**” (hüküm koyucu) ve “**Mürşid**” (aydınlatıcı-yol gösterici) kelimelerinden de anlaşılacağı üzere denebilir ki, Kur’an’ın gönderiliş gayesi; insanların davranışlarına ölçü getirici hükümler vaz etmek ve muhatabının dünya ve ahiret saadetine vesile olacak yollara ışık tutmaktır. Zira Kur’an’ın muhatabı arzun halifesi olan insandır. İnsana vereceği mesajları yine insanın idrakine ve kapasitesine, psikolojik yapısına göre vermek de Kur’an’ın özelliklerinden birisidir.

Bu çerçevede Kur’an’ın muhtevası içinde önemli yeri olan konulardan birisi de, geçmişte yaşamış toplumlar, Peygamberler ve bazı önemli tarihi olaylar hakkında bilgi veren “**Kıssa**”lardır. Hacim itibariyle kıssalar, bazı müfessirlere göre Kur’an’ın üçte birini, bazılarına göre ise üçte ikisini teşkil ederler. Bu tesbitler kesin olmamakla beraber nisbi bir gerçeği ifade etmektedir.⁴ Bu da, Kur’an’ın meseleyi insanın anlayışına yaklaştırmada “**kıssa**”ların önemli bir yeri olduğunu gösterir.

Kıssa, Arapçada “**K S S** “ kökünden türetilmiş bir kelimedir. Kıssa veya **Kasas**, kelimesi birçok anlamda kullanılmıştır. Bunlardan bir kaç; İz sürme, beyan etme, anlatma, makasla kesmek, göğüs veya göğüs kemiği anlamlarını ihtiva etmektedir. “Musa’nın annesi, Musanın kız kardeşine, onu izle dedi.⁵” ve “Hemen geldikleri yoldan izleri üzerinde geri döndüler.”⁶ gibi Kur’an ayetleri buna örnek teşkil eder. “**Kasas**” veya kıssa denildiğinde, Kur’an-ı Kerim’de de ifade edildiği gibi⁷; **tarihin derinliklerinde kalmış veya bazı insanların hafızalarında varlığını koruyabilmiş olayların yeniden canlandırılarak anlatılması, diye tanımlanabilir.**

Kur’an kıssaları; geçmişte vuku bulmuş veya insan için vuku bulması mümkün olan tarihi haberler ve olaylardır. Bununla beraber Kur’an kıssaları, hem değişmeyen mutlak hakikatler üzerine bina edilmiş, hem de muhatabı yönlendirme ve teşvik gibi unsurları da, başka kıssalarda görülmeyen bir tarzda ihtiva etmiştir. Söz konusu keyfiyet, edebi kıssalarda asla bulunmayan bir husustur.⁸

³ NURSİ. a.e. s.221

⁴ YILDIRIM. Suat **Kur’an-ı Kerim’de Kıssalar** (Makale) Atatürk Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi, Sayı 3

⁵ Kasas Suresi:(28) 11

⁶ Kehf Suresi : (18) 64

⁷ Bkz. Yusuf Suresi: (12) 111

⁸ EI-HATİB . Abdulkerim. **el-Kasasu’l-Kur’ani fi mantukihî ve Mefhumihî** s.49

Somuttan soyuta, maddeden manaya, basitten mürekkebe varış, Kur'an'da hakim olan bir üsluptur. Tedrici kavratma metoduyla meseleyi insan nazarına ve mantığına yaklaştırarak anlatma yolu seçmiştir. Günümüz modern eğitim anlayışında da kabul edilen temel metod bu değil midir?

Hatta bütün kainatta hakim olan prensiplerden biri de budur. Allah (c.c.) isteseydi bütün kainatı “ol” emriyle en kısa zaman biriminde yaratıverirdi.⁹ Bir takım sebepler aradan kaldırılır, nebatat ve hayvanat taifesi birden büyüüp meyve verirdi. İnsan annesinden doğduktan hemen sonra konuşur, yürür, anne sütü yerine diğer gıdaları alabilirdi. Bir aylık bebek iken olgun bir insanın bilgi ve becerisine sahip olurdu. Bütün bu tedrici hadiseler “adetullah” çerçevesinde cereyan etmekte ve kontrol altında tutulmaktadır. Bu konuya temas etmemizin sebebi; asıl konumuz olan kıssaların hikmeti ve “Yusuf (a.s.) Kıssası”nın akışı içerisinde aynı espirinin hakimiyetine ışık tutmaktır. Ayrıca bu mesele Allah (c.c.)'ın “RAB” (terbiye eden) isminin bir gereği ve tecellisidir.

Şimdi bu meselenin özüne dönebiliriz: **Kur'an'ın indiriliş gayesi ve hikmeti ne ise, kıssaların Kur'an'da yer almasının esas gayesi ve hikmeti de odur.** Kur'an'ın, asıl hedefini gerçekleştirmede kıssalar diliyle muhataplarına hitap ederken, beşeriyetin özünde, yaratılışında mevcut sosyal ve psikolojik cihetleri de gözönünde tutarak anlatım ve ifadede daha cazip, daha canlı ve tesirli bir üslup takip ettiği görülmektedir.

İnsan yaratılışı gereği, anlama ve kavrama yönünden, soyut fikirleri dinlemekten ziyade, somut fikirlere daha yatkındır. İnsan fitratının göz önünde bulundurulduğu Kur'an'da kıssalar, yeni meydana geliyormuşcasına canlı bir şekilde anlatılır. İnsanlık tarihinin önemli ve belirli kesitleri bir sinema şeridi gibi insanlığın nazarına sunulmak suretiyle ibret alınması gereken ince noktalar dikkatlere arz edilir ve böylece insan hayatını tanzim etme yolları gösterilir.¹⁰

İnsana anlatılmak istenen bazı meseleler, Kur'an'ın kendine has eşsiz belağatıyla kıssalar vasıtasıyla zihinleri yormadan, hayallere de hitap etmek suretiyle izah edilmiştir. Canlı olaylar gibi, bu manaları şuuruna iyiye yerleştiren insan, karşılaştığı meselelerin çözümünde adeta birer canlı tablo hükmünde olan bu kıssalardan edindiği ölçüleri kullanır ve kararını verir.

Ayrıca kıssalar, insan ve grup psikolojisi (sosyal psikoloji) hakkında çok önemli ve değişmez ipuçları verir. “İnsan” denen kompleks varlığı kim yarattıysa, onun mahiyetini ve özelliklerini; duygularını, zaafalarını, temayül ve istidatlarını bilen de O'dur. Bu nedenle kıssaların, sosyo - psikolojik tahlil çerçevesinde ortaya koyduğu önemli ölçüleri de

⁹ Yasin Suresi: 82.

¹⁰ Bkz. CERRAHOĞLU, İsmail. *Tefsir Usulu*. A.Ü. İlahiyat Fak.Yay. Ankara 1976, s.72.

gözardı etmemek gerekir. İnsanı tanımamızda ve onun toplum aynasında almış olduğu şekli somut ve canlı olarak görmemiz açısından kıssalar, çok kıymetli mesajlar ihtiva etmektedir.

Zaten bizim “**Yusuf (a.s.) Kıssası**” nı konu olarak ele almamızın amacı da; bu surenin tefsirini yapmak veya bir takım fihki hükümler vermek değil, “insan”ı tanıma yolunda, sosyal hayattaki konumu ile alakalı işaretleri tespit etmek ve tahlil etmektedir. **M.Kutub**’un dediği gibi; “İnsan cinsinde, hiçbir varlığın görmediği bu bilinmezlikler aleminden bize haber verecek olan yegâne merci, Zât-ı Bâri’dir.”¹¹

İnsan yaratılışı itibariyle hayvanlardan farklı olarak yaşadığı zamanla birlikte geçmiş ve gelecekle de alakadardır. Geleceğini düşünürken, hazırlığını yaparken, yaşanmış geçmişten ve geçmişin olaylarından ders alır. M.Akif Ersoy’un dediği gibi; **tarih tekerrürden ibarettir**. İnsan ister istemez geçmişindeki acı-tatlı hatıralarını muhafaza eder. Bu insan için hem kaçınılmaz bir olay, hem de ihtiyaçtır. Bu ihtiyaç değişik zamanlarda ve değişik şekillerde tatmin edilegelmiştir. Günümüz iletişim çağında tiyatro, sinema, televizyon hep bu ihtiyacın eseridir.

Ayrıca Kur’an-ı Kerim ihtiva ettiği değişik mahiyetteki kıssalarla tarih temasını işleyerek dinî gayenn gerçekleştirilmesinde bir vasıta olarak kullanmıştır. Zira tarih sahnesinde oynayan hep insandır. Devirler, imkanlar, şartlar değişse de, değişmeyen temel unsur, aktör insandır. Bütün tarihi olaylara sebep olan insan ve onun özellikleri, kabiliyetleri, duyguları ve her hal’u kârda mesuliyeti vs. her şey aynıdır, değişmemiştir.¹²

Özetle kıssaların Kur’an’da yer almasının hikmetleri şöyle sıralanabilir:

- 1- Geçmiş peygamberlerin ve toplumların başına gelenlerden, gelecek nesillerin bir ibret dersi alması istenmiştir.
- 2- İnsan’ın fitratında mevcut edebi zevki canlı tutarak asıl maksadın daha kolay anlaşılması sağlanmıştır.
- 3- İnsanın içinde bulunduğu veya başına gelebilecek (genel) olayların sebep-sonuç ilişkisi canlı bir üslupla anlatılarak genel ölçüler verilmiştir.
- 4- İnsanlığın genel yapısı hakkında bilgiler verilmiştir.

Kur’an, insanlık tarihini icmal ederek edebî, ahlakî, içtimaî, hikemî geçmişle gelecek arasında, ibretli kıssalarla bir bağ kurmuştur. (*)

¹¹ KUTUB, Muhammed; **İnsan Psikolojisi Üzerine Etütler** . İşaret Yayınları, İstanbul 1992 s.105

¹² Bkz. ŞENGÜL, İdris. **Kur’an Kıssaları Üzerine**, Işık Yayınları, İzmir 1994, s.136

(*) Daha geniş bilgi için Bkz. SAĞLAM, Bahaeddin. **İlmî ve Edebî Yönleriyle Kur’an Kıssaları**, Tebliğ Yay. İstanbul 1985

İleriki bölümlerde bu konuya daha geniş yer verileceği için bu kadarıyla yetinilmiştir.

2- YUSUF (A.S.) KISSASI (ÖZETİ)

Yusuf (a.s.) kıssasının özetine geçmeden önce bu konuda bazı genel bilgiler vermek istiyoruz. Yusuf (a.s.)'un başından geçen olayların en güzel ifadesini Kur'an-ı Kerim'de bulmaktayız. Hz.Yusuf (a.s.), İsrailoğullarına gönderilmiş bir peygamber olması cihetiyle Tevrat'ta da bu konuda bilgiler vardır. **Biz Muharref Tevrat'ı değil, Kur'an-ı Kerim'i temel kaynak olarak ele aldık.**

Yusuf (a.s.) kıssası, Kur'an-ı Kerim'de "**Ahsenü'l-Kasas**" (Kıssaların en güzeli)¹³ olarak geçmektedir. Yusuf (a.s.) kıssasının konu edildiği Yusuf suresi Mekkidir.^(*) Hud suresinden^(**) sonra nazil olmuştur. Yüzonbir ayettir. Bu sure **Hüzün Senesinde** nazil olmuştur. Bütün mü'minlerin ızdırapla geçirdiği bu sene, Allah Resulünün, amcası Ebu Talib ve hanımı Hz.Hatice (r.a.) yi kaybetmesi sebebiyle bu ismi almıştır.

Bu surenin nüzul sebebine gelince; bir rivayete göre, Yehud uleması Mekke Müşriklerinin reislerine "İsrailoğulları ne sebeple Mısır'a geçmişlerdi, Muhammed'e sorun bakalım ne diyecek" diye telkinde bulunmuşlar, onlar da sormuş ve bu sure nazil olmuştur. Muhammed ibn-i İshak'ın nakline göre de; Resulallah (s.a.v.) a kavminin eza ve cefası, buna mukabil Allah (c.c.)ın O'na ikram ve ihsanını anlatmak ve güç vermek için nazil olmuştur.¹⁴

H.z.Yusuf tarif edilemeyecek derecede güzel bir çocuk olarak dünyaya gelir. Buna ilaveten Allah (c.c.), ileride peygamberlik göreviyle şereflendireceği bu mübarek yavrunun edeb ve terbiyesini de, güzelliği gibi mükemmel yapmış, ortaya her yönüyle imrenilir güzellikte bir Yusuf çıkmıştır.¹⁵

Annesi (Rahil), küçük kardeşi Bünyamin'i dünyaya getirdikten sonra ölür. Bunun üzerine küçük Yusuf bir süre halasının himayesinde kalır.

Yusuf halasının evinden döndükten sonra bir gün rüyasında "Onbir yıldız, ay ve güneşin kendisine secde ettiklerini" görür.

Gördüğü bu rüyayı babasına anlatır ve O da "bunu kardeşlerine anlatmaması"nı ister. Çünkü kardeşlerinin onu kıskanıp da zarar verebileceklerinden korkmaktadır.

¹³ Yusuf Suresi: (12) 3

(*) Mekki: Mekke'de nazil olan Ayetler ve surelere verilen isim.

(**) Kur'an-ı Kerim'de 11. sure

¹⁴ Bkz. YAZIR . M.Hamdi. **Hak Dini Kur'an Dili** . Eser Neşriyat.c.4, s.2841

¹⁵ Bkz. KAZANCI A.Lütfi. **Peygamberler Tarihi**, Nil Yayınları, İzmir 1993. Cilt 1, s.34.

Bu rüyadan sonra Hz. Yakub'un Yusuf'a karşı sevgi ve alakası daha da artmıştır.

Bir gün kardeşleri, kendileriyle gezip oynaması için Yusufu babalarından isterler. Hz. Yakub da "O'ndan ayrı kalmanın kendisini üzdüğünü ve onu bir kurdun gelip yemesinden korktuğunu" söyler. Ama yine de izin verir.

Ertesi gün Yusufu da alıp kıra giderler. Önceden yaptıkları plan çerçevesinde kardeşleri, öldürmek istemelerine rağmen, kardeşlerden biri kıyamaz, kuyu dibine bırakmayı teklif eder ve öyle de yaparlar. Yusufu bir kuyunun derinliklerine atarak, akşam sahte gözyaşları içerisinde ağlayarak babalarına gelir ve "O'nu kurt yedi" derler. Kestikleri herhangi bir hayvan (keçi)in kanını buluştırdıkları gömleği babalarına gösterirler. Hz. Yakub bu duruma çok üzülür ama Allah'a tevekkül eder. Kurdun yediğini iddia ettikleri Yusuf'un gömleğinin parçalanmamış olması Yakub (a.s)un dikkatini çeker ve bu sebeple de ümidini yitirmez.

Medyen'den gelip Mısır'a gitmekte olan bir kabile Yusufu kuyudan çıkarır ve Mısır'a götürüp köle diye esir pazarında satarlar.

Esir pazarından Yusufu satınalan Mısır Aziz (Maliye Bakanı) **Kıtfir**, hanımı **Zeliha**'ya(*) "Ona güzel bak, belki bize faydası olur veya onu evlat ediniriz." der.

Aziz ve hanımı Yusufu çok sevmişlerdir. Çünkü yıllardır çocukları olmamaktadır. Yusuf, adeta sarayın küçük efendisi olmuştur.

Bu arada Yusuf büyümüş, güçlü kuvvetli bir delikanlı olmuştur. Onu bir evlat gibi bağrına basan Zeliha'nın duyguları da değişmeye başlar.

Evde hiç kimsenin olmadığı bir gün, kapıları sımsıkı kapatır ve bütün kadınlığını kullanarak Yusufu nefesine davet eder. Fakat Yusuf bu teklifi reddeder ve kendisini kurtarmak için kapiya koşar. Zeliha da arkasından koşarak gömleğini arkadan tutar ve yırtar. Tam o sırada Kıtfir, Zeliha'nın **bir yakınıyla** birlikte kapı önündedir.

Zeliha suçu Yusuf'un üzerine atmakta, Yusuf da "O'nun kendisini davet ettiği"ni söylemektedir. Zeliha'nın bir yakınının şahitliği (gömleğin arkadan yırtılmış olduğunun görülmesi) neticesinde suçlunun Zeliha olduğu ortaya çıkar.

Fakat, aile menfaatleri gereği devlet erkânı arasında yayılan dedikodu (skandal) sebebiyle Yusuf hapse atılır. Hapiste iki kişi zindan arkadaşı olarak Yusuf'a yakınlık duyarlar. Kısa zamanda Yusuf, hapishanede herkesle dostluk kurar.

Bu arada Yusuf'a Allah tarafından vehben te'vil ilmi verilmiş; te'vil'ul-ehadis (olayların yorumu) konusunda bilgilendirilmiştir.

(*) Araplar **Zeliha**. acemler **Züleyha** diye telaffuz etmişlerdir.

Kendisiyle birlikte hapse giren iki kişinin gördükleri rüyayı yorumlar ve bu aynen tahakkuk eder. O iki kişiden biri hapisten kurtulup hükümdarın sarayında şarapçılık (sâkîlik) görevine devam eder, diğeri de asılır. Yusuf (a.s), efendisine dönüp sâkîlik yapan adama "benim haksız yere hapis yattığımı efendine söyle, o da şefaet edip beni çıkarısın" anlamında "efendine beni an" demişse de, o bunu unuttur ve Yusuf yıllarca daha hapiste kalır.

Bir gün hükümdar bir rüya görür ve devlet ricalinden bunu yorumlamalarını ister. Onlar bunu yorumlamaktan aciz kalınca, şarapçı (sâkî) "bu rüyayı tabir edecek birini tanıdığını" söyleyerek hapishaneye, Yusufun yanına gelir. Hükümdarın rüyasını tabir etmesini ister. O da yorumlar...

Hükümdar bu yorumu dinleyince Yusufun hapisten çıkartılıp yanına getirilmesini emreder. Yusuf ise hapse atılma nedeninin aydınlığa kavuşturulmadan çıkmayacağını söyleyerek bu isteğe karşı çıkar.

Hükümdar, kadınları toplayıp soruşturduktan sonra, Yusufun masumiyeti ortaya çıkar. Bu gelişme üzerine Yusuf hapisten kurtarılmış ve bu arada ölen vezir Kıtfir'in yerine Mısır'a Aziz olmuştur.

Mısır'da kıtlık olmuş ve Yusufun anayurdu Kenan illerine kadar sirayet etmiştir. Hz. Yakub, oğullarını zahire almaları için Mısır'a gönderir. Yusufun Mısır "Aziz"i olduğunu kardeşleri bilmemektedirler. Fakat Yusuf, onları görünce hemen tanır. Onlara erzak yardımı yaptıktan sonra, başka kardeşleri olup olmadığını sorup, eğer varsa onu da getirmeleri halinde kendilerine bir "pay" daha veribeceğini söyler.

Kardeşler Kenan'a vardıklarında, tanımadıkları Mısır Aziz'inin cömertliğinden ve iyiliğinden bahsederler. Ardından bir dahaki gidişlerinde Bünyamin'i de götürmek istediklerini söylerler. Hz. Yakub, Yusufun başına gelenleri hatırlatarak önce razı olmaz fakat daha sonra onu da götürmelerine izin verir.

Tekrar zahireye ihtiyaç duyulmuş ve on üvey kardeş yanlarına Bünyamin'i de alarak Mısır'a varmışlardır. Yusuf, karşısında küçük kardeşi Bünyamin'i de görünce çok duygulanır ve mutlu olur.

Bir ara fırsatını bulup kendisini Bünyamin'e tanıtır. Bünyamin'i de haberdar ederek halasının kendisi için uyguladığı plan ile küçük kardeşini yanında alıkoymak ister.

Bu defa Bünyamin'in eşyaları arasına konan kıymetli bir "su taşı"dır. Üvey kardeşleri Bünyamin'i sahte hırsızlık suçundan dolayı Mısır'da bırakarak gitmek zorunda kalırlar. Üzgün bir vaziyette varıp babalarına durumu anlatırlar.

Hz. Yakub'un üzüntüsü bir kat daha artmıştır. Fakat bilmektedir ki, Rabbi, "her iki çocuğunu da birden kendisine kavuşturacaktır." O, üzüntü ve tasanı sadece Allah'a açmaktadır.

Bir süre sonra: "Ey yavrularım! Gidin Yusufu ve kardeşini arayın. Allah'ın yardımından ümidinizi kesmeyin..." der. Bu emir üzerine, çocukları tekrar Mısır'a giderler.

Aziz'le olan bu defaki görüşmelerinde Yusuf, kendisini tanıtır ve gidip (üvey) anne-babasını ve ailelerini alıp hep birlikte Mısır'a gelmelerini ister.

Yusuf gömleğini çıkarıp kardeşlerine vermiştir: "Bunu götürüp babamın gözlerine sürün ki gözleri açılsın..." der.

Kafile yola çıkar ve daha Mısır sınırını geçer geçmez, Hz. Yakub, "Eğer bana bunak demezeniz... Yusufun kokusunu duyuyorum." der, ama etrafındakiler inanmazlar.

Bir müddet sonra oğulları gelip Yusufun gömleğini babalarının gözlerine sürdüklerinde gözleri açılır. Hazırlıklar yapılır; Hz. Yakub ve ailesi Mısır'a doğru yola çıkarlar.

Yusuf, ailesini Mısır'ın girişinde törenle karşılar ve bağrına basar. "Allah'ın dileğince güven içinde Mısır'a yerleşin" der.

Ve şöyle devam eder: "Babacığım! İşte bu, vaktiyle gördüğüm rüyanın te'vilidir. Rabbim onu gerçekleştirdi. Şeytan benimle kardeşlerimin arasını bozduktan sonra, beni hapisten çıkaran, sizi çölden getiren Rabbim, bana bir çok iyilikte bulundu. doğrusu Rabbim dilediğine lütufkârdır. O şüphesiz bilendir, Hakîmdir." der.

Yusuf (a.s) Rabbinin ihsanlarını böylece saydıktan sonra, ellerini açar ve Peygambere yakışan bir edâ ve huşu içerisinde şu duayı eder: "Rabbim bana hükümdarlık verdin. Te'vilü'l-ehâdisi öğrettin. Ey göklerin ve yerin Yaradanı! **Dünya ve ahirette koruyanımsensin, benim canımı müslüman olarak al ve beni salihlere ilhak et.**"(*)

Bir insanın dünyada ulaşabileceği en üstün mertebe ve saltanata sahipken, dünya nimet ve şaşaasına aldanmamak ancak bir peygambere yakışır. O da bu debdebe ve ihtişama rağmen ahiret hayatını tercih edip yukarıdaki duayı yapar. Demek ki dünya ne kadar muhteşem de olsa, ahiret yanında hiç hükmündedir.

(*) Bu özet, Yusuf Suresinden çıkartılmıştır.

B- HZ. YUSUF'UN NESEBİ ve YAŞADIĞI DEVİR

1- Nesebi

Babil halkına peygamber olarak gönderilen Hz.İbrahim, Nemrud'un ateşinden (Allah'ın yardımıyla) kurtulduktan sonra Şam taraflarına hicret eder, Şam'dan Mısır'a, oradan da Filistin'de Ürdün ve Medyen'in de içinde bulunduğu Ken'an şehrine¹⁶ gelip yerleşir.

Hz.İbrahim'in babasının adı Tareh olup¹⁷ Kur'an-ı Kerim'de Âzer olarak geçmektedir.¹⁸

Hz.İbrahim (a.s)in Sâre'den hiç çocuğu olmamıştır. Artık iyice yaşlanmış olan İbrahim (a.s) 112 yaşında, Sare de 99 yaşında iken Allah onlara İshak adında bir oğlan çocuğu ihsan eder. Bu sırada İsmail de 13 yaşındadır.¹⁹

İshak (a.s)ın bahseden Kur'an ayetlerinin sayısı onbeştir. Fakat bunların hiç birinde hayat hikayesi ve mücadelesi ile ilgili tek kelime mevcut değildir.²⁰ Hz.İshak (a.s) Şam ve Filistin halkına peygamber olarak gönderilmiştir. Şam taraflarında, Ken'an'da²¹ ikamet edip peygamberlik vazifesini ifa ettiği sıralarda iki oğlu dünyaya gelir. Bunlar Ays (veya el-İys) ve Yakub'tur. Tarihçilerin beyanına göre, Hz.İshak yüzaltmış yaşında iken vefat etmiştir.²²

İshak (a.s) oğullarından (ikiz idiler) birine, daha ana karnında iken kavga çıkarma derdine düştüğü ve isyana kalktığı için İys adı verilir. Doğumda kardeşini takip ettiği için diğerine de Ya'kub adı verilir.²³ Ahmet Lütfi Kazancı bu görüşü naklettikten sonra²⁴ bu tür rivayetleri kabul etmenin pek zor olduğunu; ana karnında iki çocuğun konuşmalarının ve kavga çıkarmalarının ilim ve akılla bağdaşmadığını, "İsrailiyat" adı verilen ve Yahudilerden gelen uydurmalarından olduğunu ifade ediyor.²⁵

Ana karnında İys ile Yakub (a.s) un nasıl çekiştikleri bilinmez ama, tarihi kaynaklardan İys'in haşin mizacı nedeniyle kardeşi Yakub (a.s)a karşı iyi davranmadığını anlaşılmaktadır.

¹⁶ BİLMEN, Ömer Nasuhi, *Kur'an-ı Kerim'in Türkçe Meâl-i Alisi ve Tefsiri*, c. III, s.1542

¹⁷ *Tevrat*, Tekvin Babi. 11-24

¹⁸ el-En'am Suresi:(16) 74

¹⁹ ATEŞ, Bunyamin, *Peygamberler Tarihi*, Yeni Asya Neşriyat İstanbul 1977, s.324

²⁰ KAZANCI; a.g.e. s. 334

²¹ RAMAZANOĞLU, Mahmud Sami, *Hız. Yusuf*, Erkam Yay. İstanbul 1980. s.14

²² ATEŞ, Bünyamin, a.g.e. s.250, TABERİ, *Milletler ve Hükümdarlar Tarihi*, (Çev. Z. Kadiri Ugan, Ahmet Temur) M.E.B. Yay. İstanbul 1991, c.II, s.46

²³ TABERİ, a.g.e., c.I, s.219- İBN-İ KESİR, *Kur'an-ı Kerim Tefsiri*, (Çev. Bekir Karlığa, Bedrettin Çetiner) Çağrı Yay., İstanbul 1985 c.I, s.126

²⁴ KAZANCI.a.g.e. s.337

²⁵ a.e., s. 338

H.z.Yakub kardeşi İys'in tehdidi ve anasının tavsiyesi üzerine baba ocağını terkederek Şam'a, dayısı Lâbân'ın yanına gelir. Ondan bir müddet sonra kızı "Rahil"i ister. Karşılığında dayısına yedi yıl hizmet etmeyi kabul eder. Süre bitiminde dayısı farkettirmeden Rahil'in (büyüğü) ablası Liyâ'yı vermiştir, H.z.Yakub'a... Yakub itiraz eder, fakat dayısı "Küçük dururken büyüğün verilemeyeceğini" ve eğer yedi yıl daha çalışırsa Râhil'i de verebileceğini söyler... Yakub (a.s) kabul eder ve süre bitiminde Râhil'le de evlenir.²⁶

H.z.Yakub (a.s)un oniki oğlu vardır.²⁷ Bunlardan dördü Yahuza (Yahuda), Rubil, Őem'un ve Lavey; birinci hanımı Liya'dan, ikisi Yusuf ve Bünyamin, Rahil'den²⁸ , diğerleri Yeşsuhuz, Zebulun, Zevana, Teftuna, Kevza, Uşırde dayısı Lâbân'ın kızlarına ve onların da kocaları Yakub (a.s)a verdikleri iki cariye²⁹ dünyaya gelmiştir.

O zaman, H.z. Yakub (a.s) un şeriatında H.z.Musa (a.s)ya kadar iki kız kardeşi aynı nikah altında bulundurmak yasaklanmadığı için³⁰ , Liya ile Rahil aynı anda Yakub (a.s)ın nikahı altındadır. Yusuf'un annesi Rahil, Bünyamin'i dünyaya getirdikten sonra nifası içinde vefat etmiştir.³¹

2- Ailesi ve Çevresiyle Münasebetleri

Aile toplumun küçük bir nümunesi ve bir şubesidir. Fert, insan oluşunun idrakine ilk olarak aile içerisinde varır.

İnsan, önce kendisine her yönüyle yakın bir grup olan ailenin ve akrabaların, mahalli bir cemaatin, sosyal bir sınıfın ve milletin bir üyesi olarak sosyalleşir.

Yusuf'un aile yapısına bakıldığı zaman, aynı babanın değişik sosyal sınıflardan dört hanımından; onikisi erkek, birkaç tanesi de kız çocuğundan meydana gelmiş karışık bir yapısı olduğu görülür.

Böyle bir ailenin idaresinde çeşitli problemlerin çıkması kaçınılmazdır. Öncelikle kadınlar arasında, kıskançlıkları nedeniyle, geçimsizlik olabilir. Farklı yapıda ve sosyal sınıftan annelerin dünyaya getirdikleri çocuklar arasında rekabet (güç, para, otoriteyi ele geçirme ve sevgi gibi konularda), kavga ve çekişmeler de görülebilir.

²⁶ a.e. s.342-343-RAMAZANOĞLU. Mahmud Sami, a.g.e., s.15

²⁷ ATEŞ. Bünyamin; a.g.e., s.287

²⁸ KAZANCI, A..Lütfi, a.g.e. s.343

²⁹ a.e. s.343- RAMAZANOĞLU, Mahmud Sami, a.g.e., s.15

³⁰ RAMAZANOĞLU, Mahmud Sami, a.e., s.15

³¹ a.e. s.16

Bu rekabet ortamı içerisinde aile içi ilişkilerinde ve gelişmelerinde iki genel sonuç ortaya çıkabilir; birincisi, bütün çocuklar bu yarışa katılmak, durumu aile bütünlüğü açısından değerlendirmek suretiyle istidatlarını geliştirir ve farklı da olsa daha sağlam birer kişiliğe kavuşabilirler. İkincisi, bazı çocuklar kendi öz kardeşlerini etrafında toplayarak güç birliği yapar ve sivrilir, otoriteyi ele geçirir; bir kısmı da bu durum karşısında geri plana çekilerek, pasif savunmaya geçerler.

Anne ve babalar bu durumlar karşısında; çocukların yaşlarını ve aile içindeki fonksiyonlarını da dikkate alarak daha farklı tutum ve davranışlar içerisinde olabilmektedir. Böyle kalabalık ailelerde çocuklara karşı davranış, ilgi ve ihtimamda eşitlik sağlamak çok zor bir olaydır.

Bazen anne ve baba, kendi iyi kabiliyet ve becerilerini bazı çocuklarında görür ve o çocuklarına daha fazla ilgi göstermekle aslında (onların şahsında) kendilerini takdir eder ve mükafatlandırır. Bazılarında da kendi zaaflarını ve beceriksizliklerini keşfeder ve o çocuğunun şahsında kendisini (içine gömüdüğü, şuuraltı his ve duygularını) cezalandırır. Başka bir ifadeyle; bazı çocuklarında başarılarını veya hayallerini yüceltir ve tatmin ederler, bazılarında ise, başarısızlıklarını kınar ve cezalandırırlar.

Mesela, rahatsızlık duyduğu halde çocukluğunda altını ıslatan bir baba, altını ıslatmayan çocuğunu takdir edip onu yüceltirken; altını ıslatan çocuğuna daha kötü davrabilmektedir. Ender olarak bunun tersi de görülebilir. *Veya, küçükliğinde büyük kardeşi tarafından dövüldüğü veya ta'ciz edildiği halde güçsüzlüğünden dolayı sesini çıkaramayan baba, küçük çocuğunu döven büyük çocuğunu dışlayıp küçük çocuğuna daha fazla ilgi ve şefkat gösterebilmektedir.* Aslında çocukluğundaki kendisine ilgi ve şefkat göstermekte (belki de) egosunu tatmin etmektedir, denilebilir.

Bu tür tutumlar bazı çocukları şımartıp veya kendine güven sağlarken, bazılarını da bedbinleştirip hırçınlaştırmaktadır.

Bu açıklamalardan sonra Yusufun aile içindeki durumu ve aile fertleriyle olan münasebetleri daha iyi anlaşılacaktır. Yusuf (a.s)un aile içi ilişkilerinin bir kısmı yukarıda geçen ölçüler çerçevesine oturtulabilir. Bir kısmı da (babasının Yusuf'a ilgi ve alakası) sırf bu çerçevede değerlendirilemez. Çünkü Hz. Yakub (a.s) bir peygamber olarak bu derece (egosunu tatmin için) hisleriyle hareket edecek konumda değildir. Fakat Yusufun annesiz kalması (bir çok sebebin yanısıra), babasının ona karşı daha fazla ihtimam göstermesine ve dolayısıyla kardeşlerinin kıskanmalarına sebep olmuştur. Hz. Yakub'un Yusuf'a karşı sevgisi, aşırı şefkat mahiyetindedir.

Bu konu daha geniş şekliyle "tahlil" kısmında açıklığa kavuşacağı için oraya havale ediyoruz.

3- Yaşadığı Devrin Durumu

Yusuf (a.s)un yaşadığı devri tarih olarak tam tesbit etmek çok güç bir olaydır. Hakkında en çok bilgi verilip de O'na en yakın dönemde yaşamış peygamber Musa (a.s)dır. Hz. Musa (a.s) döneminden yola çıkılarak Yusuf (a.s)ın yaşadığı yıllar tesbit edilmek istense bile, bundan da sağlıklı bir sonuç çıkarmak çok zordur. Zira o konu hakkında da değişik görüşler ileri sürülmektedir.

Bazı kaynaklara göre Hz. Musa (a.s) m.ö. 1250'li yıllarda yaşamıştır.³² Diğer bir kaynağa göre de m.ö. XII-XIV. yüzyıllar arasındaki bir zaman diliminde³³ yaşadığı bildirilmektedir. Bu tarihlerden yola çıkarak ve Musa (a.s) ile Yusuf (a.s) arasındaki "sürenin uzamış"³⁴ olması da dikkate alınarak denilebilir ki; Hz. Yusuf (a.s) yaklaşık M.Ö.XVII-XVIII³⁵ yüzyıllarda yaşamış olabilir. Bu tarihi tesbit etmek; o dönemde Mısır'da hüküm süren idari, mâli, dîni ve sosyal şartları tesbit edip, Hz. Yusuf (a.s)un mücadelesinin daha iyi anlaşılmasına yardımcı olacaktır.

a- Devlet Örgütü

Arap yarımadası ve Nil nehri vadisi, insanlık tarihinin ilk devirlerinden itibaren insanlarla dolup taşan, nice sosyal çalkantıların vuku bulduğu bir yerdir. Bu bölgenin Nil deltasında yer alan topraklar üzerinde kurulmuş ülke de Mısır'dır. Eski Mısır'da hüküm süren hükümdarlar Firavun lakabıyla anılır.³⁶

Mısır devletinde, "kral tanrının oğlu ve tanrı kabul edilmiş olduğundan aynı zamanda en büyük din adamıdır. Kral (Firavun), bu özellikleriyle bütün insanların üstünde bir varlık olarak dini ve siyasi otoriteyi şahsında toplamış bütün yönetim sisteminin başı olmuştur. Öyle ki; söyledikleri, ağzından çıkanlar bir tanrı buyruğu, bir yasa kabul edilmiş ve yerine getirilmiştir."³⁷

³² SARIKÇIOĞLU, Ekrem. **Dinler Tarihi**, Bayrak Yay. İstanbul 1983, s.188

³³ TÜMER, Günay-KÜÇÜK, Abdurrahman. **Dinler Tarihi**, Ocak Yay. Ankara 1988, s. 427

³⁴ ATEŞ, Bünyamin. a.g.e., s.368

³⁵ EBU'L AL'A EL- MEVDUDİ, **Tefhimu'l-Kur'an**, (Çev. M.Han Kayanî vd.) İnsan Yay. İstanbul 1991, c.II s.436

³⁶ YAZIR, E.Hamdi; a.g.e., c.I. s.347

³⁷ ÖZSAİT, Mehmet vd., **Eski Çağ Tarihi**, Anadolu Üniversitesi, Açık Öğretim Fakültesi Yay. Eskişehir 1991, s.64

Ülkenin adalet ve idari işleriyle doğrudan ilgilenen krallar, memurları atama, mükafat ve tecziyelerini de takip ederdi. Yönetim merkezi krallık sarayıdır. Bu saraya "**büyük ev**" anlamına gelen "**pera-a**" denilmektedir ki "**Firavun**" unvanı bundan alınmıştır.³⁸

Merkezi yönetimde, **başbakan** bütün hükümet örgütünün başı ve aynı zamanda Firavun adına adaletin başkanıdır. Hazine ve tarım işlerini de yürütmektedir. Yeni imparatorluk döneminde, öyle anlaşılıyor ki başbakan, kral adına Mısır'ı yönetmiştir.³⁹

Firavunlar Kıbtî sülalesindedirler. M.Ö. XIX. yüzyılda eski arap kavimlerinden Âmâlika, firavunları yenerek Mısır'da idareyi ele geçirmişlerdir. Mısır tarihinde bu devreye "**Hiksoslar**" devri denir. Bunların hakimiyetleri dört yüz sene kadar devam etmiş olup hükümdarlarına "**Melik**"(*) ünvanı verilirdi.⁴⁰

İshak (a.s)'ın oğlu Hz. Yakub (a.s)'un lakabı, Tanrı'yla ve insanlarla gürleşip yenen anlamında (Tevrat'ta) İsrail olarak geçmektedir.⁴¹ Lakabı İsrail olan Hz. Yakub (a.s)'un oniki oğlundan meydana gelen nesle, İsrail'in oğulları anlamında (Kur'an-ı Kerim'de) "**Benî İsrail**" denir.⁴² İsrailoğulları Hz. Yusuf (a.s)'la birlikte gelip Mısır'a yerleştiklerinde, Mısır'da Âmâlika'lılar hüküm sürmektedir. Meliklerin sonuncusu, **Reyyan bin Velid**⁴³, İsrailoğullarına son derece iyi davranmış, "bazılarına göre bu hükümdar ancak Yusuf'un dinini kabul ederek, iman getirdikten sonra ölmüştür."⁴⁴

Hz. Yusuf (a.s)'un vefatından sonra Mısır'da bir ihtilal olmuş ve Firavunlar, Hiksosların idaresine son vererek, Firavunluk idaresini tekrar kurmuşlardır. Bu arada İsrailoğulları da, gün geçtikçe çoğalmış ve büyük bir yekun teşkil etmeye başlamışlardır. Kitab-ı Mukaddes'e göre Hz. Yakub (a.s)'un Mısır'a göç ettiği sırada aile üyelerinin toplam sayısı 70'dir. İsrail Oğulları 500-600 yıl sonra Mısır ülkesini terketmelerinin ikinci yılında Sina Çölünde sayıldıkları zaman sayıları iki milyonu bulduğu görülmüştür. Bu da, sayılarının bu kadar artmasının nedenini, İsrailoğullarının üremesinden çok, iktidar avantajını ellerinde bulunduran İsrailoğullarının bu uzun süre boyunca Mısır'lıları İslam'a döndürmek için ellerinden geleni yaptıklarını gösteriyor.⁴⁵

³⁸ ÖZSAİT, Mehmet vd., a.e. s.64

³⁹ a.e. s.64-65

(*) Bu ünvan bazı kaynaklarda 'hükümdar', bazılarında da kral ve melik olarak geçtiğinden her üçü de alıntılarının içerisinde olduğu gibi nakledildi.

⁴⁰ ATEŞ, Bünyamin, a.g.e. s.362

⁴¹ TÜMER, Abdurrahman. e.g.e. s. 176-BİLMEN, Ömer Nasuhi, a.g.e., c.I. s.46

⁴² Âl-i İmran: (3) 48-49

⁴³ TABERİ, Tarih. c.II., s.469

⁴⁴ a.e., s. 469

⁴⁵ MEVDUDİ; a.g.e., c.II., s.493

Mevdudî'nin yukarıdaki bu görüşlerine yer verdikten sonra, Sina çölüne sürülen İsrailoğullarının sayısında mübalağa yapıldığını ifade etmek gerekir. Zira, o zamana kadar dünyanın hiç bir yerinde (hatta şimdi bile) bu kadar insanın sefer etmesini sağlamak mümkün değildir.

b- Sosyal Hayat

Hz. Yusuf (a.s)un yaşadığı dönemde Mısır'da köleliğin yaygın olduğu görülmektedir. Köle alım ve satımı da vardır. Kölelerin dışında özgür insanlar, rahipler, soylular, tarım ve diğer alanlarda çalışanlar, toplumu oluşturmaktaydılar. "Toplum ataerkil nitelikte idi. Büyük ve küçük aileler görülmektedir. Asıl mirasçı büyük oğuldur ve ananın da büyük saygınlığı vardır. Yüksek tabaka, saray soyluları ve Nomos'ların soylularından oluşuyordu. Soyluların geniş toprakları, köyleri vardı. Yüksek rahiplik, üst tabakaların elindedir."⁴⁶

Orta imparatorluk döneminde, köle sayısı artmış, köylüler ve diğer zenaat grupları fakirleşmişlerdir. Refah içinde yaşayanlar; soylular, yazıcılar ve memurlar idi. "Bir bilgenin uyarısına göre köylüler, zenaatçılar ve köleler kitle halinde başkaldırmışlar...."⁴⁷ bu refah seviyesi yüksek kesimin bütün malını ve mülkünü talan etmişlerdir.

Köleler çok ağır işlerde, taş ve tuğla ocaklarında, madenlerde ve tarlalarda çalıştırılmıştır. "Fakat hemen belirtelim ki günümüzde bile hayranlıkla seyrettiğimiz görkemli yapıları (piramit ve tapınaklar) ve diğer eserler, köylülerin ve kölelerin emekleriyle gerçekleştirilmiştir. Bu büyük işler onlara zorla yaptırılmıştır."⁴⁸

c- Dini Hayat

"Gökteki yıldızlar, güneş ve ay en eski ve sürekli tanrılar arasındadır. Sonra yeryüzü tanrıları gelirdi ki bunlar, toprak, su, ağaçlar ile simgeleştirilmiş, kutsal sayılan hayvanlara tapınılmıştır."⁴⁹

Mısırlılar herşeyi gökte düşünmüş ve gökte aramışlardır. Gök cisimleri onlar için sadece bir şekil değil, aynı zamanda manevi güçleri olan birer varlık olarak telakki edilmiştir. Zaten bu ortaya koymuş oldukları eserlerde de görülmektedir. Gökyüzüne doğru yükselen piramitler ve sütunlar bunu göstermektedir. Gökyüzüne ulaşamadıkları

⁴⁶ ÖZSAİT, Mehmet. *Eski Çağ Tarihi*. s.66

⁴⁷ a.e., s.66

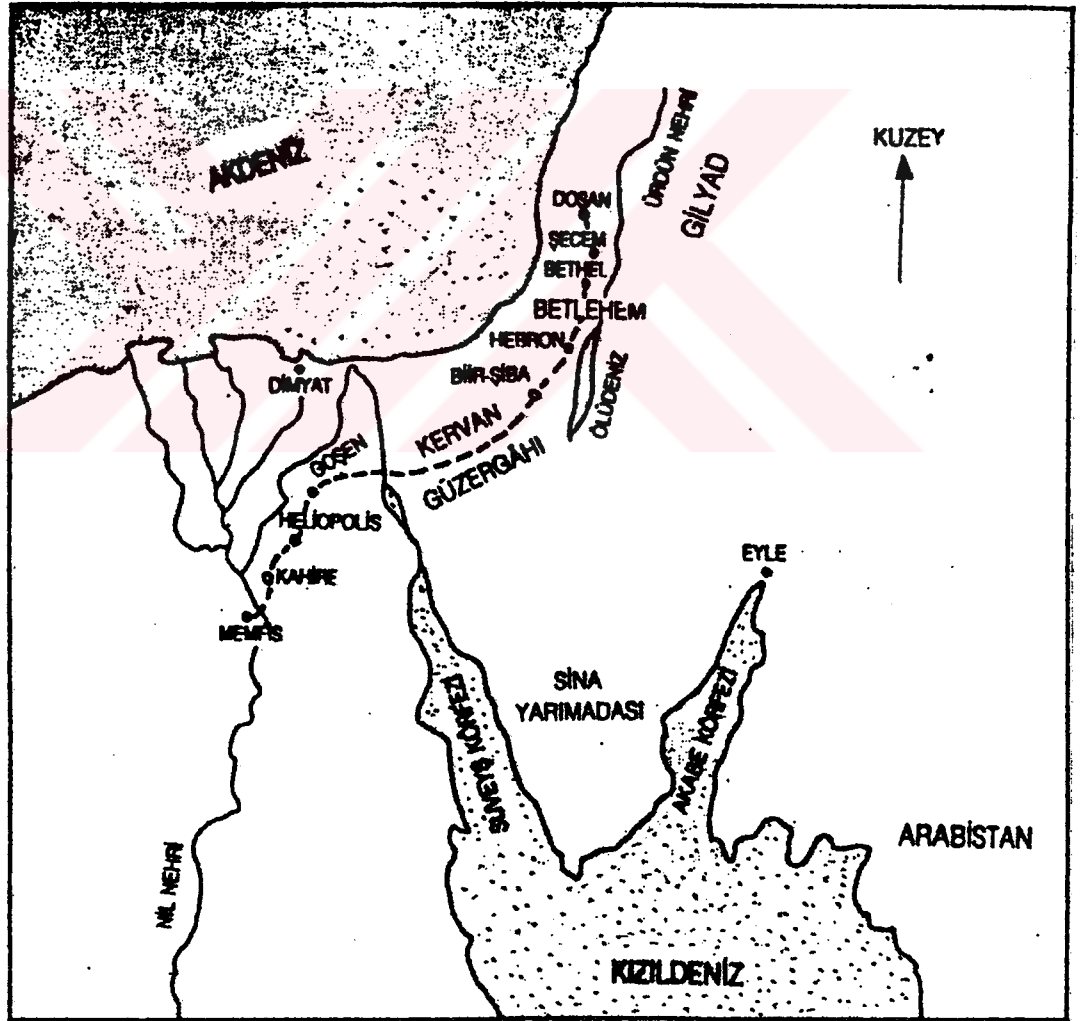
⁴⁸ a.e., s.67

⁴⁹ a.e., s.70

için, tanrılarını yeryüzünde heykeller ve tapınaklarla simgelemişler, gökyüzüne karşı olan bu alakalarından dolayı **Astroloji** ve **Astronomi** ilminde de ilerlemeler kaydetmişlerdir.

Öldükten sonra hayatın devam edeceğine inanan eski Mısırlılar, ölünün vücudunun kalıcı olması tutkusuyla mummyacılığı geliştirmişler ve bu nedenle de "mummyacı" diye yeni bir meslek grubu ortaya çıkmıştır. Bu sayede de insan **anatomisine** ait bir çok bilgiler elde etmiş ve geliştirmişlerdir.⁵⁰ Mumyalanacak ölünün beyni ve karın boşluğu içinde bulunan organları (bağırsakları vs.) çıkarılır, yani balık gibi içi boşaltılırdı. Karın içi ve deri üstü ilaçlanıp mumyalanırdı.

Astroloji'de ilerlemelerinde en büyük etkenlerden biri de **büyü** ve **büyücülüğe** büyük önem vermeleridir. Eski Mısır'da büyü törenleri çok yaygındır. Bu nedenle, ilahi vahiyle gönderilen peygamberler, bu tür toplumların özelliklerine göre ve onlara anladığı lisanlarla hitap edilebilecek şekilde gönderilmiştir.

Yusuf (a.s.)un Kıssası ile İlgili Harita

⁵⁰ a.e., s.70

İKİNCİ BÖLÜM

BULGULAR VE YORUMLAR

Kur'an-ı Kerim'de en geniş, en edebi şekliyle anlatılan Yusuf (a.s) kıssası, nüzul sebebinde de belirtildiği gibi, hanımını ve amacasını kaybeden, müşriklerin eziyetlerine maruz kalan Hz. Muhammed (S.A.S.)i teselli etmiş ve O'na sabır tavsiye edip yol göstermiş, bu arada asırlar boyunca, davasının çilesini çeken dava adamlarının teselli kaynağı olmuştur ve olacaktır.

Bu sureden aldıkları dersle, bütün dava adamları, böylece Yusuf (a.s) gibi sıkıntıya maruz kalmadan muvaffakiyete eremeyeceklerini bilecekler ve başlarına gelen bütün hadiseleri Yusuf gibi sabırla karşılayıp yine O'nun gibi muvaffakiyete ereceklerdir.¹

Hem edebi yönden hem de konusu itibariyle güzel olan bu kıssa, güzel olan Yusuf (a.s)un halini, güzeller güzeli Hz.Muhammed (s.a.s)e, güzel bir rüya ile başlayarak anlatmaktadır.

A- RÜYA

"Yusuf babasına, **"Babacığım! Rüyamda onbir yıldız, güneş ve ayın benim için secde ettiklerini gördüm"**² der. Yusuf, bu rüyayı gördüğünde 10-12 yaş civarında olmalı... Zira, bundan sonra görüleceği gibi, kardeşleri kendisini istedikleri zaman babasının, kendi başının çaresine bakamaz endişesiyle vermek istemeyişi, Vezir'in "Buna iyi bak,belki evlat ediniz" demesi, kendisini kuyudan çıkarmanın "İşte bir **çocuk**" diye bağırması, bütün bunlar Yusufun henüz ergenlik çağına ermemiş "yeni yetme" bir çocuk olduğunu göstermektedir.Fakat bu dönem yaş evresini tam tesbit etmek güçtür. Zira, insanların uzun süre yaşadıkları bir devirde bulûğ yaşı da günümüzdeki gibi olmayabilir..

Rüyanın insanın sosyal ve psikolojik dünyasında büyük etkileri vardır. Bütün insanlık tarihi boyunca, insanları düşündüren ve te'villeri (yorumları) konusunda gelişmeler olan bir vakiadır. Rüyanın mahiyeti çeşitli şekillerde izah edilegelmiştir. Tabiatçılar genel olarak rüyayı "**nefsin telkinleri ve fikirlerin çağrışımı**"³ şeklinde düşünmektedirler.

¹ NURİ. Şemsettin, **En Güzel Kıssa ve Gerçekleşen Rüya**, Nil Yay., İzmir 1992, s.3

² Yusuf Suresi: (12) 4

³ JERSİLD, Arthur T., **Gençlik Psikolojisi** (Çev. İbrahim N.Özgür) Takaoğlu Matbaası, İstanbul 1978, s.142

Rüyanın tasnif ve tahlilinde müslümanlar biraz daha ileridedir. "**Uykuda görmek**" manasına gelen rüyada, geçici olarak ceset kaydından kurtulan bir ruh, bedenini de tamamen terketmeksizin misal alemine doğru pervaz etmeğe başlar. O aleme yükselince cismaniyete ait buudlar (boyutlar)dan çıkıp, apayrı buudlar içine girmiş olur. Bu buudlar içinde mazi, hal ve müstakbel birbirine karışır. Ruh orada bütün geçmiş ve gelecek zamanları görebilir.⁴

Bazen aşırı önem verilip de şuuraltına atılan olaylar, uyku sırasında serbest kalarak şuur üstüne çıkarlar. Savaştan yeni gelmiş bir kimsenin aylarca yatağında heyecanlı fırlamaları bu çeşittendir.

"Bir de, hastalıklar, rahatsızlıklar, marazi ruh haletleri ve mizaç bozuklukları sebebiyle görülen rüyalar vardır."⁵ Aşırı derecede araba sahibi olmak isteyen, rüyasında sürekli araba kullanması, şehvetle yatanın bu konuda gördüğü rüyalar da bu kabildendir.

Bunların dışında asıl kıymet verilecek, itibar edilecek "**sadık rüyalar**" da vardır. Bu rüyalar, gelecekle alakalı bilgileri ihtiva ettiği gibi, **ikaz** ve **ibret** gibi aydınlatıcı özellikler de taşıyabilir. Bu tür rüyalar peygamberler ve Allah'ın salih kullarına ilham kaynağı olmuştur. Yusuf (a.s)ın gördüğü de sadık rüyalardandır. Hatta inançsız insanlar bile bu tür rüyalar görebilmektedir. Ayrıca "Çok güçlü ve istisnai bir hayal gücüne sahip peygamber, başkalarının uyku halinde gördüklerini uyanırken görür ve tıpkı rüya gören bir insanın durumunda olduğu gibi, görülmeyen nesnelere gerçekte oldukları gibi ya da benzerleriyle algılar."⁶ Fakat Hz. Yusuf'un rüyası, Allah'ın kader programından bir cüzdür. Bir ilahî hakikat, remizle (te'vile muhtaç olarak) rüya suretiyle gösterilmiştir. Yani Allah'ın ilmi dahilinde olan Yusuf'un gelecekteki hayatına ait bir takım bilgiler, imtihan sırrına binaen veya bir ikram olarak bir rüya ile bildirilmiştir.

Allah Resulü buyuruyor:"Sizden biriniz sevdiği bir rüyayı görürse, bu Allah'tandır; Allah'a hamdetsin. Ve gördüğünü anlatsın. Hoşlanmadığı bir rüya görürse, bu şeytandandır. Şerrinden Allah'a sığınsın ve kimseye anlatmasın."⁷

Başka bir hadis-i şerifte; Hz. Peygamber (s.a.v.) "Kiyamet yaklaşınca, neredeyse müminin rüyası yalan söylemez hale gelir. Sözü en doğru olanlar, rüyaca da en doğrudurlar. Mü'minin rüyası nubuvvetin kırkaltı cüz'ünden bir cüzdür. **Rüya üç nevidir**. Sadık rüyalar, Allah'tan birer müjdedirler. İkinci nevi şeytanın üzmesi, üçüncüsü ise insanın kendi nefisini konuşurmasıdır. Sizden biriniz, hoşlanmadığı bir rüya görürse kalkıp sol yanına üç defa tükürsün. Rüyasını da kimseye anlatmasın. Ben rüyaya lüzumu

⁴ ŞAHİN, A.Fettah. **İnancın Gölgesinde**. Nil Yay. İzmir 1994. s.98

⁵ a.e., s.97

⁶ Bkz. HÖKELEKLİ, Hayati: **Din Psikolojisi**, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., Ankara 1993. s.37

⁷ TIRMİZİ, c.5. s.506; MÜSLİM, c.4, s. 1773

kadar ehemmiyet vermeyi sever; ve bu mevzuda haddinden fazla sevinci veya üzüntüyü hoş görmem."⁸ diye buyurmuştur.

Hz. Yakub (a.s), oğlunun anlattığı rüyayı dinledikten sonra, rüyasını kardeşlerine anlatmamasını istemiştir. Bunun için gerekçe olarak kardeşlerinin kıskanma ihtimalinden bahsetmiştir. Fakat bu aynı zamanda Allah Resulü'nün de tavsiyesidir: "**Rüyanızı sadece âlim ve nasihlere anlatın**"⁹ buyuran Hz.Muhammed (S.A.S.), rüyaların, bu konularda bilgili ve aynı zamanda rüyaları yorumlayıp bunlardan bir sonuç çıkararak yol gösterebilecek yetkide insanlara anlatılmasını emretmektedir.

Geçmişte olduğu gibi, günümüzde de rüya insanların sosyal ve psikolojik dünyalarındaki etkisini sürdürmektedir. "Rüya bir bakıma, rüya sahibine onun hala mücadele gücü olduğunu hatırlatır. Rüyalar ümitleri canlı ve taze tutar; rüyalar belki de mümkün görülen bir hal çaresini hatırlatabilir."¹⁰

Rüyaların göründüklerinden başka bir şey olup olmadıkları hususunda mütereddid olduğunu belirten Jung(*) şöyle diyor: "Rüya, iradenin ve bilincin büyük ölçüde ortadan kalktığı zamanlarda görülür. O nevroz olmayan insanlarda bile bulunabilen doğal bir normal oluşumdur. Dahası, rüya sürecinin psikolojisi üstüne o kadar az şey biliyoruz ki, açıklarken, çok, ama pek çok dikkatli olmalıyız."¹¹

B- KISKANÇLIK ve SIR SAKLAMA

Eğer Yusuf rüyasını kardeşlerine anlatmış olsaydı onları daha fazla kıskançlığa sevkemiş olacaktı. Zaten babalarının Yusuf'a karşı göstermiş olduğu özel ihtimam, ilgi ve alakası onları yeterince kıskandıırıyordu. Bir de, böyle büyük müjdeleri ve ihsanları ihtiva eden rüyayı duymuş olsalar, şeytanın da yönlendirmesiyle büyük kötülöklere zemin hazırlayacaktı. "Oğulcuğum! Rüyanı kardeşlerine anlatma; yoksa sana tuzak kurar, kötölük yaparlar. Zira şeytan insanın apaçık bir düşmanıdır."¹² ayetinde kıskançlığın nereden kaynaklandığına işaret vardır. Kıssanın sonunda da zikredildiği gibi; kardeşler arasına kıskançlık, kin ve nefreti sokan şeytandır. Bu nedenle hiç bir konuda şeytana malzeme verilmemesi istenmektedir. Hz. Yakub (a.s) çocuğuna tenbih şekli, Yusufun 10

⁸ TIRMİZİ, c.5. s.536

⁹ MÜSLİM, c.4, s.1773

¹⁰ JERSİLD, Arthur T., a.g.e., s.150

(*) Carl Gustav Jung (1875-1961): İsviçre'de dünyaya gelmiş ve büyük dedesi olduğu ileri sürülen Goethe'den, Schopenhauer ve Nietzsche'den etkilenmiş bir tıp doktorudur. **Bilinçdışının Psikolojisi** (1912), **Psikolojik Tipler, Kelime Çağrışımları İncelemeleri** (1906) eserlerinden bazılarıdır..

¹¹ Bkz. Jung, Carl Gustav, **Psychology and Religion (Din ve Psikoloji)** (Çev. Cengiz Şişman) İnsan Yay. İstanbul 1993, s.41

¹² Yusuf Suresi: (12) 5

yaşlarında olduğunu gösteriyor. Çünkü Yusuf bu rüyanın tabirini bilmeyecek kadar küçüktür.

"Kıskançlık, fikirdeki veya sihriyetteki yakınlıkla doğru orantılıdır. yani en çok kıskananlar, bize en yakın olanlardır."¹³ Ve bu kıskançlığın ardında enaniyet vardır. "Ben" ve ötekiler; "ben"in sahip olmadığı herhangi bir şeyin karşısında nefis hemen kıskançlık mekanizmasını devreye sokar. İnsan kendi değer ve mahiyetini, sosyal konum itibariyle kendisine en yakın insanlarla kıyaslayarak takdir ettiği için daha çok yakınlarını kıskanır.

Hz. Yakub (a.s)un korkusu, sadece bir endişeden ibaret değildir. Objektif, yani akla uygun bir korkudur ve bir peygamber olarak bunun mahiyetini bilmektedir. **Karen Horney**, kıskançlığın etkenlerinin "**sevgi yokluğu ile yarışma**" olduğunu belirtmektedir.¹⁴ Hz. Yakub (a.s)un, güzel hasletleri ve güzel ahlakı nedeniyle Yusuf'a beslemiş olduğu aşırı sevgi ve şefkat diğer oğullarını sevmediği anlamına gelmez. Çünkü, **Yusuf'un belirli sıfatları ve meziyetleri onun kıskanılması için yeterli bir sebeptir.** Hz. Yakub (a.s)un bu tavrı, kıskançlığın verdiği tepkiyi hafifletme ve Yusufu korumaya almakla adalet sağlama düşüncesinden kaynaklanmaktadır. Bu olay karşısında diğer çocukların, bütün iç hesaplaşmalarına rağmen, her ne pahasına olursa olsun, şeytanın da desteğiyle elde etmek istedikleri sevgiye ulaşmalarını sağlayacak yolları araştırmaları da beklenen bir olaydır. Şiddetle ihtiyaç duydukları sevgiye nasıl ulaşacaklardı? Böyle bir sevgiye ulaşma isteğini gerek kendilerine, gerekse babalarına ve ailelerine nasıl haklı gösterebilirlerdi?

Sevgi duyulan bir insandan nefret de edilebilir veya o insan kıskanılabilir. Hz. Yakub (a.s) baba olması dolayısıyla bütün çocuklar için bir sevgi merkezidir. Ayrıca üvey kardeşleri, aynı zamanda Yusufu seviyor olmalı. Ama, babanın farklı sevgisinin araya girmesi, üvey kardeşleri, Yusuf'a karşı tavrı almaya zorlamıştır. Üvey kardeşlerde sevimsizlerin ki, onlar meziyetsizliklerinin kompleksine kapıldıkları için sevimsizleşiyorlardı, sevileni veya yetersizlerin kendilerinde olmayan yetenek ve meziyet sahiplerini ortadan kaldırmakla seveceklerini sanmaları gibi garib bir kanaat oluşmuştur.

Hz. Yakub (a.s)un "**Oğulcuğum! Bu rüyayı kardeşlerine anlatma....**" ifadesinde yer alan hikmetin başka bir boyutu da şudur: Bir insana, akrabalık yönüyle yakın olanların itaat ve teslimiyeti, neseben uzak ve yabancı olanlardan daha zordur. Eğer en yakınlar da, ülfet ve alışkanlıktan öte, inanmış ve itaatkâr hale gelmişlerse, güdülen dava amacına ulaşmış demektir.¹⁵ **Eğer kardeşlerine rüyasını anlatmış olsa; rüya aleminde beni seçip, onbir yıldızla birlikte ay ve güneşi bana secde ettirdiği gibi, dünyada da Rabbim beni Peygamber olarak seçecek ve siz kardeşlerimi, anamı,**

¹³ NURİ. Şemsettin. a.g.e. s.18

¹⁴ HORNEY, Karen. a.g.e. s.90

¹⁵ NURİ. Şemsettin. a.g.e. s.21

Çocuklar babalarına öyle ustaca bir ifadeyle teklif getirmişlerdi ki; bu sözler karşısında denebilecek pek bir şey kalmaz. Baba ile oğulları arasında bir taktik savaşı verilmektedir. Çocuklar tecahül-i arif üslubuyla, babalarının Yusufu kendilerine emanet etmeyişini, "Ona (Yusufa) karşı takındıkları menfi tavıra değil de, başına gelebilecek herhangi bir musibete karşı onu koruyamamak"¹⁸ endişesine bağlamak istemişlerdir. Babaları ise onların kıskançlığını bile bile, sırf eğitmek, onların kıskançlıklarını stabilize etmek için güven alameti olarak Yusufu verir.

Hz. Yakub (a.s) da, "Size güvenmiyorum. Kıskançlığınızdan dolayı ona bir kötülük yaparsınız." diyemezdi. Eğer çocuklarının kötü düşüncelerini bildiğini ima etmiş olsaydı, daha kötü sonuçlar doğabilirdi. Zira kötülüklerin veya **bilinen kötü niyetlerin muhatap tarafından açıklanması, aradaki saygı ve sevgi perdelerini ortadan kaldırıp, failin, işleyeceği fiilde daha açık ve kararlı bir tutum izlemesine sebep olabilir.** Çünkü gizli olan bir niyet, açığa vurulmadığı sürece, bilinecek, duyulacak, kamuoyunda yadırganacak korkusuyla umulur ki, filiyata dökülmez. Bu yönüyle **Pedagojik** yönden, Hz. Yakub (a.s)un bu tutumunda ders alınacak yönler vardır. Günümüz eğitimcilerinin (ana, baba, öğretmen) yetişmekte olan çocukların bazı ufak hata ve niyetlerini görmemezlikten gelmeleri halinde çocuklar **deşifre** olmayacak ve kendilerinin de otoriteleri sarsılmamış olacaktır. Bu konumda olan kişilerin kusur ve hataları yüze vurması halinde, ilgililerin daha da azacakları ve suçluluk psikolojisi ile baskın çıkmaya çalışacakları muhtemeldir.

Çocuklarının bu teklifi karşısında; "Onu götürmeniz beni üzüyor... Siz farkında olmadan **onu kurdun yemesinden korkarım**"¹⁹ diye cevap verir. Bu, tabii bir babalık reaksiyonudur. O'nun bu hassasiyeti; sadece Yusuf'a karşı aşırı şefkatinden değil, babalık sevgisi yanında, babalık hissinden; **O'nun geleceğinin parlak olacağını bilmesi ve bu yüzden onu koruma gayretinden kaynaklanmaktadır.** Yoksa bir peygamber olarak Hz. Yakub (a.s) mal, mülk ve evladın imtihan vesilesi olduğunu ve bunlara aşırı muhabbet beslenmeyeceğini, vahyin ışığında bilmektedir.

Kader-i İlahi çerçevesinde, Hz. Yakub (a.s), "Siz farkında olmadan onu kurdun yemesinden korkarım" cümlesiyle tuzağa düşürülmüştür. Fakat söz söylenmiş, taktik verilmiştir... Nitekim üvey kardeşler Yusufu kuyuya attıktan sonra gelip, kanlı gömleği göstererek, "...**bir kurt onu yedi**" diyeceklerdir. İleriki bölümlerde geçeceği gibi, bu taktik, Yusuf (a.s) tarafından kardeşlerine uygulanacak ve bu defa onlar tuzağa düşeceklerdir.

¹⁸ NURİ, Şemsettin. a.g.e. s.32

¹⁹ Yusuf Suresi: (12) 13

babamı ve bütün insanları bana mutî kılacak demiş olacaktı ki; bu ise o yaştaki bir çocuğun fantazisi olarak değerlendirilecekti. Fakat bir müddet gizli kalmış olacak ki, neticede , o gizli tutulma çabası meselenin doğruluğunu ve ciddiliğini ortaya koymuş ve kardeşlerinin meseleye ciddi yaklaşımlarına sebep olmuş olabilir.

Bütün bu gizlilik, dışarı açılma ve sonra kendi insanına yön verme ve kabul ettirme olayı, Hz. Muhammed (S.A.S.)'in tebliğ sürecindeki merhaleler ve olaylarla büyük benzerlik arz etmektedir. O'na da şöyle bir mesaj verilmiş olabilir: Yani, Ya Resulüm! Sabırlı ol! Seni de Yusuf gibi, evvelki sosyal çevren dışında güçlendirip, **imajını** sağlamlaştırıp ve kendini ispatladıktan sonra, memleketine (Mekke'ye) döndürüp Kureyşli kardeşlerini, akrabalarını sana mutî kılacağız. Rabbin geçmiş peygamberlere nimetlerini tamamladığı gibi sana da tamamlayacaktır. Bu mesaj, Allah Resulüne ve bütün dava adamlarına metanet telkin etmektedir.

C- TAKTİK ve SUÇ

Yusuf henüz rüştüne ermemiş bir çocuk olduğu içindir ki muhtemelen kendisi bu rüya hakkında, öteden beri bir şeyler döndüğünü sezinleyen kardeşlerine bilgi sızdırdı. Veya kardeşleri kalabalık oldukları için, Yusuf'la babası arasında geçen bu konuşmaya kulak misafiri olup ve diğer kardeşlerine haber (bilgi) vermiş olabilirler.

Öteki oğullarına göre Hz. Yakub (a.s.)'un, oğlu Yusuf'tan bu rüyayı gizlemesini istemiş olması ve sevgide ayrıcalık yaptığı yetmiyormuş gibi, bir de kendileri (diğer çocuklar) hakkında güvensizliğini ortaya koymuş ve onları büsbütün kızdırmıştır. Artık bu gidişata dur demek lazımdı. Göz göre göre küçük bir çocuk, babalarının işlerini evirip-çeviren güçlü kuvvetli bu kadar büyük kardeşin önüne geçmiş ve daha mutaber olmuştu. Babalarına aşırı bir şekilde besledikleri sevgi, nefrete dönüşmüş; **"Doğrusu babamız apaçık bir sapıklık içindedir."**¹⁶ diyebilmişlerdir. Babaları bir olsa bile, ayrı anaların çocukları olmaları nedeniyle, babaları için beslemiş oldukları sevgide rekabet halindedirler. Kendilerine göre, bunu da zayıf tarafın kazanmış olması neticesinde; gıpta yerini kıskançlığa, akıl yerini duygulara (hislere) terketmiş ve iş çıkırından çıkmıştır.

Bütün bu gerekçelerle plan yapılır ve uygulamaya konur: Yusuf'u yok edecekler ve babalarının yanındaki itibarlarını ve sevgilerini koruyacaklardı; babalarına giderek şöyle derler: **"Ey babamız! Yusuf'u niçin bize emanet etmiyorsun?** Halbuki biz daima onun iyiliğini istiyoruz; yarın onu bizimle beraber gönder de gezsin oynasın, **muhakkak biz onu koruruz."**¹⁷

¹⁶ Yusuf Suresi: (12) 8

¹⁷ Yusuf Suresi: (12) 11-12

Bu olay, özellikle grub karşısında, muhatabla konuşurken karşı tarafa kendi aleyhimize kullanılmaya müsait kozlar verilmemesini tembih etmektedir. Dil belası yüzünden günümüzde nice insanlar harcanmakta ve sıkıntıya düşürülmektedir.

D- ADALET

Yakub (a.s)un büyük çocuklarını bu davranışa sürükleyen ana saik neydi? Küçük bir çocuğa, akli başında (!) bir grubun düşmanlığının sebebi ne idi? Halbuki Yusuf, üvey ağabeylerinin aynı zamanda teyzelerinin çocuğu olur. Bununla birlikte anaları ayrı, babaları bir olan kardeşlerine tuzak kurup öldürmeye niyet etmelerinin altında yatan asıl sebepler neydi?

Yusufun kardeşlerine göre, Yusufu öldürmek cinayet değil, sadece sevgi odaklarını (babalarını) ellerinden alan bir engeli ortadan kaldırma olayıdır. Buna sebep olan da Hz.Yakub (a.s)un çeşitli sebeplerden dolayı (bahsetmiştik) Yusufun üzerine titremesi ve ona daha fazla önem vermesidir. Bu arada Yakub (a.s)un çok sayıda çocuk sahibi olması, onun hepsiyle aynı oranda ilgilenmesine mani olmuş da olabilir. Sevgiye ulaşma, tatmin olma duygusu itici bir güç teşkil etmiş ve kardeşler grubunu harekete geçirmiştir.

Babalarının Yusufun üstün meziyetleri nedeniyle ona karşı göstermiş olduğu sevgi ve ihtimamı, kıskançlıkları nedeniyle bir **ayırım** olarak görmüş ve bu sebeple O'nu şaşkınlıkla suçlamışlardır. Fakat "**Baba ne kadar haksız olsa, oğul onun rızasını kazanmaya mecburdur**"²⁰ Hz. Yakub (a.s)un Cenab-ı Hakkın takdiriyle oğlu Yusuf'tan ayrı kalması, çocuklarını Yusuf'a can düşmanı olacak derecede hasede sevkeden, çocuklarına karşı liyakatına göre sevgi ve ihtimamıdır. Yusuf, diğer kardeşlerinden bu kadar bariz üstün özelliklerle ayrılmış olmasaydı belki de bu sonuç ortaya çıkmayacaktı.²¹

Fakat hemen belirtmek gerekir ki; Allah ve peygamberleri, herkesi liyakatına göre sever. Zira çirkin şeylerin güzeller gibi sevilmesi eşyanın tabiatına aykırıdır. Dolayısıyla, Yusufun fazileti, üstün meziyetleri sevgiye, kardeşlerinin hasedi ve bencillikleri de sevimsizliklerine sebep olmuştur.

²⁰ NURSİ: *Emirdağ Lahikası I*: Sözler Yay.; İstanbul 1976; s.88.

²¹ KAZANCI. *Peygamberler Tarihi*, s. 354

E- KÜÇÜK ve BÜYÜK KARDEŞ

İnsanların kişilikleri hakkında yargıda bulunurken onların yetiştikleri ortama bakmak, bize sağlam ipuçları verir. Çünkü çocuğun ilk duygusal gelişimi ailede; ana-baba ve kardeşler arasında meydana gelir.

Küçük, ortanca ve büyük kardeşler konumları gereği, aile bireylerinin farklı tutum ve duygusal tepkilerine muhatap olurlar. Aile bireylerinin davranışları çocukların aile içerisindeki pozisyonlarına göre farklılık gösterir.

Ailenin **en küçük çocuğu** kendisine has bir tip oluşturur. Diğer kardeşlerden farklı bir ortamda büyür. Ailenin en küçüğüdür ve farklı muameleye tabi tutulur. Üzerine daha fazla titrenir, daha fazla ilgi ve bakım görür. Anne ve baba, küçük kardeşe daha fazla şevkat ve sevgi gösterir. Zira diğerleri büyümüş ve kendi kendilerine yeter duruma gelmişlerdir. Fakat küçükleri, onların korumasına, ilgisine muhtaçtır ve dolayısıyla daha sıcak bir atmosferde yetişir.

Ebeveyn **büyük çocuklarını** (ilk çocuklarını) yetiştirirken yalnızdırlar; ekonomik, sosyal ve kültürel sorumlulukları daha fazladır. Fakat küçük çocuk yetişirken, büyük çocukların üstlenmiş oldukları bir takım etkinlikler küçük kardeşin soysalleşmesine ve duygusal açıdan gelişmesine yardımcı olur. Bazen de aşırı ilgi odağı olması küçük çocukta "şımartılmış"lık durumunu meydana getirir. Ve çoğu zaman özgüvenden yoksun, pısrık, sorumluluktan kaçan, korkak ve dokunsan ağlayacak tiplere dönüştürür.

Bazen bunun tersi de görülebilir; sırtını anne-babasına dayayarak büyüklerini geçmek, daha güçlü, daha etkin olmak arzusunu geliştirir. İçinde yaşattığı bu duygularla çoğu zaman amacına da ulaşır.

Alfred Adler^(*), Yusuf kıssasındaki Yusuf'un pozisyonunu ve durumunu Tevrat'ta geçtiği şekliyle irdeleyerek, Yusuf'un ön plana, hatta "bütün bir ailenin kurtarıcısı" durumuna gelmesini hep bu "**küçük kardeş psikolojisi**"ne bağlamak istemiştir.²² Halbuki Kur'an-ı Kerim'in bu konudaki yorumu daha da farklıdır. Şunu da belirtmek gerekir ki, Yusuf'un çocukluğu Hz. Yakub'un yaşlılığına rastladığı için, babası onunla daha iyi diyalog kurabilmiş ve duygusal yönden anlaşabilmiştir. Zira yaşlılar da duygusal olarak çocuk gibidirler.

Belki normal insanlar için yukarıda ileriye sürülen "**küçük kardeş psikolojisi**" geçerli olabilir. Bunlar psikoloji ilminin tesbitleridir ve çoğunlukla isabetlidir. Fakat Allah'ın

(*) Alfred ADLER (ö.1937) Amerika'da modern derinlik psikolojisinin üç kurucusu (A.Adler, Sigmund Freud ve C.G.Jung)ndan biridir. (Bkz. İnsanı Tanıma Sanatı, A.Adler)

²² ADLER, Alfred: (**Menschenkenntnis**) **İnsanı Tanıma Sanatı**. (Çev. Kamuran Şipal) Say Yay., İstanbul 1989. s.176

(C.C) korumasındaki Yusuf için, babası Hz. Yakub (a.s)un aşırı şefkat ve ihtimamı hariç, bu psikoloji içinde kendi çabaları ile belirtilen mücadeleyi kazanmış olması düşünülmemelidir.

Çünkü Hz.Yusuf (a.s) doğumundan vefatına kadar (bir peygamber olarak) Allah (C.C)ın terbiyesi ve koruması altındadır.²³ Yusufun başvurduğu yol, sadece teslimiyettir. Kardeşlerinin kendisini katletmelerinden ve atıkları kuyudan kurtaran,²⁴ sonra onu en güzel saraylara yerleştirip²⁵ ardından Mısır'lı kadınların entrikalarından²⁶ ve zindandan kurtaran sadece Cenab-ı Hakk'tır.

Zaten bir insanın bu kadar zorlu badirelerden kendi gücü ve yeteneğiyle kurtulup toplumda en mutaber makamlara gelmesinin (eğer tesadüfe havale edilmezse) çok zor olacağını akıl ve ilim de kabul eder.

En **büyük kardeş** de "karakteristik bir takım özellikler gösterir. Her şeyden önce ruhsal gelişim açısından mükemmel bir pozisyonu elde buldurmak gibi bir avantaja sahiptir."²⁷ Babanın veya baba ölmüş ise annenin en büyük yardımcısıdır. Küçük kardeşlerine kol kanat gerip onların koruyuculuğunu üstlenmiş durumdadır. İleride sözü dinlenen biri ve evin efendisi olacaktır.

Bütün bu avantajların idraki içindeki büyük çocuk (ağabey veya abla) kendinden emin olarak bu sorumluluğun kendisine vermiş olduğu ünvanın keyfini çıkarmak ister. Diğerlerinden hem büyük ve hem de güçlüdür. Dolayısıyla ailenin güvenliği ona emanet edilmiştir. Bu güvenliği ve birliği sağlamak için ise daha akıllı ve dengeli olmalıdır.

Bu açıdan bakıldığında **Yahuza'nın** küçük üveykardeşi Yusufun (bertaraf edilmesi ama) öldürülmemesini öne sürmüş olmasının sebepleri daha iyi anlaşılmaktadır.

F- FERT-GRUP ETKİLEŞİMİ

Bu kıssada incelenmeğe değer bir konu da, büyük ağabey Yahuza'nın kardeşleri üzerindeki etkisidir. Kendi aralarında; "Biz böylesine **birbirimize bağlı bir topluluk** olduğumuz halde babamız, Yusufu ve kardeşini daha çok seviyor...Yusufu öldürün veya onu **bilinmedik bir yere bırakıverin ki babanız size kalsın; sonra da iyi kimseler olursunuz.**"²⁸ diye konuşup karar verdiklerinde, en büyük kardeşleri Yahuza şöyle der:

²³ Yusuf Suresi: (12) 7

²⁴ Yusuf Suresi: (12) 19

²⁵ Yusuf Suresi: (12) 21

²⁶ Yusuf Suresi: (12) 34

²⁷ ADLER, Alfred. a.g.e.. s.177

²⁸ Yusuf Suresi: (12) 8-9

"Yusufu öldürmeyin. **Eğer mutlaka** bir şey yapacaksanız, O'nu bir kuyunun dibine atın. Yolculardan onu bulup alan olur."²⁹

Yahuza (*), diğer kardeşlerinden daha merhametlidir. Ayrıca toplumlarda "büyük abi, baba yarısıdır" (**) şeklinde genel bir kanaat vardır. Sosyal çevrede kendisine yüklenmiş bu sorumluluk ve ünvanın ağırlığıyla biraz daha mantıklı düşünmüştür. O da babasının sevgisini ve Yusufun bertaraf edilmesini ister. Fakat onun düşüncesinin farklılığı, yapılacak bu işin niceliği konusundadır. Kur'an, Yahuza'nın da onlarla aynı düşüncede olduğunu "minhum" (onlardan biri) tabiriyle çok veciz bir şekilde ifade etmektedir.

Eğer Yahuza sadece "Yusufu öldürmeyin" demiş olsaydı; onun da Yusuf'tan yana olduğu zannedilecek ve kardeşleri üzerinde herhangi bir etkisi olmayacaktı. Yahuza burada ustaca ifadeler kullanmış ve kardeşlerini "Yusufu kuyunun derinliklerine atmaya" ikna etmiştir. Bir defa Yusuf'tan bahsederken "O'nu" demeyip de ismiyle zikretmesi, ortada bir sevgi ve şefkat rüzgarının esmesine sebep olmuştur. Yani, Yusuf, Yusufçuk! Hani o üvey de olsa, küçük kardeşiniz, der gibidir. Bunu söylerken belki de sesinde bir şefkat veya korku izleri vardı. Çünkü neticede babalarına hesap verme durumunda idiler. Bu ifade tarzı Yahuza'nın halkla ilişkiler konusunda yetenekli veya yapısının buna müsait olduğunu göstermektedir.

Kardeşlerin konuşmalarının sonunda geçen "Daha sonra iyi kimseler olursunuz" cümlesinde bir nefis-vicdan muhasebesinin ifadesi görülmektedir. Ama bu nafil bir tesellidir. Bu cümleden iki anlam çıkarılabilir: Biri, "Yaptığımız bu (çirkin) işten dolayı tevbe ederiz, Allah da bizi affeder" diğeri; "Yusufu bertaraf edersek babamızın sevgisi ve alakası bize yönelir ve babamızın nezdinde kıymet bulanlardan oluruz" diye söylenmiş olabilir. Fakat bu şeytanın bir hilesidir. Günah işlemekte olan insanlar hep demez mi; "Hele bu defa da yapayım da, sonra bırakır tevbe ederim, Allah da beni affeder."

Başka bir açıdan bakıldığında, Yahuza'nın kardeşleriyle konuşmasında şöyle bir fikir de işlenmiş olabilir: 'Yusuf'tan zevkli ve maceralı bir şekilde kurtulmak varken, niçin elinizi kana bulayacaksınız ki... Öldürürseniz, ondan hemen kurtulursunuz. Halbuki, bugüne kadar size çektiği sıkıntının öcünü bu şekilde (Yusufu kuyuya atmakla) almanız ayrıca sizi eğlendirir. Sizin amacınız, babanızın size kalmasını sağlamak ise (!) böyle yapın, yok eğer katil olmak istiyorsanız O'nu vurup öldürünüz. Ama egonuzu

²⁹ Yusuf Suresi: (12) 10

(*) Kaynakların bazısında **Yahuda**, bazılarında ise **Yahuza** olarak geçmektedir. Telafuzda kolaylık sağlaması için "**Yahûza**" kullanıldı.

(**) Bu düşünce, doğu toplumlarında (geleneksel aile yapısında) genellikle mevcuttur. Fakat gerçeklik ifade etmeyebilir.

tatmin etmek isterseniz "Onu kuyuya atın" ki, sizin için aynı zamanda bir eğlence olsun', diyerek onların maceracı ruhlarını tahrik edip başarıya ulaştırıyor.

Grup ve toplumları etkilemek için **kitle psikolojisini** çok iyi bilmek gerekir. İnsanların telkine açık bir yönü, zayıf bir noktası mutlaka vardır. Kalabalık grupların durdurulması yerine **alternatif fikirlerle** yön verilmesi, tecrübe ile sabit geçerli bir metoddur. İnsanların tabiatı gereği alternatifsiz yasaklara allerjisi vardır. İrmaklara barajlarla gem vurulabilir ama su, kanallarla zaman zaman tahliye edilmezse seddin yıkılması kaçınılmaz bir sonuçtur. Dünyada karizmatik şahsiyetler hep bu yolu takip ederek toplumlara yön vermiş ve arkalarından sürüklemişlerdir.

Yeri gelmişken grup dinamiğini irdelemekte fayda vardır. Grup, etkileşim durumunda olan birden fazla insan, olarak tanımlanabilir. Grup içerisindeki fertlerin etkileşimi olduğu gibi, bir toplumu meydana getiren küçük gruplar arasında da sürekli (itici veya çekici) etkileşim de söz konusudur. Dolayısıyla bu küçük gruplar aynı zamanda bütün bir toplumun aynası hükmündedir.

On kardeşi bir araya getirip bir grup oluşturmalarına neden olan ana etkenler nelerdir? Hele hele onların üvey kardeşleri olan birini öldürme fikrinde birleştiren sosyo-psikolojik faktörler nelerdir? Biz, burada ortaya konan tavrın duygusal-sosyal boyutunu ele aldık. Bu konu şöyle özetlenebilir:

1- Yapı (Karakter) birliği:

Kur'an ayetlerinde olayların seyrine bakıldığında anlaşılır ki, Yusuf ve öz kardeşi Bünyamin ile Hz. Yakub'un diğer hanımlarından dünyaya gelen çocukların karakterleri arasında belirgin farklılıklar vardır. İşte on kardeşi Yusuf'a karşı birleştiren hazırlayıcı faktörlerden birincisi bu yapı benzerliğidir.

2- Amaç birliği:

Babalarının Yusuf'a karşı göstermiş olduğu sevgiyi kendilerine celbetme isteği onları bir araya getirmiştir. Halbuki Hz. Yakub (a.s) bu on çocuğunu, bir babanın evlatlarını sevebileceği kadar sevmekte ve onlara değer vermektedir. Onların anlayamadığı ve kıskandıkları durum, Yusuf'un üstün meziyet ve konumu ile alakalıdır. Zira O, bir peygamber adayı idi ve bu durum bir rüya ile müjdelenmişti. Onların beklentisi ise kendilerinin de bir peygamber gibi sevmeleri ve itibar görmeleridir. Bu ise başka yerlerde izah edildiği gibi eşyanın tabiatına zıttır.

3- Hayat tarzları:

Çöl veya kırsal alan şartlarının, insanları karşılaşılan zorluklar karşısında dayanışma (grup) içerisinde bulunmalarını zorunlu kılması burada da kendisini göstermiştir. Zamanla, tecrübeler neticesinde ortaya çıkan bu durum, tabii bir sosyal refleks haline gelmiştir. Ve bu dayanışma ferdin verimliliğini ve riske girme davranışını desteklediği için, sorumlulukların ortak paylaşımı ile birlikte, fertler üzerinde psikolojik rahatlama ve güvende olma hissini de beraberinde getirmektedir.

4- Belli amaç ve ortak paydalarda bir araya gelmiş grup psikolojisi içerisinde birlikte hareket eden gruplar mantık dışı ve şuursuz hareket etseler de, içlerinden kontrolü kaybetmemiş bir kişinin daima bu grubu yönlendirebileceği ortaya konmuştur.

Ayrıca Hz. Yusufu babalarından isteyen kardeşlerinin "söz birliği etmiş" bir grup halinde müracaat etmeleri, babalarının buna uyma davranışının temel etkenidir. Asch'ın (bir) araştırmasında (bu tür durumlarda) sonucu en çok etkileyen temel itici saikin grubun söz birliği etmesi olduğu ortaya çıkmıştır.³⁰ Fakat, ileride görüleceği gibi, Yusuf (a.s)un, fikir ve amaç birliği içerisinde bir grup oluşturmalarına rağmen, Mısırlı kadınların etki alanına girmeyip onlara uymamasını, bu tür bilimsel verilerin dışında değerlendirmek gerekir. Çünkü o, bir beşer olmakla birlikte aynı zamanda ilahi koruma altındaki bir peygamberdir.

G- SUÇLULUK PSİKOLOJİSİ

Yapılan plan çerçevesinde kardeşlerin bir sabah erkenden Yusufu da alıp şehrin dışına çıkarlar. Yusufu ıssız bir yerde, bir kervan yoluna yakın bir kuyuya attıktan sonra, akşam olunca da evlerine geri dönerler. Ağlayarak babalarına gelip "Ey babamız! İnan olsun biz yarış yapıyorduk, Yusufu da eşyalarımızın yanına bırakmıştık; bir kurt onu yedi, **her ne kadar doğru söylesek de sen bize inanmazsın**"³¹ derler.

Onların bu sözlerinde suçlu olduklarını gösteren ve kendilerini ele veren ipuçları şunlardır:

1- Ağlamak, korkudan ve aynı zamanda telaştan ileri gelen bir tepkidir. Bunlar 8-10 yaşlarında çocuklar değiller ki, hem kurdu görmekten ve hem de kurdun Yusufu kapıp götürdüğü, parçaladığı esnadaki dehşetli manzaraya şahit olmaktan dolayı korksun ve ağlasınlar.

³⁰ Daha geniş bilgi için: Bkz. KAĞITÇIBAŞI, Çiğdem, **İnsan ve İnsanlar**. Cem Ofset, İstanbul 1979, s.63

³¹ Yusuf Suresi: (12) 17

Ağlama, aynı zamanda bir savunma mekanizması ve kamufle aracıdır. Dikkatleri başka konulara çekme aracıdır. Genelde çocuklar herhangi bir şey kırıp döktükleri zaman, hemen ağlayarak büyüklerin yanına gelirler. Amaç suçunu örtbas ettirmek ve karşısındakinin duygularını tahrik edip, bir savunma zırhına bürünmektir.

Yusuf'un kardeşleri eğer suçsuz olsalardı, daha bir üzgün, düşünceli ve mütevekkil bir eda ile babalarına gelip olayı anlatmaları gerekirdi.

Bir gün kocasıyla kavga eden bir kadın ağlayarak gelip Kadı Şureyh'a müracaat eder. O sırada İmam Şabi de oradadır ve olanları seyretmektedir, kendi kendine; bu "ağlayan kadının muhakkak haklı olacağı"nı düşünür ve bunu Kadı Şureyh'a söyler. O da, "Yusuf'un kardeşleri de babalarına ağlayarak geldiler; fakat haksız ve hatta zalimdiler", diyerek, ağlayarak gelen kadının suçlu olabileceğini ima eder.³²

2- Yusufu oyun oynaması için götürmüşler, ama söylediklerine göre elbiselerini gözetmesi için gözcü yapmışlar. Bu ise suçluları ele vermektedir.

3- "Biz güçlü kuvvetli bir topluluğuz, onu koruruz" diyorlardı. Fakat bu güçlü topluluk bir kurdu kovamadıklarını ve Yusufu kurdun yediğini gelip babalarına söylemişlerdir.

4- "Her ne kadar doğru söylesek de, sen bize inanmazsın" peşin hükmü, onları ele vermiştir. Halbuki, Hz. Yakub (a.s), Yusuf konusunda diğer çocuklarına güvenmediğini açıkça söylemiş değildi. Dolayısıyla bu güne kadar inandı da, bugün niçin inanmasındı.

"Doğru söylesek bile..." Gerçi biz de doğru söylediğimize inanmıyoruz ya... Zaten sen bize, Yusufu istediğimiz zaman da inanmamış, güvenmemiştin. Şimdi de inanmazsın... der gibidirler.

5- Babaları onlardan her hangi bir delil istemediği halde "Üzerine başka bir kan bulaştırdıkları Yusufun gömleğini de getirmişlerdi."³³ Bu gömlek eğer kurdun parçaladığı Yusufun gömleği ise, gömlek nasıl olmuş da sağlam ve yırtıksız kalmıştı?

Bütün bunlar suçluluk psikolojisi ile yapılmış ve suçluyu ele veren noktalar. Burada yapılmak istenen **Projeksiyon** (aksettirme)dur. **Projeksiyon**; bir insanın herhangi bir yetersizlik ya da suçluluk duygusundan(*) kurtulmak için, toplumca benimsenmiş kurallara ve ölçülere aykırı düşen özelliklerini (duygu, düşünce, yanlış tutum ve davranışlarını vs.) başkalarına yansıtmasını, kendisiyle ilgili, ya da kendi suçu olan

³² RAMAZANOĞLU, Mahmud Sami. Hz. Yusuf, s. 45.

³³ Yusuf Suresi: (12)18

(*) "Suçluluk duygusu kişinin, ulaşmak istediği "ideal ben"i belirleyen içinde büyüyüp yetiştirdiği toplumun norm ve değerleriyle kendisini "çatışma" halinde hissettiği psikolojik bir durumdur. (Bkz. Hökekleli, a.g.e., s.104)

şeylerden başkalarını sorumlu tutmasını sağlayan bilinç dışı bir **savunma mekanizmasıdır**.³⁴

Ve onlar da projeksiyona başvururlar; kendi yaptıkları (veya yapmak istedikleri) bir işi kurdun üzerine yıkmaya çalışırlar. Fakat suçluluk psikolojisi onları telaşa sokmuş, akılları karışmış, iradeleri zayıflamış ve kendilerini ele vermişlerdir. Bütün suçlular gibi onlar da, suçlarının ortaya çıkacağı telaşı içinde olduklarından, telaşsız doğru insan yerine, kuşkulu, günah ve suçluluk psikozu içindeki bir insan davranışı sergilemişlerdir.

"Bu söz kim söylenir hakdur hakikat

Kaza irdukde baglanur basiret"³⁵

(İş başa gelince insan görmez olur.)

H- SABIR

Olayları Peygamber firasetiyle takip eden Hz.Yakub (a.s) ne yapabiliirdi? "Sizi nefsiniz bir iş yapmaya sürükledi; artık bana **güzelce sabır** gerekir. Anlattıklarınıza ancak Allah'tan yardım dilenir"³⁶ der ve tevekkül eder.

Kurt yedi denen oğlu Yusuf'un görmüş olduğu rüya, Yusuf'un peygamberliğini müjdelemiştir. Bu müjdeye muhatap olan Yusuf'un başından neler geçtiğini tam bilmese dahi, Hz. Yakub (a.s) oğlunu Allah'ın koruyacağına inanıyordu. Olay karşısında ilk tepkisi böyle olmuştur. Bu ise "**Sabr-ı cemil**" (güzel sabır)dir. Ayrıca Yusuf'un gömleğinin yırtılmamış olması, onun yaşadığına delil sayılırdı. Hz. Yakub da bunu anlamıştı.

Sabır, insanın yapması veya yapmaması gereken davranış konusunda direnç göstermesidir. Sabır, yerinde ve zamanında kullanılırsa sabırdır. Eğer sabredilecek konu ortadan kalkarsa, sabır da ortadan kalkar. Herhangi bir musibet anında insan sabır zırhına bürünürse aklına, şuuruna ve diğer bir takım kuvvetlerine hakim olur. Zamansız gösterilen sabır zaten gereksizdir ve anormaldir. Yani duyarsızlık ve hissizliktir.

Şahin, serçenin kabiliyetlerini geliştirdiği gibi, sabır da; insanın madde ve sebep boyutlarını aşarak gerçek insanlık cevherine ulaşmasını sağlar.

Belâ ve musibetler, kişinin derecesini de arttırır. Dağlarda, yükseklerle çıkıldıkça oksijen azlığından dolayı insanın göğsünde sıkışma olur; kar, fırtına ve rüzgarlar en fazla

³⁴ HORNEY, Karen. *Çağımızın Tedirgin İnsanı*. s.45

³⁵ Bkz. Kemal PAŞAZADE. *Yusuf u Zuleyha*. Haz. M.Demirel. K.T.B. Yay.. Ankara1983. s.109

³⁶ Yusuf Suresi: (12) 18

yüksek dağların zirvesinde bulunur... Bu yüzdendir ki, en şiddetli belalara daha çok Nebîler, veliler gibi dereceleri yüksek olan kimseler ma'ruz kalmış ve bu yolla zirveleşmişlerdir.³⁷

Sabırsız insan ihtiyatlı hareket etmediği için, basamakları; ya atlar düşer veya noksan bırakır; istenilen noktaya ulaşamaz. Onun için hırs mahrumiyete sebeptir. Sabır ise zorlu kapıları açan bir anahtar hükmündedir. **Üç çeşit sabır vardır:**

1- Kötülüklerden ve günahlardan kendini geri çekip sabretmektir. Bu sabır takvâdır.

2- Musibetlere karşı sabırdır ki, tevekkül ve teslimdir. Ve sabırsızlık ise Allah'tan şikayetçi olmayı kapsadığı için, Allah'ın takdirini tenkid, rahmetini ve hikmetini beğenmemek olur.

Evet, musibetin darbesine karşı şikayet etmek suretiyle elbette aciz ve zaif insan ağlar; fakat şikayet O'na (Allah'a) olmalı, O'ndan (Allah'tan) olmamalı. Hz. Yakub (a.s)un "Ben üzüntü ve tasamı sadece Allah'a açıyorum"³⁸ demesi gibi olmalıdır.

3- İbadet üzerine sabırdır ki, bu sabır insanı makam-ı mahbubiyete kadar çıkarır. En büyük makam olan ubudiyet-i kâmile (tam kulluk) yönüne sevkeder.³⁹

Yusuf (a.s)un kuyuya atılma olayında "eğer Hz. Yakub (a.s) meseleyi teftişe kalksa ve araştırsaydı, kardeşleri sözlerinin doğruluğunu ispat için, belki de ondan evvel gidecek ve dedikleri; fakat gayr-i vâki şeyi tatbik sahasına koyacaklardı. İşte burada gösterilen sabır, çok büyük bir firasetle yapılmıştır. Sonra Yusuf sağdı ve Rabbi onu muhafaza edecekti, daha fazla bir şey sormadan, artık sabretmesi gerekirdi."⁴⁰

Büyük mutasavvıflardan Şakîk-i Belhi ile İbrahim Ethem arasında, bir gün şöyle bir konuşma geçer; Şakîk-i Belhi sorar:

- Allah (C.C) sana ihsan ettiğinde, verdiğinde ne yaparsın, vermediğinde ne yaparsın?

İbrahim Ethem de:

- "Verdiğinde şükrederim, vermediğinde sabrederim."

Buna karşılık Belhi:

³⁷ ŞAHİN. A.Fettah. **İnancın Gölgesinde**, s. 53

³⁸ Yusuf Suresi: (12) 86

³⁹ NURSİ. **Mektubat**. Sözler Yay.. İstanbul 1976. s.288-289

⁴⁰ NURİ. a.g.e.. s.46

- "Onu Horasan'ın köpekleri de yapar..." der ve devam eder: "Allah vermediğinde şükrederim, verdiği zaman da tasadduk ederim"

İşte, sabrın inceliği burada....

İ- FİRASET (FERASET)

Olan olmuştur artık; Yusuf kardeşleri tarafından kuyuya atılmış, Hz. Yakub (a.s) da acısını kalbine gömmüş ve Allah'a havale etmiştir.

Diğer taraftan Yahuza'nın düşündüğü olmuş; Yusuf, gelip geçen yolcular tarafından kuyudan çıkartılmış ve ticaret malı gibi esir pazarında satılığa çıkarılmıştır. Bundan sonrasını Kur'an'ın şu ifadesiyle takib ediyoruz: "Onu yanlarında alikoymak istemedikleri için, **ucuz bir fiyata**, bir kaç dirheme sattılar."⁴¹ Evet "ucuz bir fiata"... Çünkü, insanın kıymeti parayla ölçülemez. Hele bu Yusuf (a.s) gibi bir insan, bir peygamber olursa, hangi maddi kıymet ölçüsüyle değerlendirilebilir ki?...

Yusuf'un kimler tarafından "ucuz bir fiyata satıldı"ğı Kur'an ayetlerinde açıkça zikredilmemiştir. Bazı görüşler; Yusuf'un, kardeşleri tarafından, kuyudan çıkartıldıktan hemen sonra, bu bizim kaçak kölemizdir, diyerek kervan sahiplerine satıldığı, çerçevesindedir. Diğer bir görüşe göre ise; Yusuf çocuk olduğu ve onu çalmakla suçlanabilecekleri için, kervan sahiplerince çabucak elden çıkarmak amacıyla Mısır'da ucuz fiyata sattılar, şeklindedir.

Diğer bir incelik de, Yusuf'un köle olarak fiyatının ucuz olmadığı fakat konu Yusuf olunca Yusuf'un gerçek değerine nisbetle Kur'an'da "pek ucuz fiyata satıldı" şeklinde ifade edildiği kanaatindeyiz. Ayrıca Yusuf, Allah'ın kendisini kardeşlerinin katletmesinden kurtardığı için memnundur ve hiç açık vermez.

Bütün bu olaylar cereyan ederken, Yusuf sesini çıkarmaz; tam bir teslimiyet içerisinde. Çünkü bilmektedir ki, üvey kardeşlerin en kötü niyetlerini akim bırakan, kendisini kuyunun derinliklerinden kurtaran Zat, bundan sonra da kendisini muhafaza edecektir. Zira kuyunun derinliklerinde "**O'na kardeşlerinin bu işlerini hiç farkında olmadıkları bir zaman, onlara haber vereceği**"⁴² vahyedilmiştir. Bu ise, bütün bu badireleri atlatıp tekrar kardeşleriyle karşılaşacağının bir işaretidir.

Bundan iyi teselli mi olur? Kardeşleri nasıl bir insanı, Paygamberi yok etmek istediklerini, eza ve cefaya maruz bıraktıklarını; kervan sahipleri nasıl değerli bir insanı ucuza aldıklarını; Zeliha ise nasıl güzeller güzeli bir peygambere aşık olduğunu

⁴¹ Yusuf Suresi: (12) 20

⁴² Yusuf Suresi: 15

anlayacaklardı. Hatta, bu kıymet abidesi nesilden nesile aktarılacak, anlatılacak ve bütün insanlık bu "zirve şahsiyeti" tanıma fırsatı bulacaktır.

İnsanın beşeri münasebetlerinde değer ölçüsünün "**para**" olduğuna işaret için, Kur'an'da Yusuf'un "bir kaç dirheme" satıldığı veciz bir şekilde ifade edilmektedir.

Ayrıca burada şu ölçü de verilmektedir; insana dünya parasıyla ne kadar kıymet biçilirse biçilsin, onun gerçek değeri Allah katındaki değeridir. Bu ölçü Kur'an'da "**.....Şüphesiz, Allah katında en değerliniz, O'na karşı gelmekten en çok sakınanınızdır.** Allah bilendir, haberdardır."⁴³ ayet-i kerimesiyle ifade edilmektedir.

İnsanlar gaflet perdesini aralayıp da şehadet aleminde vuku bulan olayların arka planını görebilselerdi, çok şeyden vazgeçerlerdi.

Yusufu satın alan kişinin adı **Katfir (Kıtfir)** veya **Atfir**⁴⁴ dir. Yusufu görür görmez O'nun asil bir ruha sahip olduğunu anlamıştır. Zira simâ, ruhun aynasıdır; insanın kimliğini yansıtır. Sanki "Biz insanı en güzel şekilde yarattık." ayet-i kerimesi her yönüyle Yusuf'un simasında tecessüm etmiştir.

İbn-i Mes'ud'un (R.A.) şöyle dediği rivayet edilir: "İnsanlar içinde firasetiyle meşhur olan üç kişiden birisi, Aziz-i Mısır'dır ki, firasetiyle Hz. Yusufu bildi ve karısına, ona karşı kerim davranmasını tavsiye etti. İkincisi, Hz. Şuayb'in kerimesidir ki, Hz. Musa'yı bildi ve babasından onu ücretle çalıştırmasını istedi. Onun çalışmasına mukabil olarak da, en hayırlı ücretin kendisi olduğunu beyan etti. Üçüncüsü, Hz.Ebubekir'dir ki, Hz.Ömer'in hilâfete liyakatını bildi ve kendi yerine halife olarak intihab etti (seçti)"⁴⁵

Kıtfir'in evlilik hayatı boyunca hiç evladının olmayışı ve Yusuf'un yüzündeki güzellikle eş değerdeki nuranî samimiyet, onu hanımına "Ona güzel bak! Belki bize faydası olur, veya onu evlat edinebiliriz"⁴⁶ sözlerini söylemeğe sevk etmiştir. Bir çocuk için bu derece edeb ve terbiye düşünülemezdi. Sanki özel olarak en üstün terbiye anlayışı içinde yetiştirilmiş, güzelliği ile atbaşı giden bir edeb ve terbiye almıştı.⁴⁷ Bir peygamber ocağında dünyaya gelmesi ve kırsal kesimin havası, Yusuf'a ayrıca bir masumiyet kazandırmıştır.

⁴³ Hucurât Suresi: (49) 13

⁴⁴ TABERÎ, *Tarihu'l-Umem ve'l-Mulük* (Milletler ve Hükümdarlar Tarihi). (Çev. Z.K.Ugan, Ahmet Temur) 2.c. s. 469

⁴⁵ VEHBÎ, Mehmed. *Hülasatü'l-Beyan*. c.VI. s.2481 - YAZIR, E.Hamdi; a.g.e. c.IV, s.2853

⁴⁶ Yusuf Suresi: (12) 21

⁴⁷ Kazancı: a.g.e. s. 356

J- ERİŞKİNLİK (OLGUNLUK ÇAĞI)

Yusuf esir pazarından alınıp konağa yerleştirilir. Kıtıfir'in hanımı Zeliha onu bir evlat gibi karşılar ve kabul eder. Yusuf, karı-koca için bir sevgi odağıdır. Böylece yıllar geçer....

"Olgunluk çağına gelince (erince) ona hikmet ve bilgi verdik. İhsan ehlini böyle mükafatlandırırız."⁴⁸ ayetinde ifade edildiği gibi, Yusuf, gelişmiş ve olgunlaşmıştır. Bir insanın olgunluk yaşının ne olduğu konusunda çeşitli görüşler ileri sürülmüştür. Kur'an-ı Kerim; beden olgunluğu ile ruhi olgunluğu birlikte nazara vermiş ve olgunluk yaşını kırk yaş olarak beyan etmiştir.⁴⁹ Genel olarak nubuvvet yaşının kırk olması da Kur'an'ın bu beyanını desteklemektedir.

İbn-i Abbas'tan gelen bir rivayette bu yaşın otuzüç olduğunu nakleden ve bu görüşe katıldığını ifade eden Fahreddin Razî şu görüşlere yer veriyor:

Tıp ehli derler ki insan son olgunluğa erişinceye kadar, her gün kendine bir şeyler ilave olunarak gelişir. Sonra da tekrar eksilmeye ve tamamen tükenip gitmeğe yüz tutar. Bu haliyle insan aynı 'ay' gibidir. O, zayıf, ince bir hilal şeklinde başlar ve dolunay oluncaya kadar devam eder. Sonra da tamamen görünmez hale gelinceye kadar zayıflar, incelir ve gider.

Ayın bir devir süresi, yirmisekiz gündür. Eğer bu devir süresini dörde bölersek, her bölüm yedi gün eder. İşte tıp ilmi insanın gelişmesini de böyle yedi yıllık devrelere ayırmış ve öylece incelemiştir.

İnsanoğlu doğuşundan itibaren yedi yaşına kadar çok zayıf ve narindir. İkinci yedi yıllık devresinde zeka ve beden gelişmesinin hızlandığı görülür. Onbeş yaşından itibaren başka bir dönemece girer; insanı olgunluğa götürecektir ruhî ve fiziki istidatlarına start verilmiştir artık. Bu yaşa kadar gözlemci olarak katıldığı sosyal hayata düşünen, olaylar ve objeler arasında bağ kurup aktif manada sosyal hayatı yaşayan üye hüviyetini kazanma yoluna girmiştir.

Bu dönem (15-21 yaş) insanlık duygularının şaha kalktığı, bakir, duru ve tabii bir süreçtir. İnsanoğlu bu dönemde, tıpkı denizin ortasında kabaran dalgalarla dövülen, fırtınalara açık bir alanda bulunan kaya parçası gibidir.

22-28 arası, dördüncü gelişme devresidir. Bu yaşlardan sonra duraklama devri başlar; otuzbeş yaşına kadar böyle devam eder.⁵⁰

⁴⁸ Yusuf Suresi: (12) 22

⁴⁹ Ahkâf Suresi: (46) 15

⁵⁰ RAZÎ, Fahreddin, **Tefsir'ul-Kebir**, c.18, s. 111

İşte Yusuf'a böyle fırtınalı bir döneminde (eşüddüne erişince), zorlu imtihanın ikinci safhasında, mukavemetini arttırmak üzere 'hikmet' ve ilim verilir. Sosyal çevresinde ve kendi iç dünyasında cereyan eden olayları artık Rabbî (terbiyecisi) tarafından kendisine verilen 'hikmet' ve ilim' merceğinde inceleyecek ve yolunu öylece çizecektir.

Hem maddi, hem de manevi bütün güzelliklerin kendisinde toplandığı Yusuf, son derece çekici hale gelmiş, kadınların bir erkekte aradığı bütün özelliklerin kendisinde bulunduğu bir genç olmuştur.

Yusuf'u yakından takip eden Kıtîr'in güzel hanımı Zeliha, bir evlat gibi bağına bastığı güzel Yusuf'a şimdi değişik duygular beslemeğe başlamıştır. Fakat Yusuf'un O'nun duygularında meydana gelen bu değişiklikten haberi yoktur. Zeliha'ya karşı çocukluğunda duyduğu o saf ve temiz duyguları devam emektedir. Zeliha O'na karşı hissettiği duygularını açamamanın sıkıntısını yaşamaktadır. Bu durum Zeliha'nın arzularının gün geçtikçe artmasına ve Yusuf'u daha da cazip görmesine sebep olmuştur.

Yusuf açısından zorlu bir imtihan... İmtihan aracı olan genç ve güzel Zeliha ise avını adım adım takip etmektedir. Beşeriyet yönüyle bakıldığında Zeliha da zor durumdadır. Kendisini duygusal olarak tatmin etmekten uzak bir kocası ve karşısında alternatif teşkil eden, güçlü, kuvvetli ve aynı zamanda erkek güzeli Yusuf.. Aynı evde yaşıyorlar; avucunun içinde, ama O'na ulaşamıyor.

Ve; "Evinde bulunduğu kadın, onu kendine çağırır. kapıları kapadı ve "Gelsene" dedi."⁵¹

Bu daveti yapması için ortam ve şartlar müsaittir. Muhtemelen, hizmetçilerin kaldığı mekânlarla bağlantıyı sağlayan kapılar da kapatılmış ve ortalıkta kimsecikler yoktur. Beşeri fitratın, arzularını ve duygularını tatmin etmek için iş sadece 'irade'nin vereceği 'hükme' kalmıştır.

Burada iki hususu zikretmek lazım. Bu zorlu imtihanda; bir yanda şeytanın telkini ve nefsin kamçılmasıyla bu fiili işlemek var, diğer yanda **ilim, iman ve vefâ** çerçevesinde Allah'ın da yasakladığı bu çirkin davranıştan uzak durmak...

Zeliha, aylarca akli, vicdanı ve nefsi arasında gidip gelmiş, mücadele etmiş ve sonunda şehevi arzuları baskın çıkmıştır. Akıl ve mantık, izzet ve namus gibi değerlerin yerine aşkı aklını başından almış, hisleri ve duyguları hakim olmuştur.

Bu arada tabii ki Yusuf, şaşkındır. Daha düne kadar ana gibi gördüğü kadın, şimdi karşısına geçmiş bütün kadınlığını kullanarak yalvarırcasına kendisini yatağına davet

⁵¹ Yusuf Suresi: (12) 23

etmektedir. Yusuf ilk tepki olarak Allah'a sığınarak: "Maazallah! Senin kocan benim efendimdir, bana iyi baktı. Şüphesiz zâlimler iflah olmazlar"⁵² der. Seyyid Kutub'a göre; Yusufun bu korkunç teklifi derhal reddetmesi Allah'a olan bağlılığından, vefalı oluşundan kaynaklanmaktadır. Teklifi reddederken derhal Allah'ın kendisine (arada kimler sebep olursa olsun) bahsettiği nimetleri anıyor ve O'nun hududunu aşanların hüsrana uğrayacaklarını belirtiyor.⁵³

Yusuf'un bu cevabı çok manidardır; çünkü Zeliha aylarca Yusuf ile hayallerini süslemiş, O'nunla olma arzusu duygusal beraberlikle başlamış, Yusuf'tan habersiz, O'na karşı duyduğu aşkla tatmin ettiği duyguları onu bu aşamaya getirmiştir. Yusuf'un böyle bir durumda kalkıp namustan, iffetten bahsederek onu bu davranışından vazgeçirmeye çalışması boş bir çabadan ileriye gidemeyebilirdi. Ama bir otorite olarak "Allah'a sığınırım" demesi ve ona kocasını ve kocasının yaptığı iyilikleri ve buna karşı kendi vefa borcunu hatırlatması (Kocan bana iyi bakmanı söylemişti, iyi bakmak böyle mi olur? demesi), yapılacak en uygun davranış olacaktır.

Fakat, Zeliha'nın inançsız ve kocasının da kendisi açısından yetersiz olması nedeniyle, nazara vermiş olduğu bu "otoriteler" onu durdurmaya yetmemiş, hatta onu iyice hırçınlaştırmıştır.

Yusuf (a.s)un "**Muhlasin**" mertebesine zarar verecek bu olayı sabır zırhına bürünerek aşması kendisi için tek çaredir.

"Andolsun ki kadın, Yusuf'a karşı istekliydi; Rabbinden bir bürhan (işaret) görmeseydi Yusuf da onu isteyecekti."⁵⁴ Çünkü onun da bir nefsi vardı. Gençlik duygularının doruğunda bulunan bir beşerin istememesi mümkün mü? Eğer isteksizliğinden dolayı Zeliha'nın teklifini geri çevirmiş olsaydı; Allah'ın "Muhlis kulu" olma özelliğini kazanabilir miydi? Burada O'nu, o şerefe nail eden şey, nefsinin arzulanmasına rağmen bunu elinin tersiyle itme dirayetidir.

"İşte ondan kötülüğü ve fenalığı böyle (burhanla) engelledik; (O da bizim bürhanımıza itibar etti ki,) doğrusu o bizim muhlis kullarımızdandır"⁵⁵ Bu da Cenab-ı Hakk'ın zoru başaran kullarına bir lutfudur.

Peygamberler, **ismet** sıfatları gereği günah işlemekten uzak oldukları için, Yusuf (a.s) da Allah'ın burhanını görerek kaçmayı tercih etmiştir. Ya orada kalıp Zeliha'ya karşı

⁵² Yusuf Suresi: (12) 23

⁵³ KUTUB, Seyyid, **Fi Zılal-il Kur'an**. (Çev. Emin Saraç vd.) Çelik Yay., İstanbul 1993. c.VIII. s.383

⁵⁴ Yusuf Suresi: (12) 24

⁵⁵ Yusuf Suresi: (12) 24

koyacak, dövecek, ki bu da aleyhine bir delil (o işi yapmamasına rağmen) olacak ve zina ile suçlanacak veya oradan uzaklaşacaktı. O da böyle yaptı.

K- EVLAT EDİNME

Bir önceki meselede sonuçları görülen bu konuya kısaca ışık tutmak gerekir.

Evlad Edinme; 'bir anne-babanın kendi sülbünden olmadığı halde başka bir çocuğu herhangi bir yaşında kendi evladışmış gibi, himaye etmek ve ona bakmak niyetiyle sahip çıkması', şeklinde tanımlanabilir.

Başlangıçta çok halisâne duygularla gerçekleştirilen bu olayın, çocuk (kız-erkek) büyümeye, gelişip serpilmeye başladıktan sonra gagesinden sapması muhtemeldir. Evlat edinilen çocuk geliştikçe her iki tarafın da birbirlerine bakış açılarında da bir değişme meydana gelmesi kaçınılmazdır. Çünkü, "Arada bir kan ve süt birliği olmadan, sadece o niyetle bakmak ve öyle kabul etmek, bir erkeğin bir kadını anne, diğerinin de berikini evlat kabul etmesine yeterli sebep değildir. Esasen bu insan fitratına zıttır. Belki çocukken bu duygu ve bu nazar tesirli olabilir. Ancak erkek kadına; kadın da erkeğe ait mahremiyetleri öğrenmeye başlayınca durum değişir..."⁵⁶

Günümüzde basın ve yayın araçlarından takip edildiği veya şahit olduğu gibi, bu konuda yüzlerce olay meydana gelmektedir. "Reality Show" programlarının gündemini oluşturan bu olaylar arasında "İncest"(*) ilişkileri de ihtiva eden ruhi sapıklıklara şahit oluyoruz.

Hele hele ahlaki çöküntü içerisinde bulunan toplumlarda, insan fitratına aykırı olduğu halde gerçekleştirilen evlat edinmelerde meydana gelecek sonuç, tarihin tekerrüründen başka bir şey olmayacaktır.

Kendi öz evladıyla veya kardeşiyle (istisna da olsa, incest) ilişki kurabilenlerin bulunduğu bir toplumda, evlatlık konusu "**insan gerçeği**" dikkate alınarak düşünülmelidir.

⁵⁶ NURİ Şemsettin, *En Güzel Kıssa ve Gerçekleşen Rüya*, s.55

(*) İncest: Aile içi cinsel ilişkiler.

L- FITRAT(*) VE DUYGULAR

Duyguları (ve duyuları) alıcılarımız ve tepki mekanizmalarımız olarak tanımlayabiliriz. Yaratıcı, insanın duygularını evrene, evreni de insanın duygularına uygun yaratmıştır.

İnsanda estetik duygusu olmasaydı; çiçeklerin güzelliğinden, atın yürüyüşündeki asaletten, bülbül ve kanaryanın zerafetinden bahsedilemezdi.

Duygularımız, akıl, mantık ve bilgi gibi irademizi etkileyen, hareketlerimize yön veren muharriklerdendir. Dünya imtihanında başarılı olmak, bütün bu melekeleri yaratılış gayesine uygun olarak kullanmaya bağlıdır.

Bu kıssada da Allah (C.C), Yusuf ile Zeliha'nın beşer olarak yapısını ve duygularını Kur'an ayetleriyle çok veciz bir şekilde açıklamıştır. Erkek ve kadının birbirine karşı hissettiği tabii duyguları, "ve le kad hemmet bihi ve hemme bi hâ..." (Andolsun kadın onu, o da kadını (Rabbının işaretini görmeseydi) isteyecekti...) şeklinde ifade edilmektedir.

Burada Yusuf ile Zeliha arasındaki fark şudur: Zeliha, aylarca Yusufun haberi olmadan bu duyguyu hep yaşamış ve bütün kadınlığını kullanarak bu arzusunu fiiliyata geçirmek için teşebbüste bulunmuştur. Fakat Yusufun duygusundaki zaafiyet sadece olay anındaki, belki de bir saniyelik bir an için söz konusu olabilir. Ayetin⁵⁷ devamında "Eğer Rabbinin kesin kanıtını (uyarısını-ikazını) görmeseydi-o da arzulayacaktı." ifadesi yer almaktadır.

Eğer Yusuf arzulamamış olsaydı (bir anlık bile, ki hissetmek ayrı, fiiliyata geçirmek ayrı), Allah'ın burhanına gerek kalmayacaktı. Çünkü arzulamayan bir insanın zaten o fiili işlemesi söz konusu olamaz. "Rabbinin burhanı demek, Allah'tan gelen ilham demektir ki, bu ilham kendisini, bir kadının tahrikine kapılmanın hiç bir kâr getirmeyeceği şuuruna erdirmişti... **'Rabbinin burhanını görmeseydi Yusuf da ona meylededecekti'** ifadesinin anlamı şudur: Hz. Yusuf (a.s) gibi bir peygamber bile, eğer Allah burhanıyla kendisine doğru yolu göstermezse günahattan korunamayabilir. Şu var ki bu ayet peygamberlerin (duygusuz değil ama devrelerinin) günaha karşı kapalı tabiatlarını da açığa çıkarmaktadır."⁵⁸

Yukarıdaki ayet, bir çok müfessirce değişik şekilde yoruma tabi tutulmuştur. Ayetteki "istekli idi" cümlesini Reşit Rıza, **el-Menar Tefsirinde** "kadını dövmeğe karşı

(*) "Fatr" kökünden türemiş olan "fıtrat" kelimesi, ilk yaratılış anlamına gelmektedir. (Bkz. İbn MANZUR. *Lisanu'l-Arab*. Beyrut ts. c.V. s.55-56

⁵⁷ Yusuf Suresi: (12) 24

⁵⁸ EBU'L AL'A EL-MEVDUDÎ. a.g.e.. c.II. s.451

istekliydi" şeklinde ele alarak: Hz. Yusuf, kendisine emir verme konumunda olan kadının bu arzusunu reddedip ona hakarete (!) bulununca, kadın onu dövmeye (!) meyletti ve üzerine yürüdü. Yusufun kadına meyletmesi ise, kendisine yapılan bu tecavüze karşılık **kadına doğru gitmesinden ibarettir**, şeklinde yorumlamıştır.

Seyyid Kutub ise; Yusufun sarayda uzun müddet, hisleri tekamül etmiş olan Zeliha ile, Allah tarafından kendisine hikmet ve bilgi verilmeden önce de sonra da uzun bir müddet aynı sarayda yaşadığını ifade ettikten sonra şöyle der: "Bana öyle geliyor ki; Yusuf ilk zamanlarda kadının kendisini baştan çıkarmak istemesine karşı uzun müddet mukavemet etmiş, bir aralık bu mukavemette gevşeme husule gelerek kadına karşı içinden meyleder olmuştur. "...Yusuf da onu isteyecekti," ifadesi bu devreyi dile getirmektedir... Onun içindir ki, bir an için kadına meyledişi sadece içinden niyet olarak geçmiştir. Bu geçici zaaf neticesinde kalbi ve vicdanı Allah'ın ikazıyla atmaya başlayınca da, derhal kendini toplayarak mukavemetine devam etmiştir."⁵⁹

Zaten Hz. Yusufun günah işlediğini hiç kimse iddia edemez. Zira, "kötü şeylerin ihtiyarsız olarak hayale gelmesi zararsızdır"⁶⁰ Hatta bir insan düşündüğü halde kötülükten vazgeçer de yapmazsa, onun bile mükafatı vardır. Nitekim Allah bir hadis-i kutsinin devamında (meleklerle) şöyle buyurur: "...şayet (kötülüğü) terk eder de yapmazsa, bir hasene yazınız, çünkü o, o kötülüğü benim için terk etmiştir, buyurur." (Buhari, Rikale, 31)

Zemahşerî de, Keşşâfında "istekli idi" cümlesini sadece içinden geçirdiği arzu olarak yorumladıktan sonra şöyle devam eder: "...Gençliğin sıkıştırmasıyla böyle bir arzu duyulmuş olmasaydı, bu arzuyu yenmek de söz konusu olamaz ve arzuyu duyan şahıs Allah indinde makbul bir mevki kazanamazdı."⁶¹

Aslında "istedi" kelimesine takılıp da bir takım insanî gerçekleri göz ardı etmenin gereği yok.

Bu surede Yusuf (a.s)un isminin sıkça geçmesine rağmen, Zeliha'nın isminin geçmemesi, sadece "O" veya "O kadın" diye zikredilmesi de çok manidardır. **Hz. Yusuf (a.s) iyiliğin, dürüstlüğün ve takvânın kendisinde zirveleştiği bir şahsiyettir. Ve örnek alınması istendiğinden isminin zikredilmesi uygun hatta gerekli görülmüştür.** Zeliha ise, suflî arzuların ve nefsin temsilcisi olarak takdim edilmiş ve bu tür kötülüklerin sadece Zeliha'ya has bir şey olmadığına, kadının narinliği ve duygularındaki hassaslık nedeniyle çabuk bozulması halinde başka kadınların da Zeliha

⁵⁹ KUTUB, *Fi Zılal-il Kur'an*, c. VIII, s.384-385

⁶⁰ NURSİ, *Sözler*, 21. Söz, Sözler Yay. s. 294

⁶¹ KUTUB; a.g.e., s.385

gibi hatalara düşebileceğine işaretten isim zikredilmemiş ve umumleştirilmiştir. Zira Kur'anın amacı burada Zeliha adında "bir kadını" deşifre etmek değil, O'nun temsil ettiği kişiliği ve duyguları tanımlamak ve tavrını tasvir etmektir.

Kur'an ayetlerinde kadınlar küçük görülmemiş, belki ince ruhluları, narin yapıları nazarlara verilerek akıldan ziyade hisse, iradeden ziyade zaafına işaretten dikkat çekilmiştir. Diğer insanlar gibi peygamberler de tutkulara, duygulara, cinsi arzu ve isteklere, günah işleme kabiliyetlerine sahiptirler. Fakat günah işleme fiiline kapalıdır.

Zeliha'yı Yusuf'tan "murad alma" niyetine iten etkenler (saikler) nelerdi? Niçin asil bir kadın kölesini böyle bir fiili işlemeğe zorlasındı? Hatta "isteğini yerine getirmemesi halinde şiddetli bir azaba çarptırılacağı" şeklinde bir tehdide sebep olan neydi?

Öncelikle Yusuf'tan önceki hazırlayıcı etkenlere bakmak lazım. Zeliha'nın yaşadığı sosyal çevre bir etkendir. Saray atmosferi, avam nazarından uzak oluş ve geçim sıkıntısından uzak bir yaşayış, o insanları başka arayışlara ve ilgi alanlarına sevkeder.

İkincisi, duygusal yönden açıklığı; kocası Kıtıfır'le duygusal doyuma ulaşamamış olması da bir etkendir. Zira karı-koca arasındaki ilişkilerin uyumu ve denkliliği, onları dış etkilerden koruyan bir şemsiye görevi yapar. Bu konuda Allah (C.C) bir ayet-i kerimede şöyle buyuruyor: "... Onlar (kadınlar) sizin örtünüz, siz de onların örtülerisiniz"⁶² Yani kadın ve erkek birbirini günahlardan koruyan birer kalkan hükmündedir. Eğer eşler arasında denklik olmazsa, yaratılışın gereği var olan ve bastırılması çok zor olan bir takım fitrî ihtiyaçların dışarıdan karşılama yoluna gidilmesi, hele hele ahlakî yönden tefessüh etmiş toplumlarda daha rahat zemin bulabilmektedir. Fakat, Zeliha iffetsiz bir kadın olamaz. **Zeliha, Mısır sosyetesinden erkeklerle düşüp-kalksardı, Yusuf'a bu kadar meyiletmezdi.** Zeliha'nın ısrarı, âşık olduğu kimseye ulaşmak içindi. Zira nice zamandır hayalinde hemhal olduğu Yusufuna sahip olmak, kavuşmak istemektedir. Eğer âşık olmayıp da sırf fitri ihtiyaçlarını karşılamak isteseydi, Yusuf için bu kadar ısrar etmez, gider bir başkasıyla bu ihtiyacını giderirdi.

Bu arada şöyle bir psikolojik vak'adan da bahsedilebilir: Bazı ev kadınları kendi çocuklarına ve kocasına göstermediği ilgi, alaka ve hizmeti dışarıdan çevre insanlara gösterebilmektedir. Ailesi içinde bıraktığı intiba ile çevre üzerinde bıraktığı intiba birbirine tamamen zıt olabilmektedir. Mesela bir koca, hanımına veya hanım kocasına "filan kişinin eşi kocasına veya karısına şöyle iyi davranıyor" şeklinde serzenişte bulunabilmektedir. Aynı değerlendirmeyi konu edilen karşı aile de yapmaktadır. Çünkü dışarıya yansıyan bu

⁶² Bakara Suresi: (2) 187

tutum ve davranışların aile içinde de cari olduğu kanaati hakimdir. Bu gibi durumlarda âvam ifadesiyle şöyle denir: "Dışı seni yakar, içi de beni!..."

Üçüncüsü: Zeliha inançsız olduğu için, farkedene bir şey yoktur. "Günah" endişesi taşımadığından duygularını tatmin etmesi, yani maşukuna kavuşması onun için daha önemlidir.

Yusuf'la ilgili yönüne bakıldığında, "güzellik elbette aşık ister" ve Hz. Yusuf (a.s) gibi erkek güzeli olan bir imtihan aracı karşısında yukarıda belirttiğimiz yapıda ve durumlar içinde bulunan Zeliha'nın kendine hakim olması zaten çok zordur. Çünkü bütün şartlar ve ortam müsait; boş bir evde yapayalnız; o ve Yusuf... Üçüncü kişi de "şeytan" olunca, şaha kalkmış duyguların girdabındaki Zeliha'yı artık ne engelleyebilir ki!...

Kıtfir ile Zeliha arasındaki duygusal tatminsizlik, İslam'ın eşler arasındaki vazifelerin karşılıklı ifası prensibinin önemini bir kere daha gündeme getirmektedir. Zeliha'nın bu durumu aynı zamanda kocası üzerinde bir hakkıdır. Bu ödevin yerine getirilmemiş olması biyolojik ve fizyolojik ihtiyaç ile nice psikolojik ve sosyal yaraların açılmasına neden olmaktadır.

Günümüzde bile, bir çok sebep yanında, kadının belli bir kesime (sosyal çevresine) özentisi ile birlikte ortaya çıkan bu tür hadiseler azımsanmayacak kadar çoktur.

Buraya kadar şu sonuçları çıkarabiliriz:

1- Aynı evde birbirine yabancı karşı cinslerin bulunmasının sakıncası ortaya konmuştur.

2- Evlatlık müessesesi fitrata aykırıdır. İslama göre evlat ancak onu doğuran valideyne aittir. Evlatlık haram olduğu için Zeyd'in hanımı ile Peygamber Efendimiz evlenmiştir. Yoksa hiç kayınpederle gelin evlenebilir mi? Bu durumda denebilir ki, evlatlık yok himaye var.

3- Hz. Yusuf, teklifi kabul etmeyince iftira ile zindana atılmasının altında yatan nedenlerinden biri de, aşık (Zeliha)nın insafına göre, öldürülmeyip hiç olmazsa zindana girerse belki ileride ıslah-ı nefis edip (!) Zeliha'ya dönme ihtimali olabilir. (Onun böyle düşündüğünü yazanlar da var) Zeliha aşık olmasaydı onu öldürtebilirdi.

4- Güncel hayatta böyle şeyler olabilir. Herkes imtihana hazır olmalıdır.

5- İnsanın zaafi dile getirilmiştir. Arkadaşları tarafından kınanan kadın, bu zaafının kınanmaması gerektiğini elleri kesilen kadınlara isbat etmiştir.

M- SORUŞTURMA VE TETKİK

Mısır Azizi Kıtıfır, dışarıdan evine dönmüştür. Muhtemelen iç kapılardan birini açtığında karşısında Yusuf ile Zeliha'yı bulur.

Zeliha, içeride Yusuf'u kendine çekmek için büyük çaba sarfetmiş fakat başarılı olamamıştır. Kendisinden kurtulmak için kapıya koşan Yusufun ardından yetişerek gömleğini arkadan kavramış ve gömlek yırtılmıştır. Tam bu sırada karşılarında Aziz belirir.

Bir anlık şaşkınlığın ardından, belki de Aziz'in "bu ne hal?" demesine fırsat vermeden tam bir suçluluk psikolojisi içerisinde Zeliha şöyle çıkış yapmıştır: "Ailene kötülük isteyenin, zindana atılmaktan veya acıklı bir azaptan başka cezası ne olabilir?"⁶³

Zeliha'nın bu sözleri, "kadın"ın ince ve kıvrak zekasının bir eseridir. Mesela, gelin ile kaynana evde kavga etmişlerdir. Gelin, kaynanasına ağzına geleni söyler....Neticede onun evinde kalmasını istememektedir. Suratları asıktır. Akşam kocası eve gelir gelmez, "ya o, ya ben! Artık dayanamıyorum, beni boşa..." der ve ağlamaya başlar. Burada amaç, baskın çıkmaktır. İlk vuran kazanır, diye düşünülmektedir.

Zeliha da böyle yapmış, suçu Yusuf'a yüklemiş, projeksiyona başvurmuştur. Buna karşılık Yusuf şöyle der: "Onun kendisi benden murad almak istedi. "Bunu efendisine ihanet etmediğini ifade için söylemiştir. Öyle görünüyor ki, evin efendisi bu manzarayla karşı karşıya geldiğinde eşinin akrabası ve ev halkından biri kendisi ile dolaşıyordu ve o sırada olayı dinlediğinde şu teklifi yapmıştı: 'İkisi de birbirini suçluyor ve aralarında ne geçtiğini gören bir şahit de yok. Bu durumda etraftan bir ipucu bularak karar vermeliyiz, Yusufun gömleği olayı aydınlatmak için iyi bir delildir.' Bu, mesele hakkında hükmedebilmek için zekice bir yoldu ve bu yüzden mucizeye de gerek kalmamıştı. Bazı rivayetlere göre bu şahit, beşikte yatan bir çocuktü ve Allah olayın gerçeğine tanıklık edebilsin, bir delil getirsin diye ona konuşma gücü vermişti. Fakat bu rivayet İsrailiyata dayanmaktadır. Apaçık, sarıh ve makul olan dururken, sahih olmayan rivayetlere dayalı mucizevî bir yoruma gitmek için hiç bir sebep yoktur; şahit, kadının aile efradından akıllı, tecrübeli biriydi. Öyle ki görür görmez olayın gerçeğini hemen kavramıştır. Kendisinin yargıç olma ihtimali de söz konusudur." ⁶⁴

Şahidin kadın tarafından olması, Yusufun masumiyetini daha da arttırması bakımından önemlidir. Ayrıca bu yakınlık sihriyet itibariyle olmayıp içtimai mevki itibariyle de olabilir. Bu da o devrin sosyal yapısına hakim olan bir aristokrat sınıfı nazara

⁶³ Yusuf Suresi: (12) 25

⁶⁴ EBU'L AL'A EL-MEVDUDİ. a.g.e., c.II. s.456

vermektedir.⁶⁵ İdare edenlerle idare edilenler, hatta köleler arasındaki sosyal uçuruma ayrıca bir işaret vardır.

Şahidin ortaya attığı delil (ipucu)e göre; "Eğer onun (Yusuf'un) gömleği ön taraftan yırtılmışsa bu durumda kadın doğruyu söylemiştir. kendisi ise yalan söyleyenlerdendir. Yok eğer onun gömleği arkadan çekilip-yırtılmışsa, bu durumda kadın yalan söylemiştir ve kendisi doğruyu söyleyenlerdendir."⁶⁶

Yusuf'un gömleği önden yırtılmış olsa, denebilir ki kadın namus ve iffetini korumak için onunla mücadele etmiş ve saldırgan Yusuf'tur. Eğer gömlek arkadan yırtılmışsa anlaşılır ki Yusuf kadından kaçmaya çalışmış ve Zeliha onu arkadan kendine çekmiş ve gömlek de yırtılmıştır.

Ayrıca bu tetkikin nazara verdiği diğer bir husus da, kadının vücudunda veya elbisesinde şiddet kullanıldığına dair herhangi bir iz bulunmadığıdır. Eğer Yusuf kadına zarar vermek isteseydi, kadının üzerinde bir takım izler olması gerekirdi. Fakat Zeliha'nın üzerinde bu türden herhangi bir iz rastlanmamıştır.

Bu tetkik neticesinde gömleğin arkadan çekilip-yırtıldığı görüldü. Bunun üzerine Zeliha'nın kocası: "Doğrusu bu, sizin (kadınların) düzeninizden (biri)dir. Gerçekten sizin düzeniniz (hileniz) büyüktür"⁶⁷ dedi.

Ulemâdan biri demiş ki: Şeytandan korktuğumdan çok kadınlardan korkarım, çünkü Kur'an'da "Şeytanın dostlarıyla savaşın, esasen şeytanın hilesi zayıftır."⁶⁸ buyurulduğu halde, kadınlar hakkında: "Muhakkak ki sizin hileniz, tuzağınız büyüktür!" buyurulmuştur.⁶⁹

N- SARAYIN ATMOSFERİ

Yusuf ile Zeliha'nın (resmî) yargı önüne çıkarılmadan bir "şahid" in ortaya attığı delillerle olayın sorumlularının açığa çıkarılması, saray çevresinde takib edilmesi gereken en uygun yoldur.

Bu olay bize asırlar öncesindeki cahiliyetin "**yüksek tabakası**"nın durumu hakkında önemli bilgiler vermektedir. Günümüz dünyasında da değişen bir şey yoktur; cinsi rezilliklere karşı hoşgörü ve topluma karşı bu tür olayları örtbas etmekle yetinilmesi süregelen bir tutumdur.

⁶⁵ NURİ. a.g.e.. s.67

⁶⁶ Yusuf Suresi: (12) 26-27

⁶⁷ Yusuf Suresi: (12) 28

⁶⁸ Nisa Suresi: (4) 76

⁶⁹ Bkz. RAMAZANOĞLU. a.g.e.. s.73

Zeliha gayet soğukkanlıdır. Sanki kocasının "sizin düzeniniz büyüktür" demesi onun için bir iltifat gibidir. Aziz başka ne diyebilirdi ki; bu olaya dolaylı yoldan sebep olanlardan birisi de kendisidir. Hanımını ihmal etmeseydi belki de bu olay vuku bulmayacaktı. Dolayısıyla durumu hazmetmekten başka yapacağı bir şey yoktur.

Yusuf'a dönerek "Sen bundan kimseye bahsetme" ve hanımına da "Sen de günahının başışlanmasını dile, çünkü suçlulardansın"⁷⁰ der. Yani, bu olay duyulmasın, kapansın gitsin ve kamuoyunda yüksek menfaatleri zedelenmesin.. Zeliha da kocasından özür dilesin... Öyle ya; bu olay kamu tarafından duyulursa ne olurdu? Başbakanın hanımı, kölesiyle aşk yaşıyormuş... söylentileri, hükümetin ve o ailenin halk nezdindeki itibarına zarar vermez miydi?

"Efendi (Aziz) karısıyla kölesinin arasına girmiyor ve olup bitenlere göz yummak istiyor. Her şey aristokratik hava içinde seyrine devam etmektedir... Ve böyledir sarayların durumu!..

Fakat sarayların da duvarları var. Bu duvarlar arasında bir takım hizmetçiler, uşaklar da bulunuyor. Cereyan eden şeylerin dışarıya sızmaması mümkün değil. Bilhassa aristokrat ailelerin kadınları kendi muhitlerinde olup bitenlerin dedikodusunu yapmakta meşhurdurlar. Ziyaretlerde, gece toplantılarında iğrenç hadiseleri ağızlarında sakız gibi çiğneyerek birbirlerine naklederler."⁷¹ Bu onların bir nevi hobisidir. Aynı durum günümüzde de görülmektedir; hatta (o zamanın dedikodusu) günümüzün medyasında "paparazzi" programlarına konu olmak için gayret gösteren ve bundan mutluluk duyan bir kesimin varlığı da bilinmektedir

"Şehirdeki bir takım (Mısırlı) kadınlar; Vezirin karısı, kölesinin olmak istiyormuş, sevgisi bağrını yakmış; doğrusu biz onun besbelli **sapıtmış** olduğunu görüyoruz."⁷² diyerek dedikodu yaparlar.

Bu kadınlar, aslında Zeliha'nın davranışını değil, bu ilişkiyi bir köle ile kurmasını yadırgamaktadırlar. Yine aristokrat zihniyet karşımıza çıkıyor; "Kendi dengi bir adamı bulamadı mı, ki, gitti de bir köleden faydalanmak istedi... Küçültücü bir hadise!" diye düşünmüş olabilirler.

Ayrıca yukarıdaki ifadelerin altında bir de kıskançlık gizlidir: Öyle ya, böyle bir köle münasebetten sonra kolaylıkla bertaraf edilir. "Köle" kalkıp da korkusundan herhangi bir iddiada bulunamaz ve şâyiya sebebiyet veremez. Rahatlıkla faydalanmak söz konusudur.

⁷⁰ Yusuf Suresi: (12)29

⁷¹ KUTUB. Seyyid. *Fîzilâl-il Kur'an*. (Çev. Emin Saraç vd.). Çelik Yay., İstanbul 1993. c.VIII, s.388

⁷² Yusuf Suresi: (12) 30

"Burada mevzuya kısa bir fasıla vererek, zihinlerimizi toplayıp kıssanın başına dönelim. Ta ki kıssanın anlatılış uslubundaki tatlılığı bir parça daha zevketmiş olalım:

Yusuf'un kardeşleri toplanmış ve Yakub (a.s)un, Yusuf hakkındaki sevgi, muhabbet ve şefkatinin dedikodusunu yapmışlardı. Bu onlardaki bir kıskançlığın ifadesiydi. Ve onlar da babaları hakkında "dalâlin mubîn" (apaçık **sapıklık**) tabirini kullanmışlardı. Öyleyse kadınların dedikodusunda da Zeliha'yı kıskanmak niçin olmasındı?"⁷³

"Kadınların kendisini yermesini işitince, onları davet etti. Koltuklar (ve sofr) hazırladı. 'Sofrada kullanmak üzere' herbirerlerine birer bıçak verdi. Yusuf'a: 'Yanlarına çık' dedi. Kadınlar Yusuf'u görünce şaşırıp ellerini kestiler ve 'Allah'ı tenzih ederiz ama, bu insan değil ancak yüce bir melektir' dediler."⁷⁴ Zeliha, kendisini yadırgayan ve çekiştiren kadınların bu düşüncelerini öğrenince, karşı hücumla geçme lüzümünü hissetmiş ve onlara, bu işin o kadar basit olmadığını ispat etmek için kadınları konağına davet etmiştir. Davet edilen kadınlar, yüksek tabakaya mensupturlar.⁷⁵ Zira saray ziyafetlerine ancak bunlar, bu çevrenin insanları davet edilir ve ancak bunlar için çatal bıçak, yaslanılacak koltuklar ve görkemli hazırlıklar yapılır. "Bu durum bize o asırlarda Mısır'daki maddi medeniyetin zirveye ulaştığını gösteriyor. Saraylardaki debdebe ise oldukça muazzamdır. Bundan binlerce yıl önce sofrada bıçak kullanılmasının, o devrin debdebesini ve maddi medeniyetinin seviyesini göstermesi bakımından değeri büyüktür."⁷⁶

Kadınlar koltuklarına yaslanıp da gayet rahat bir şekilde yemeklerini (et veya meyve) yerken, Zeliha, Yusuf'u çağırır, "Yanlarına çık" der.

Yusuf'u gören kadınlar hayret ve dehşete düşerler. O'nun güzelliği ve yakışıklılığı karşısında sanki hepsi birden bakışlarıyla hipnoz olmuş gibi, Yusuf'a "kilit"lenmişlerdir. Fakat beyinlerinin bir bölümü yemeğe şartlandığı için, hala ellerindeki bıçakla yiyeceklerini veya meyvelerini bölmekle meşguldürler.

Bu tür olaylar günlük hayatta bir çok insanın başına gelebilmektedir: Meselâ, ağzında bir şey çiğnemekte olan kişi aşırı bir şekilde dikkatini çeken veya kendisini hayrete düşüren bir durum karşısında gözlerini diker, hiç kırpmadan karşısındaki objeye öylece bakakalır. Ama bir yandan da ağzındaki lokmayı da ağır ağır çiğnemeye devam eder. Bu, bir anlık şuur kaybı gibidir.

⁷³ NURİ; a.g.e.. s.72

⁷⁴ Yusuf Suresi: (12) 31

⁷⁵ MEVDUDİ. Tefhimu'l-Kur'an, c.II. s.456

⁷⁶ KUTUB: a.g.e.. c. VIII. s.389

Mısır'lı kadınların bu olay karşısında sergiledikleri manzara yukarıda verilen örnekte olduğu gibidir. O, geçici şuur kaybıyla bir nevi trans haliyle bir yandan "Allah'ı tenzih ederiz ama... bu insan değil ancak yüce bir melektir..." derken bir yandan da ellerindeki bıçaklarla parmaklarını kesmektedirler. Bu trans(*) hali kesilen ellerinin acısını hissetmelerine mani olmuştur.⁷⁷ Mısır'lı kadınları kendilerinden geçiren, sadece Yusufun yüzündeki maddi güzellik değildir; asıl onlara bu şaşkınlığı yaşatan, Yusufun simasındaki (bir peygamber adayı olarak) peygamberlik masumiyeti ve saflığıdır. Ruhî güzelliği de simasına yansımıştır.

İşte tam bu esnada Zeliha kadınlara dönerek "... İşte sözünü edip beni yerdiğiniz budur..." der. Ve muzaffer bir eda ile devam eder: "... Andolsun ki onun olmak istedim, fakat o, iffetinden dolayı çekindi. Emrimi yine yapmazsa, andolsun ki hapse tıklılacak ve kahre uğrayacak"⁷⁸ der. Bu sözlerde gizli bir gurur ifadesi mevcuttur. Yani 'Böyle bir sağlam karakterli, iffetli gence gönül vermek ve böyle bir erkek güzelinden faydalanmak istememde yadırganacak ne var? Kaldı ki, o benim malım!... Sizin de böyle bir imkânınız olsa aynı şeyi yapmaz mısınız?' demeye getirir.

Zeliha'nın bu ifadelerinde tehdit ve yeni bir tahrik vardır. "İnsan hedefe erişmekte bir mania ile karşılaştığı zaman umumiyetle bu maniaları ortadan kaldırmak için daha büyük gayretler sarfeder. Artan gerginlik, şahsın bütün halinde bu problemin içine daha çok girmesini mümkün kılar ve onun enerjilerinin daha çok harekete geçmesi ekseriya hedefin elde edilmesiyle neticelenir."⁷⁹

Bu nedenle Zeliha, amacına ulaşmak için bütün yolları denemektedir. Bütün bu tehditler aynı zamanda Yusuf'a karşı duyulan bir iştiağın eseridir. "...Eğer bu insan (Zeliha)nın duyduğu öfke (iştiağ) aynı zamanda hayran olduğu, sevdiği ya da ihtiyaç duyduğu birine karşı ortaya çıkıyorsa (ki öyledir) bu öfke er geç o insanın duygularının tümü ile birleşecek, yani bütünleşecektir."⁸⁰

Zeliha, bu isteğinin Yusuf tarafından yerine getirilmemesi, mahrum bırakılması (frustration) karşısında saldırıya geçme (agression) vaziyeti almıştır. Çünkü "Uzun süren bir çatışmanın ve engellerin devamlı olarak mevcut olması, bazı gerginliklerin saldırma fiilleri şeklinde kendilerini belirtmelerine sebep olur."⁸¹

(*) Medyumların hipnoz hali (M.Doğan: Büyük Türkçe Sözlük)

⁷⁷ Bu ifadeler. "O devirde tevhid dininden bazı kalıntıların mevcut olduğunu gösteriyor." Bkz. KUTUB, a.g.e., c.VIII, s.390

⁷⁸ Yusuf Suresi: (12) 32

⁷⁹ KRECH, David-CRUTFIELD, Richard. *Sosyal Psikoloji*. (Çev. Erol Güngör) İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yay., İstanbul 1970, s.56

⁸⁰ KAREN, Horney: a.g.c., s.75

⁸¹ MAUCORPS, *Sosyal Hareketlerin Psikolojisi*, s.15

Zeliha'nın davranışının dinamiğini böylece inceledikten sonra, Yusufun halet-i ruhiyesini de şöyle bir olayla izah etmek uygun olur:

Vaktiyle bir adam krala gidip: 'Bana insanca yaşamanın ve kötülük işlememenin yollarını öğret' diye başvurur. Kral da adamlarına 'zeytinyağı dolu bir fiçı getirmeleri'ni söyler. Adama, fiçiyi şehrin bir başından, öteki başına kadar bir damla bile dökmeden taşımamasını emreder. Ve şunu ekler: 'Eğer tek bir damla dökülecek olursan, başın kesilecek...'

Adamın yanına yalın kılıç iki gözcü verir. Bunlar bir damla yağ dökülür dökülmez adamın başını keseceklerdir.

Bir pazar günü; şehrin her yanı satıcı tezgâhlarıyla ve bir çok insanlarla doludur.

Adam, fiçiyi sırtlayarak yürümeye başlar. Hem de öyle dikkatli yürür ki, bir damla bile yağdan dökülmemiştir.

Geri geldiklerinde Kral sorar: "Şehirde ne var ne yok?" Adam cevaben: "Bilmiyorum efendim, hiç bir şey görmedim. Zira aklım, fikrim hep yağda idi." der.

Kral, oturaklı ve dokunaklı şu sözleri söyler: "İşte şimdi kötülük işlememenin ve insanca yaşamanın yollarını öğrendin. Allah'a en azından bu derece bağlan ve kendi içinde de dikkatli bir adam ol, haydi şimdi evine..."⁸²

Evet, bütün bu gelişmelerden sonra herhalde diğer kadınlar da Zeliha'ya hak vermiştir. Onların da Zeliha'ya bu güzellik karşısında Yusufun nefsinden murat alma arzusunu makul görmeleri, Zeliha'nın düşüncesinde güç kazanmasına sebep olmuştur. Kadınlar Yusuf'u görmeden önce Zeliha'yı kınama hususunda ittifak etmişler ve bu skandaldan dolayı yaptıkları dedikodu sebebiyle Yusuf hapse atılacaktır. "Çünkü: zayıflar ittifaka muhtaç oldukları için, kuvvetli ittifak ederler. Kaviler ihtiyacı tam hissetmediklerinden, ittifakları zayıftır. Arslanlar, tilkiler gibi ittifaka muhtaç olmadıkları için ferdi yaşıyorlar. Yabanî keçiler, kurtlardan muhafaza için, bir sürü teşkil ederler. Demek zayıfların cemiyeti ve şahs-ı manevîsi kavi olduğu gibi, *(Haşiyeye) kavilerin cemiyeti ve şahs-ı manevîsi ise zayıftır. Bu sırta bir işaret-i latife ve zarif bir nükte-i Kur'aniyedir ki ferman etmiş: 'Ve kâle nîsvetün fi'l medineti" (Şehirde (bir takım) kadınlar dedi).⁸³ Müenneslerin cemaatine, iki katlı müennes olduğu halde, müzekker fiili olan 'Kâle'

⁸² COŞAR, Mehmet. *Hayat ve Mücadele*. Yağmur Yay. İstanbul 1976. s. 80

*(Haşiyeye) Avrupa komiteleri içinde en şiddetlisi ve en tesirlisi ve bir cihette en kuvvetlisi. cinsi latif ve zayıf ve nazik olan kadınların Amerika'daki Hukuk ve Hürriyet-i Nisvan Komitesi olduğu.... Hem milletler içinde az ve zayıf olan Ermenilerin komitesi. gösterdikleri kuvvetli fedakârane vaziyetle bu müddeamızı te'yid ediyor. (Müellifin notu)

⁸³ Yusuf Suresi: (12) 30

buyurması... Hem: '**Kaleti'l a'râbu**'⁸⁴ buyurmakla; müzekker (erkek)lerin cemaatine, müennes (dişilik) fiili olan '**Kâlet**' tabiriyle, latîfâne işaret ediyor ki:

Zaif ve halim ve yumuşak (mizaçlı) kadınların cemiyeti kuvvetleşir, sertlik ve şiddet kesbedip bir nevi reculiyet (erkeklik) kazanır. Müzekker fiilinin iktiza ettiği (gerektirdiği)nden '**Ve kâle nisvetün**' tabiriyle, gayet güzel düşmüş. Kavi (kuvvetli) erkekler ise, hususan bedevî a'rab olsa; kuvvetlerine güvendikleri için cemiyetleri zaif olup hem ihtiyatkârlık, hem yumuşaklık vaziyetini aldığından, bir nevi kadınlık hâsiyeti takındıkları için, müennes fiilini iktiza ettiğinden '**Kâleti'l a'rabu**' (şeklinde) müennes fiiliyle tâbiri tam yerindedir."⁸⁵

O- MAHKUMİYET VE ZİNDAN

Yusuf, müthiş bir tazyik altında istenileni yapmaya zorlanır. Biri yetmezmiş gibi, diğer kadınlar da O'nu Zeliha için ikna etmeğe çalışmaktadırlar. Çünkü, Zeliha'yı mazur görüyorlardı. Bu durum karşısında Rabbine yönelir ve şöyle dua eder:

"Rabbim! Hapis benim için **bunların** istediklerini yapmaktan daha iyidir. Eğer tuzaklarını (düzenlerini) benden uzaklaştırmazsan, **onlara** gönül verir ve cahillerden olurum."⁸⁶

Yusuf, bu duasında "**bunun**" demeyip, "**bunların istekleri**"ni nazara vermesi gösteriyor ki, diğer kadınlar da cilveli hareketleri ve bakışlarıyla Yusufu tahrik etmek ve baştan çıkarmak niyetinde oldukları anlaşılıyor.. Bütün bu tahrikler karşısında nefsine uyabileceğinden endişe ettiği için Allah'a sığınır.

Zindan istenilecek bir yer değildir. Fakat, "Allah'a isyan olan şeyde kula itaat edilmez"⁸⁷ düsturuna uygun olarak iki yoldan birini; Allah indinde günahkâr olmaktansa ehl-i dünya indinde mahkumiyet ve zindanı tercih etmiştir.

"Bu yalvarış, beşer cinsinden uyanık ve ârif olanların yakarışlarıdır. İffetli, dürüst oluşunun gururuna kapılmıyor. Beşer olması sebebiyle her an tehlikeye düşebileceğini kabul ederek, tahrikler karşısında Allah'ın kendisine yardımcı olmasını, kendisini muhafaza altında tutmasını istiyor..."⁸⁸

Tarih boyunca Yusuf gibi, iftira ve zulüm suretiyle nice masum insanlar zindana atılmıştır. Yusuf da zindanı tercih ederken herhalde şu ifadelerin altında gizli kalan

⁸⁴ Hucurat Suresi: (49) 14

⁸⁵ NURSİ, Said. Lem'alar. 20. Lem'a. 5. Sebep. Sözler Yay.. İstanbul 1976, s.143.

⁸⁶ Yusuf Suresi: (12) 33

⁸⁷ YAZIR. Hamdi. a.g.e. c.2. s.174

⁸⁸ KUTUB. Seyyid. a.g.e. c. VIII. s.391

manayı çok iyi idrak etmiştir: "Allah'ı tanıyan ve itaat eden zindanda dahi olsa bahtiyardır. O'nu unutan saraylarda da olsa zindandadır, bedbahttır."⁸⁹

Allah Resulü, bir hadisinde: "Hiçbir gölgenin olmadığı günde yedi sınıf insanın Allah'ın arşının gölgesinde gölgelendirileceklerini (bu yedi sınıf insandan birinin de) güzel ve soylu bir kadın kendisini davet ettiğinde 'Ben Allah'tan korkarım' diyerek O'na sığınabilenlerin olacağını."⁹⁰ haber verirken, sanki iffet abidesi Yusuf'a işaret etmektedir.

"Rabbi onun duasını kabul etti ve kadınların tuzağına engel oldu. Zira O işitir ve bilir."⁹¹

Evet, Yusuf fiilî duayı yerine getirmiş, ardından da kavli duasını samimi bir şekilde yapmıştır. Allah da onu boş çevirmemiş, duasını kabul etmiştir. Zira Allah "Bana dua ediniz, size cevap vereyim"⁹² buyurmaktadır.

Dua, bir nevi tevekkül'ün izharı ve meseleyi "mülk"ün sahibine havale etmektir. Başka bir ifadeyle dua, "ister ferdi ister içtimaî olsun, kâinatın dehşet verici sessizliği içinde, insanoğlunun kendisine bir cevap bulmak için hissettiği derin hasret ve iştiyakın ifadesidir."⁹³ Yusuf da beşerî gücünün yettiği kadarını yapmış gerisini Allah'a havale etmiştir. Ve skandalın gücü hükümeti sarsınca Hz. Yusuf hapsedilir.

Böylece "Önce Aziz'in evinde alevlenen, daha sonra ellerini kesen kadınlara sıçrayan yangın suçsuzun cezalandırılması, namusunu ve iffetini muhafaza edenin hapse atılması ile söndürülmüş oluyordu."⁹⁴

Yusuf, Allah'ın yardımını ve lütfuyla, hayatının bu ikinci badiresini de atlatmış ve çileli yoluna devam etmektedir.

P- HAPİSHANE

Zeliha ve diğer sosyete kadınlar istediklerini Yusuf'a yaptırmaktan vazgeçecek gibi değillerdir. Zeliha, davetli kadınların yanında, edep ve terbiyeyi bir yana bırakarak: "Emrimi yine yapmazsa, andolsun ki, hapse atılacak ve kahre uğrayacaktır." diyebilmektedir. Bundan da anlaşılıyor ki, bu tür teklifler yine yapılacaktır.

⁸⁹ NURSİ. Said. *Sözler*. Yeni Asya Yay.. Almanya 1993. s.145

⁹⁰ *Sahih- i Müslim*. Kitab-ı Zühd. s.74

⁹¹ Yusuf Suresi: (12) 34

⁹² Mü'min Suresi: (40) 60

⁹³ İKBAL. Muhammed. *İslam'da Dini Tefekkürün Yeniden Teşekkülü* (Çev. Sofi Huri). Çeltüt Matb., İstanbul 1964 s. 109

⁹⁴ KAZANCI. a.g.e. s.369

Olayın bu kadar uzayıp, sarayın dışına taşıp halk arasında yayılması, ailelerin şerefini ve onurunu zedelemektedir. Madem ki erkekler ailelerin şeref ve namusunu koruyamıyorlar, o halde karıları sebebiyle erkekler, masum ve günahsız bir insanı hapse attırıp ailelerinin yüksek menfaatlerini korumalıydılar.⁹⁵

Alexis Carrel'in dediği gibi, suçluların ve canilerin çoğunluğu hapishanelerde değildir. Bunlar yüksek tabakalara mensup insanlardır.⁹⁶ Mutlak totaliter idareden ve aristokrasiye hakim olan bir cahilî zihniyetten de ancak bu beklenir. Zulüm üzerine kurulmuş bir idareden adalet beklenemez.

Ve Yusuf hapisanededir... "Hapse onunla beraber iki kişi daha girdi..."⁹⁷

"Meâ (beraber) kelimesinde musahabet (sohbet arkadaşlığı) anlamı vardır. Bu da ya zaman ya da mekân birliğine delalet eder. Bu iki gencin Hz. Yusuf'la beraber hapse girmesinin tasrih edilerek zikredilmesi her üçünün tutuklanma gerekçesinin birliğine delalet edebileceği gibi mağduriyette birleşmelerine de delalet eder. Eğer tutuklanma gerekçesi birse o takdirde Yusuf için ileri sürülen ve tutuklanmasına gerekçe gösterilen mesele gizlidir. Bu da yukarıda bir nebze temas edilen gizli bir teşkilatın (düzen ve entrika grubunun) varlığına ayrı bir işaret teşkil etmektedir. Zira zahire göre Yusufun hapsedilmesine sebep olan hiç bir suç unsuru yoktur."⁹⁸ Onun hapse girmesi için başka bir suç, iftira olarak isnad edilip bu bahane ile hapsedilmiş olabilir.

Kur'an ayetlerinde Yusuf'un hapisteki hayatı tafsilatlı olarak anlatılmamaktadır. Daha çok Yusuf'un iki arkadaşından bahsedilmektedir. O'nun her an Allah'ı anması, takvası, doğruluğu ve davranışları hapisane arkadaşlarının hoşuna gitmektedir.

"Bu arada Hz. Yusuf, Cenab-ı Hakk'ın özel bir ikramı olan rüya tabiri bilgisine dayanarak, görülen rüyaların tabirini yapıyordu. Zından halkı, Hz. Yusuf gibi bir arkadaşına sahip oldukları için memnun idiler."⁹⁹ Bu iki arkadaşından birinin Melikin ekmekçisi, diğersinin de şarapçısı olduğu şu ayetten anlaşılmaktadır: "...Biri: 'rüyamda şaraplık üzüm sıkığımı gördüm' dedi. Diğeri: 'Başımın üzerinde kuşların yediği bir ekmek taşıdığımı gördüm' dedi. 'Bize bunu yorumla. Senin iyi bir kimse olduğunu görüyoruz.'"¹⁰⁰

Bir gün ayrı ayrı gördükleri bu rüyaları gelip Yusuf'a anlatırlar ve yorumlamasını isterler. "Yusuf bu fırsatı kaçırmaz: Dışarıdaki halk gibi zindandakilerin de dini inancı bozuktur. Hükümdarları ilahlaştırıp Allah'a ait olan rububiyet hakkını onlara tanımak

⁹⁵ KUTUB, Seyyid, a.g.e., c. VIII, s.397

⁹⁶ CARREL, Alexis, *İnsan Denen Meçhul*, a.g.e., s.169

⁹⁷ Yusuf Suresi: (12) 36

⁹⁸ NURİ, a.g.e., s.84

⁹⁹ KAZANCI, a.g.e., s.370

¹⁰⁰ Yusuf Suresi: (12) 36

suretiyle firavun kesilmelerine sebep olmaktadır. Hak yoldan uzaklaşıp bozulmuş olan bu inancın düzeltilmesi lazımdır. Zindanda bulunmak bu görevi yapmaya engel olmamalıdır,"¹⁰¹ şeklinde yorum yapan Seyyid Kutub'un kastettiği Firavun, Hz. Musa zamanındaki firavun olmalıdır. Zira, Yusuf (a.s)un çağdaşı Firavun Rayyan b. Velid, tarih kaynaklarında¹⁰² iyi bir kimse olarak tanımlanmaktadır. Eğer öyle olmasaydı bir peygamberi (Hz. Yusuf'u) hapisten çıkartıp da vezir yapar mıydı? Yusuf (a.s)un hükümdarı, rüyasının tabirinden sonra müslümanlık dinine girmiş ve Yusuf'u da yerine Kral Naibi yapmıştır.

Evet "**Allah'ı tanıyan ve itaat eden zindanda da olsa bahtiyardır...**" Bu ölçüye göre Yusuf bahtiyardır. O doğruluğu ve masumiyetiyle zindanı saraya, "Medrese-i Yusufiye"ye çevirmiş, manevi bir zafer kazanmıştır. Dünya saraylarında oturanlar, Mısır'ın yöneticileri, ekâbiri ve sosyeta ise manevi yenilgiye uğramışlardır. Mısır sosyete kadınları, Yusuf'un dilden dile dolaşan güzelliği, yakışıklılığı ve üstün karakterinin hayaliyle başbaşa kalmış ve azap çekmektedirler. Zira "Gayri meşru bir muhabbetin neticesi, merhametsiz (bir) azap çekmektir."¹⁰³

"Hz. Yusuf (a.s) zindana gönderildiği zaman, muhtemelen yirmi yaşlarındaydı. Bu Kur'an ve Talmud'daki iki cümleden çıkarılmaktadır. Kur'an (Yusuf Suresi, ayet, 42'de): 'Orada yaklaşık on yıl kadar kaldı,' demektedir. (*) Talmud ise şöyle der: "Yusuf 'o izzet ve sadakat makamına (saltanata) yükseltildiğinde otuz yaşındaydı.¹⁰⁴ O'na bu çağlarında vahiy de gelmekteydi. Görülen rüyaları yorumlaması, geleceğe ait verdiği haberler ve kendisinde görülen olağanüstü haller hep vahyin emareleridir."¹⁰⁵

Yusuf, güven telkin eden imajının rahatlığı içinde, o iki arkadaşına şöyle der: "Rabbimin bana öğrettiği bilgi ile, daha yiyeceğiniz(**) yemek gelmeden size onu yorumlarım. Doğrusu ben, Allah'a inanmayan ve ahireti inkâr eden bir milletin dinini bırakmışımdır." "Atalarım İbrahim, İshak ve Yakub'un dinine uydum. Allah'a herhangi bir ortak koşmak bize, yaraşmaz. Bu, Allah'ın bize inananlara olan lütfudur. Fakat insanların çoğu şükretmez."¹⁰⁶

Hz. Yusuf bu ifadelerle, ortaya koymuş olduğu imajın veya davranışlarının kaynağının ve kendisini bu olgunluğa erdiren ana etkenin, mensubu bulunduğu "din"

¹⁰¹ KUTUB, Seyyid. a.g.e.. c. VIII. s.398

¹⁰² Bkz. **Taberî Tarihi**. c.II. s. 469

¹⁰³ NURSİ: **Sözler**. 579

(*) Ayette "bid'a sinin" şeklinde geçen sıfat tamlaması Mevdudâ tarafından "on yıl kadar" şeklinde tercüme edilmiştir. (Çevirenin dipnotu)

¹⁰⁴ MEVDUDÎ. a.g.e.. c.II. s.458

¹⁰⁵ Bkz. KUTUB, Seyyid. a.g.e. s.399

(**) Anlaşılan, rüyanın yorumlanmasını uistemeleri yemek vaktine denk gelmiştir.

¹⁰⁶ Yusuf Suresi: (12) 37-38

olduğunu nazara vermektedir. Bu aynı zamanda, kişinin kendisini topyekun ortaya koymasında takip edilecek metodu belirlemektedir: İnsan, eğer davasını anlatmak istiyorsa, önce bunu davranışlarında ve insanî münasebetlerinde ortaya koymalı daha sonra da fikrini açıklamalıdır. Ki, etkili olunabilsin.

Hz.Yusuf, yukarıdaki sözleriyle kendisinin de içinde yaşadığı milleti; Mısır hükümdarının, vezirin ve saray erkânının ve bunlara uyan Mısır halkının meydana getirdiği toplumun durumunu dile getiriyor. Hapishane arkadaşları da bu toplumun diğer fertleri gibi Allah'a inanmayan kişilerdir. Fakat Yusuf, bu iki arkadaşını muhatap almış olmasına rağmen; onları incitmemek, kendinden soğutmamak için "Sizin dininizi bırakmışımdır" demiyor. Onların da mensubu bulunduğu bir milletin dinini bıraktığını söylüyor. Bu hikmet ve firaset sahibi insanların seçtiği en güzel yoldur.¹⁰⁷

Ve asıl meseleye döner: "Ey mahpus arkadaşlarım, ayrı ayrı bir sürü uydurma tanrılar mı daha iyidir, yoksa her şeyden üstün tek Allah mı?"¹⁰⁸ diye sorar. Bir peygamber olarak Yusuf, davasını her fırsatta anlatmakla görevlidir. Zaten kendisine Yararı tarafından verilen bütün ilim ve bilgiler, irşad ve tebliğ için kullanılmazsa ne işe yarar? Rüya yorumu ilmi, gönderildiği toplumun önem verdiği bir konu olduğu için kendisine verilmiştir. Ki, tevhid dinini tebliğinde kolaylık sağlasın. Yusuf (a.s) da bunu çok iyi değerlendirmiş, arkadaşları onun rüyayı yorumlamasını beklerken (merak ederken) O, onların bu merakını taze tutup bir yandan da davasını tebliğ etme imkanını yakalamış ve en sonunda yoruma geçmiştir. Televizyonda heyecanlı bir film seyrettirilirken; araya belli aralıklarla reklam konması, hep insandaki bu merak zaafiyetinin değerlendirilmesi olayıdır.

Ve işte yorum: "Ey zindan arkadaşlarım, biriniz efendisine şarap sunacak, diğeri asılacak ve kuşlar başından yiyecektir. İşte, hakkında fetva istemekte olduğunuz mesele böylece kesinleşmiştir."¹⁰⁹ der, ama hangi arkadaşının asılacağını ve hangisinin kurtulacağını söylemez.

Hz.Yusuf (a.s), suçsuz yere hapishanede yatmaktadır. Hükümdar (Melik)ın mahiyetindeki adamlar, Yusuf hakkında kendisine bazı ithamları götürmüşler, Melik de araştırmadan Hz.Yusuf'u hapse attirmiş olabilir. Veya Yusuf ile kadınlar arasında cereyan eden olaylar Melik'e tam tersine anlatılmış da olabilir. Mutlak yönetimlerde bu tür yanlış yönlendirmelerin vuku bulması doğal bir olaydır. Bu konuda, gelişmelere en uygun görüş şu da olabilir: **Madem Aziz, hükümdar adına icraat etmeye yetkili biridir (daha önce bahsedilmişti) öyleyse Yusuf'u hapse atan Aziz'dir.** Belki de hükümdarın hiç bir

¹⁰⁷ KUTUB. Seyyid. a.g.c. c.VIII. s.399

¹⁰⁸ Yusuf Suresi: (12) 39

¹⁰⁹ Yusuf Suresi: (12) 41

şeyden haberi yoktur.¹¹⁰ Hz. Yusuf, bu konuda araştırma yaptırabileceği ümidiyle durumu Melik'e aksettirmek ister: "Yusuf iki zindan arkadaşından, kurtulacağını tahmin ettiği kimseye: "Rabbi (efendi)nin yanında beni an."¹¹¹ der.

"Her ne kadar zâhir-i şeriata göre: bir insan zulümden kurtulabilmek için sebeplere tevessülü caiz olsa bile, ebrarın bu hasenatı, mukarrebinden olan Hz.Yusuf için bir zelle sayılırdı."¹¹² Yukarıda ayetin devamında "... Ama şeytan efendisine onu hatırlatmayı unutturdu. Ve Yusuf bu yüzden daha bir kaç yıl zindanda kaldı." **Unutturma meselesinin** iki cephesi dikkat çekmektedir. Birincisi; Allah unutturdu, çünkü muhlis kulunu ikaz etmek istemektedir. Allah'ın muhlis kullarının her şeyi ondan istemeleri gerekir; eğer bir an bile olsun bu yolu tutmakta gaflet edecek olurlarsa Allah onların bu durumlarına müdahale etmek lütfunda bulunur.¹¹³ İkincisi, "Şeytan onu anmayı unutturdu..." Zira şeytan, Allah'ın salih kullarının iyiliğini istemez. Yusuf (a.s)un hapisten çıkmaması şeytanın hoşuna gider. Dolayısıyla hapisten çıkan arkadaşı, saray debdebesi içerisinde Yusufun bu sözünü unuttu.

Ayrıca kişinin hapisanedeki psikolojisi ile dışarıdaki farklıdır. Zor şartlarda kader birliği içerisinde olan insanlar, birbiriyle samimi ve her türlü fedakârlığı yapabilecek bir duygu içindedirler. Fakat mevcut şartlar ortadan kalkınca insanın ilgi alanında ve duygularında değişimler meydana gelir. Askerlikte candan arkadaş olanların "terhis olduktan sonra da görüşürüz, dostluğumuz devam eder vs." şeklinde sözleşmelerine rağmen, sivil hayatta bu temenniler çok ender olarak gerçekleştiği müşahade edilmektedir. Ancak başı sıkıştığında veya herhangi bir probleminin çözümünde akla gelirler.

Bütün insanlık cinsini tasvir eden insanlık karakterlerinden biri olan bu durum Kur'an'da da değişik bir açıdan şu ifadelerle açıklanmaktadır: "**İnsana sıkıntı dokunduğu zaman yanı üstü, yahut otururken veya ayakta iken bize dua eder. Fakat biz onun sıkıntısını açıp giderdik mi, sanki kendisine dokunan bir sıkıntı için bizi çağırmamış gibi (yine eski yoluna döner) gider.**"¹¹⁴ Hükümdarın şarapçısı da hapisane sıkıntısından kurtulduğu için Hz. Yusufun bu sözünü unutmuştur.

Haksızlığa uğramış Yusuf kurtulmak için hapisane arkadaşından böyle bir istekte bulunuyorsa, bu onun Allah'ı unutması, ona dayanmaktan vazgeçmesi anlamına da

¹¹⁰ NURİ, a.g.e. s.91

¹¹¹ Yusuf Suresi: (12) 42

¹¹² NURİ, a.g.e. s.92

¹¹³ KUTUB, Seyyid, a.g.e. c.VIII. s.408

¹¹⁴ Yunus Suresi: (10) 12

gelmeyebilir.¹¹⁵ Şüphesiz kaderin adaleti, Yusuf (a.s)un çıkmasına fetva vermeyip hükümdarın rüya görmesine kadar, bir süre daha hapisanede bekletecektir.

Belli bir süre(*) geçer ve nihayet Melik o meşhur rüyasını görür: "Ben yedi semiz ineği, yedi zayıf ineğin yediğini; yedi yeşil başak ve bir o kadar da kurumuş başak görüyorum. Ey Erkan! Eğer biliyorsanız rüyamı tabir ediniz."¹¹⁶ der ve tabirciler onu tabir etmekten aciz kalırlar. Sakî (şarapçı), Melik'in bu rüyasını duyduğunda Yusufu hatırlar. "Hapishanedeki iki kişiden kurtulmuş olanı **nice zaman sonra** Yusufu hatırladı ve: Ben size bunu tabir edeceğim, hele beni gönderin."¹¹⁷ der.

Sakî, Melik'ten izin aldıktan sonra hapishaneye gider ve Yusuf'a şöyle der: "Ey doğru sözlü Yusuf! Rüyada görülen yedi semiz ineği yedi zayıf ineğin yemesi; yedi yeşil başak ve bir o kadar kuru başak nedir? Bize yorumla, ben de insanlara ulaştırayım da bilsinler"¹¹⁸ der.

Ona sözü ve özü doğru manasında "**sıddık**" diye hitap etmiştir. Yusuf (a.s)un hapishanede bırakmış olduğu intiba ve yorumladığı rüyanın aynen tahakkuk etmiş olması, Sakînin O'na bu şekilde hitap etmesinde etkili olmuştur.

Rüyayı Melik görmüştür. Fakat yorumlanmasını isteyen "Bize yorumla" demektedir. Hükümdarın gördüğü bir rüya bile bütün insanları (ahaliyi) ilgilendirecektir. Dolayısıyla yukarıdaki "bize" ifadesi, rüyayı görenin bütün ahali ile alakası olan birisi tarafından görüldüğüne işarettir. Zaten hükümdarların gördüğü rüyalar fasık bile olsalar milletini ilgilendirdiği için, çok önemli rüyalarlardır. Yorumu muhtaç da olsa, hükümdar rüyaları "sadık rüya"lardan sayılır.

Yukarıdaki ayette "bize yorumla, ben de insanlara ulaştırayım da bilsinler" ifadesinde çok ince bir kaç nokta daha dikkat çekmektedir:

1- Melik'in kahinleri, "rüya nasıl tabir edilirmiş görsünler",

2- "İlgililer (Melik dolayısıyla halk) bilsinler ve ona göre hareket etsinler",

3- "Ben senin nasıl doğru ve rüya tabirinde ne kadar ileride olduğunu biliyorum. Fakat bu, Melik'in ve halkın seni gerçek kimliğiyle tanıması ve itibar göstermesi açısından çok önemli bir fırsattır, kaçırma!" der gibidir...

¹¹⁵ MEVDUDİ. a.g.e.. c.II. s.465

(*) Ahmet Lütfi Kazancı a.g. eserinde bu sürenin, ilgili ayetin (üzkrny ind rbk) harflerinin sayısına tevafuk ettiğini ve (12) yıl olduğunu ifade etmektedir.

¹¹⁶ Yusuf Suresi: (12) 43

¹¹⁷ Yusuf Suresi: (12) 45

¹¹⁸ Yusuf Suresi: (12) 46

Yusuf şöyle cevap verir (rüyayı yorumlar): "...Yedi sene devamlı ekin ekip yediğinizden artanını başağında bırakın. Sonra bunun ardından yedi kurak yıl gelir, bütün biriktirdiğinizi yer yalnız az (bir)miktar saklarsınız. Sonra halkın yağmur göreceği bir yıl gelir, o zaman sıkıp sağarlar." Bu ayette başağında bırakılan buğdayın bozulmayacağına ve halkın yağmurlu ve bolluk içerisinde yaşayacakları yılların geleceğine işaret vardır. Yorumun başlangıcı tavsiye, sonu da (bolluğun) müjdesi niteliğindedir.

Bu da gösteriyor ki, rüya bahsinde zikredildiği gibi, sadık rüyalarda verilen şifreler - Allah'ın ikramı olarak- kader programından birer cüzdür. Bu şifrelerin yorumu ise, kadere inanmayan falcıların ve medyumların işi değildir. Hz. Peygamber (S.A.V)'in "rüyanızı âlim ve nasih (size hakkı tavsiye eden)lere anlatın" işareti çerçevesinde, insanların duygularını ve sermayelerini sövmeyecek insanların işidir.

"Burada surenin tabii seyri bir sonraki sahneye intikal ediyor. Bu intikal sırasında bir çok şeyler anlatılmadan geçilerek bir boşluk bırakılmaktadır. Böylece, anlatılmayan şeylerin zihinlerde tahayyul edilerek canlandırılması sağlanıyor.

Hükümdarı ve onun meclisini ihtiva eden sahnenin perdesi tekrar açılıyor. Yusuf'un yanından dönen elçi, rüyanın Yusuf tarafından nasıl tabir edildiğini, Yusuf'un zindandaki ahvâlini nakletmiştir. Ama bunların hiçbirine temas edilmeden, hükümdarın Yusuf'u görmek istediği ve getirilmesi için emir verdiği beyan buyuruluyor."¹¹⁹

Hükümdar: 'Onu bana getirin' der. Yusuf'a elçi gelince (ona): 'Efendine dön, kadınlar niçin ellerini kesmişlerdi, bir sor; doğrusu Rabbim onların düzenini bilir.'¹²⁰ der.

Yusuf (a.s) bu sözleriyle kamu nezdinde aklanmayı ve zaten Allah katında var olan itibarının bir nevi dünyada da iadesini ister. Hükümdarın Yusuf'a bir peygamber olarak kıymet vermesi yetmez, asıl irşad edeceği halkın, kendisini gerçek kimliği ile tanıması gerekir. Ki, peygamberlik görevini hakkıyla yapabilsin ve etkili olabilsin.

"Yusuf akıllı, hâkim bir adam tipidir... (Kapı önünde Kıtîr'le karşılaşınca, Zeliha'nın suçlamaları karşısında) güçlük içinde bulunan akıllı Yusuf, doğru cevap veriyor: 'O, kendisi benim nefsimden murad almak istedi' diyor ve arkadan yırtılmış gömleğini şahid gösteriyor. Kadın akrabasından biri de onun bu şahid göstermesinde kendisini te'yd ediyor... Ama şehirde kadınlar mevcut oldukça dedikodu durmayacaktır.

İşte Yusuf, zindanda Melik'in iki hizmetçisine rüya tabir ediyor. Onlardan birinin kurtulup, tekrar efendisinin hizmetine döneceğini anlayınca, akıllı Yusuf, kendisini de efendisine hatırlatmasını tembih etmeyi ihmal etmiyor... (Melik'in rüyasını tabir ediyor ve

¹¹⁹ Kutub. Seyyid. a.g.e.. c.VIII. s.411

¹²⁰ Yusuf Suresi: (12) 50

Melik Yusuf'u yanına istiyor) Burada da akıllı adam davranışı kendini gösterir. Yok yere bir iftira yüzünden zindana girmişti. Etrafında' dedikodu vardı. Şimdi bu dedikoduların mahiyeti anlaşılmadan çıkarsa ilkinki gibi tekrar zindana girmeyeceğinden emin olamazdı. İşte bu hadiseden suçlanmadan kurtulmak için en uygun fırsat saydı."¹²¹

Yusuf (a.s)un çektiği çileler ve hapishane, O'nun iradesini, aklını ve muhakemesini güçlendirmiş, soğukkanlı, ne yaptığını bilen bir kişiliğe kavuşturmuştur. Onun bu sabrını ve soğukkanlılığını Allah Resulü şu sözleriyle takdir eder: "Eğer Yusufun kaldığı kadar hapiste ben kalsaydım, davetçinin davetine hemen icabet ederdim."¹²² der. Tabii ki O'nun (Hz. Peygamberin) bu sözlerinde gizli, kendi yüksek kemâllerine yakışan ulvî bir tevâzuyu da unutmamak gerekir.¹²³

Bir yöneticinin geçmişi, geleceği için çok önemlidir. Onlar gelecekteki başarılarını, geçmişteki dürüstlükleri oranında elde edebilirler. Küçük meselelerde kendisine güvenilmeyen insana büyük meselelerde emniyet edilmesi düşünülemez. Kendisinden, bir kadının namusu korunamayan insana, bütün bir toplumun namus, şeref ve idaresi nasıl teslim edilebilir?¹²⁴ Bütün bunların şuurunda olan Yusuf (a.s) milletin huzurunda aklanmak istemektedir.

Kadınların nasıl kendisini entrika ve düzenlerle hapse attırdıklarını hükümdar bilmeliydi.

Elçi, Hz. Yusuf'la konuştuktan sonra geri döner, olanları hükümdara anlatır. O da yaptırdığı araştırmadan sonra meselenin içyüzünü anlar. Kadınları toplar ve: "Hükümdar, kadınlara: 'Yusuf'un olmak istediğiniz zaman durumunuz neydi' der. Kadınlar: 'Hâşa! O'nun bir fenalığını görmedik' dediler. Vezirin karısı: 'şimdi gerçek ortaya çıktı. O'nun olmak isteyen bendim, doğrusu Yusuf doğrulardandır' dedi."¹²⁵

Hükümdar kadınların meseleyi inkar etmelerini önlemek için "Yusuf hakkında ne düşünüyorsunuz" şeklinde sormaz ve onların suçlu oldukları önyargısıyla soru yöneltip bütün kaçamak noktalarını kapatır.

"Soruşturmanın yürütülüş biçimine bakarak kralın kadınları huzuruna çağırarak sarayındaki güvenilir kimseleri şahit getirmelerini istemiş olduğu söylenebilir."¹²⁶

¹²¹ KUTUB, Seyyid: *Kur'an'da Edebî Tasvir*. (Çev. Süleyman Ateş) Hilal Yay. Ankara 1967. s.294-295

¹²² BUHARİ, c.VI, s.97 - TİRMİZİ, c.V, s.293

¹²³ NURİ, a.g.e., s.100

¹²⁴ a.e., s.101

¹²⁵ Yusuf Suresi: (12) 54

¹²⁶ MEVDUDİ, a.g.e., c.II, s.469

Sıkıştıklarını gören kadınlar doğruyu itiraf etmekten başka çıkış yolu bulamaz ve "Haşa! Biz ondan bir kötülük görmedik" demek zorunda kalırlar. Bu ifadelerin altında gizli bir "masum gözükme, topu başkasına atma" taktiği yatmaktadır. Yani: "zaten bu olayın bizimle pek alakası yok, siz onu Zeliha'ya sorun" der gibidirler. Ayrıca kadınlar bu ifadeleriyle Zeliha'yı itirafa mecbur etmişlerdir. Zira cemaat yalanda birleşmez.

Zeliha da kadınların arasındadır ve Melik'in sorusundan, Yusufun bizzat kendisinin adını açıklamadığını ve deşifre etmemiş olduğunu anlar. O'nun bu davranışındaki asâlet onu mağlub etmiş ve bunun karşısında duyduğu mahçubiyet ve vicdan azabı, onu bu gerçeği itirafa zorlamıştır.¹²⁷ Ve aşık olduğu Yusufun temize çıkmasını o da istemektedir. "İşte şu anda gerçek orta yere çıktı; onun nefsinden murad almak isteyen ben idim. O ise doğruyu söyleyenlerdendir."¹²⁸ demek zorunda kalır.

Bu itirafla hak kabul ve itiraf edilmiştir. Zeliha artık kendi duygularından kaçamazdı. Sevdiği, aşık olduğu insana, ona kavuşamamasının verdiği kızgınlıkla aynı zamanda düşmanlık yaptığının bilincine varmış ve bu, onun içindeki bencil duyguları yıkıp tarumar etmiştir. "Herhangi bir özel durumda insanın sevdiğine karşı düşmanca duygular beslediğini farketmesi, katlanılmaz olduğu zaman ortaya çıkar. Böyle bir durumda hiç şüphesiz bilinçli bir denetim sözkonusu değildir. Düşmanca duyguların bilincine varmanın katlanılmaz bir şey olmasının nedenleri, bir insanın düşmanlık duygusu beslediği kimseye aynı zamanda sevgi ve ihtiyaç da duyabilmesi; haset, başkasına sahip olma ya da sahip çıkma gibi düşmanlık yaratan nedenleri görmek istememesi; ya da insanın bir başkasına karşı duyduğu düşmanlığı kabul etmemesinin ürkütücü bir şey olabilmesidir."¹²⁹

İbnu'ş Şeyh demiştir ki; Yusuf, "ellerini kesen kadınların dertleri ne idi de ellerini kestiler? deyip, kadınların suçsuz, Zeliha'nın ise bütün fitnelerin menşei ve menbaı olmasına rağmen onun makamına dokunmadan ve sanki onu gizlercesine sual etmişti. Bu inceliği ve yüksek ahlakı gören Züleyha bu güzel harekete karşılık olarak bütün fitne ve günahların kendisinden südur ettiğini ve Yusufun bütün o yalan ve iftiraldan beri olduğunu ilan ve itiraf etmiştir.¹³⁰

Zeliha'nın bu itiraflarında Yusuf'a hala değer verdiği; ona aşık olduğu ve bu aşkını herkesin huzurunda tekrar ilan etmekten çekinmediği görülmektedir. Yusufun da kendisine ilgi göstermesini,¹³¹ sevgisine karşılık vermesini beklemektedir. "Aynı

¹²⁷ NURİ, a.g.e. s.102

¹²⁸ Yusuf Suresi: (12) 51

¹²⁹ HORNEY, a.g.e., s.74

¹³⁰ Mehmet Vehbi. *Ruhu'l Beyan*, c.II. s.177

¹³¹ KUTUB. *fi Zılalı'l-Kur'an*, c.VIII. s.414

zamanda Yusuf'un akidesinin kadının kalbinde yer yapıp onu iman çerçevesi içine aldığı da görülüyor."¹³²

Zeliha, gözünü şehvânî aşk ateşi bürüyünce kendisini kaybetmiş, sevdiği erkeğe ulaşamamanın verdiği hırsıyla ona düşman olmuştu. Hz. Yusuf'un "ellerini kesen kadınların halini sorma"sıyla göstermiş olduğu incelik, onu tekrar olgun ve seviyeli kadınlık kimliğine döndürmüştür.

Seyyid Kutub, bu ayeti Zeliha, Yusuf'una kavuşma ümit ve hayali içinde: "Gıyabında kendisine, hiyanet etmediğimi (Yusuf'un) bilmesini isterim. Allah hainlerin düzenini başarıya erdirmez."¹³³ şeklinde tercüm etmiştir..

Mevdudî ise, yukarıdaki ayeti; (Yusuf, aracıya:) "Bu (itiraf, Vezirin) yokluğunda gerçekten kendisine ihanet etmediğimi ve gerçekten Allah'ın ihanet edenlerin hileli-düzenlerini başarıya ulaştırmadığını kendisinin de bilip öğrenmesi içindi." şeklinde tercüme ettikten sonra çeşitli müfessirlerin konu hakkında görüşlerini sıralayıp neticede; bu sözün "Aziz'in hanımına" atfedilmeyeceğini kaydeder.¹³⁴

Bu konuşmanın mütevazi, vefalı, dürüst ve Allah'tan korkan Yusuf tarafından yapıldığını kabul etmek daha gerçekçi olur. Çünkü, Vezir, Yusuf'a; Sen bu meseleyi unut, başkasına söyleme demişti. O da, sükut ile vezire vermiş olduğu söze hiyanet etmemiş ve şayiye sebep olmamıştır. Bu meselenin yayılmasına sebep olan yine Mısırlı kadınlar idi. Hz. Yusuf bu gerçeği ifade için yukarıdaki sözü söylemiş olabilir.

Ve Yusuf (a.s). haklı ve masum olduğu ortaya çıkmış olmasına rağmen nefisini aklamayıp yermektedir: "(Yine de) Ben kadınlar olayında suçsuz olduğum ortaya çıkmış olmasına rağmen, nefsimi temize çıkarmam. Çünkü gerçekten nefis,-Rabbimin kendisini esirgediği dışında-(*) var gücüyle kötülüğü emredendir. Şüphesiz benim Rabbim bağışlayandır, esirgeyendir."¹³⁵ der

Bu son iki ayet (52-53)te geçen sözleri, Hz. Yusuf soruşturma sonucunu zindanda öğrendikten sonra söylemiş olmalı...¹³⁶ O'nun, nefisini tebric(**) etmemesi onun hem dünya hem de ahiret zindanından kurtulmasına vesile olacaktır. Zira Allah (c.c) şöyle

¹³² a.e., c.VIII. s.414

¹³³ Yusuf Suresi: (12) 52

¹³⁴ Daha geniş bilgi için: Bkz. MEVDUDÎ. a.g.e. s.470

(*) Bu ifadeler Peygamberlerin ismet sıfatına işaret eder. Zira beşer olarak günahattan uzak olanlar ancak peygamberlerdir. Veya peygamberlerin hatalı davranışları olsa bile. Allah bu durumlarını zamanında müdahale ile düzeltir ve topluma yansıtmaz.

¹³⁵ Yusuf Suresi: (12) 53

¹³⁶ MEVDUDÎ. a.g.e. s.470

(**) Tebric: Temizliğini ve suçsuzluğunu ortaya çıkarmak.

buyuruyor: "Muhakkak kendini arıtan (nefis) kurtulmuştur."¹³⁷ Kendini arıtması ise Allah'ı tanınmasıyla mümkündür.

Eğer yukarıdaki sözü Hz. Yusuf söylemiş ise;

"Nefis, Rabbimin merhameti olmadıkça kötülüğü emreder. doğrusu Rabbim, bağışlayandır, merhamet edendir."¹³⁸ ayetinden şu anlamlar çıkarılabilir: Birincisi; Yusuf (a.s) şöyle demiş olabilir: Zeliha'yı konuşturan, hükümdarı böyle bir soruşturmaya sevkedip beni kamu nezdinde aklayan, benim Rabbimin merhameti ve lütfudur. Yoksa nefsinin esiri olmuş insanların rabbi (efendisi) değildir. Zira onlara kalsa, nefislerinin emrettiği kötülüklerine devam edeceklerdi.

İkincisi: "Ben nefsimi masum göstermediğim gibi, O (Zeliha) da nefsinin emretmiş olduğu kötülükleri yine benim Rabbimin onun kalbine verdiği merhamet duygusuyla, itiraf etmiştir. Umarım Rabbim onun bu günahını bağışlar ve ıslah eder, anlamında demiş olabilir.

Yusuf (a.s) buraya kadar geçen olaylar karşısında itidali ve soğukkanlılığı elden bırakmamıştır. Gerçi o bir köle (!) olarak satılmıştı ama ne ona köle muamelesi yapılmış ne de o köle gibi kendisini görmemiştir. Bu şartlar altında kendisine kötülük yapanlara karşı kötü düşünmemiş hep sabır zırhına bürünerek kadere rıza göstermiştir.

O aynı zamanda bir peygamberdir. İnsanların zulmüne zulümle karşılık vermek değil, onların ıslahını istemek onun şiarı olmalıydı. Öyle de yapmıştır; "Önemli olan, işlenen bir suçun öcünü almak değil, suçluda bir düzelmenin gerçekleşmesini sağlamaktır."¹³⁹

Yok eğer bu sözleri (52-53) Zeliha söylemiş ise, şöyle bir maksatla söylemiş olabilir: Ben Yusuf'a duyduğum aşkıma kesinlikle hiyanet etmedim. Seven insan sevdiğini hapse attırıp bu kadar çile çekmesine sebep olur mu? demesin. Ben hala ona aşığım; onun nazarımdaki değerinde hiç bir eksilme olmamıştır ve aşkıma ihanet etmedim. Ben hata yaptığımı işte itiraf ediyorum. Ama bunca yıldır onu bekledim; belki kalbi bana döner diye ümit ettim. Kötü bir insan olduğu için onu hapse attırmadım. Zira o, doğrulardandır. Ben ise günahkarım; Allah beni affetsin!...

Hz. Yusuf'un bütün olaylar karşısındaki pasif direnişi, suskunluğu, bir peygamber olarak kader-i ilahiyeye teslimiyeti ve Allah'a sonsuz güveninden kaynaklanmaktadır,

¹³⁷ Şems Suresi: (91) 9

¹³⁸ Yusuf Suresi: (12) 53

¹³⁹ ZULLİGER, Hans. **Suçlu Çocuklar ve Çocuk Mahkemeleri**, Çev. Kâmuran Şipal. Bozak Yay. İstanbul 1979. s.100

kölelik psikolojisi'nden değil. Zaten hiç bir zaman da kölelik psikolojisi içinde olmamıştır.

Kölelik, bir yaşam tarzını ifade eder. Onun için efendisinin emrettiği işleri ve davranışları yapmaktan başka bir alternatifi yoktur. Eğer Hz. Yusuf (a.s) kölelik psikolojisine girmiş olsaydı, Mısır'lı kadınların isteklerini (!) yerine getirir ve hükümdarın, "hapisten çıkarılması" için verdiği emre uyardı. Fakat o, bütün bu olaylar karşısında direnmiş ve şuurlu bir şekilde Allah'a teslimiyet göstermiştir.

Halbuki, "Köleye ait duyguları niteleyen, hissî ve ruhî cihazlarını dokuyan oluş, hür kimseye ait oluştan başkadır. Eskilerin zannettiği gibi, kölenin başka bir cins olmasından değil, lâkin onun devamlı kölelik gölgesinde gelişen hayatî ve ruhî cihazlarını bu şartlarla nitelemiş olmasından dolayı.... kölenin itaat cihazları son haddine kadar gelişir, gelişir, mesuliyet ve ağırlıklar yüklenme cihazları da son haddine kadar gizlenir."¹⁴⁰ Fakat Hz.Yusuf'un durumu tamamen farklıdır... O, yapısı, şahsiyeti ve kendisine yüklenmiş peygamberlik görevinin ağırlığıyla kula köle olmak gibi bir durumda, asla bulunmadı. Bu durum, normal insanlar için söz konusudur. Allah'a köle olan başta Peygamberimiz (S.A.V.) olmak üzere nebiler, veliler ve muvahhit filozofları hiç kimse köle edemez. Hürriyetin kısıtlanması kölelik ise, totaliter rejim altında yönetilen bütün insanlar da köle sayılmaz mı?

R- YUSUF (A.S)UN BERAATI

Hükümdar bir rüya görmüş; kahinleri bu rüyayı yorumlamaktan aciz kalınca, Yusuf (a.s)un rüya tabiri konusunda ehil olduğunu bilen saki, hapis haneye gelerek rüyayı Yusuf (a.s)a tabir ettirmiştir.

Bu, Yusuf (a.s)un hükümdar tarafından ilk keşfedilişidir.Hükümdar: "O'nu bana getirin" emri karşısında hapisten çıkmayıp gelen elçiye "Efendine dön, kadınlar niçin ellerini kesmişlerdi, bir sor." demesi neticesinde; hükümdarın kadınları toplayarak Yusuf'un masumiyetini ortaya çıkarışı da ikinci keşfidir.

Birinci olay, Yusuf (a.s)un ilmini, ikinci olay da O'nun şaşmaz dürüstlüğünü, sağlam kişiliğini, güvenilir ve onur sahibi bir insan olduğunu ortaya çıkarmıştır.

Bu gelişmelerden sonra "Hükümdar: O'nu bana getirin yanıma alayım, dedi. Onunla konuşunca; Bugün senin yanımda güvenli bir yerin vardır, dedi."¹⁴¹

¹⁴⁰ Bkz. KUTUB, Muhammed. *İslam'ın Etrafındaki Şüpheler*. (Çev. Ali Özek) Çağaloğlu Yay., İstanbul 1973. s.63

¹⁴¹ Yusuf Suresi: (12) 54

Hükümdar artık bu onurlu ve mümtaz şahsiyeti merak etmektedir; "O'nu bana getirin yanıma alayım..." der ve Yusuf (a.s) hapisten çıkartılarak hükümdarın huzuruna çıkartılır.

"Yer gösterildi, Hz. Yusuf oturdu. Bir müddet konuştular. Yusuf Ona nübüvvet bilgisine dayanarak rüyalar hakkında bilgi verdi. daha sonra Melik'in rüyası hakkında konuşmaya başladı. Melik özellikle bu konuyu pür dikkat dinlemekteydi....

Melik Yusuf'un her şeyine hayran kalmıştı. Takdir dolu gözlerle ona bakıyordu.

- Vallahi bu rüya her ne kadar bana hayret ve şaşkınlık verdi ise de onu bir de görmüşsün gibi senden dinlemem daha da acayip bir şey... Söyle bana ey nur yüzlü insan, biz neler yapalım?

- Bolluk yıllarında bol bol ekin ekmenizi tavsiye ederim. Çünkü bu yıllarda taş ve kerpiç üzerine ekin ekseniz yine bitecektir. Daha sonra büyük ambarlar yaptır, ekinleri başağında olduğu halde orada sakla. Halk çıkan mahsulün beşte birini getirip sana teslim etsin. Daha sonra kuraklık yıllarında etraftaki ülkelerden gelip senden buğday satınalacaklar ve hazinelerin parayla dolacaktır, dedi.

- Sen bugünden itibaren bizim yanımızda önemli bir mevkiin sahibi, güvenilir bir insansın, bu işi kime bırakalım (yaptıralım) dedi. Aslında Melik bu önemli işte; bana yardımcı olur musun?, demek istiyordu.¹⁴²

Hükümdarla Yusuf arasında yukarıda olduğu gibi bir konuşma geçmiş olmalı ki; "Yusuf: Beni memleketin hazinelerine memur et; çünkü ben korumasını ve yönetmesini bilirim"¹⁴³ der.

Yusuf (a.s) böyle bir istekte niçin bulunmuştur? Öncelikle, yukarıdaki görüş içerisinde belirtildiği gibi; bu konu hükümdarın rüyası ile gündeme gelmesi ve "O'nu bana getirin, yanıma alayım." sözünde "yanımda üst düzeyde bir görev vereyim" şeklinde bir talebin gizli olması, Hz.Yusuf'un böyle bir istekte bulunmasına sebep olmuş olabilir.

İkincisi: Madem rüyayı Yusuf (a.s) yorumlamıştı, (ki bu onun ilmini ve firasetini gösterir), öyleyse bu yorumun hayata geçirilmesini, (meydana gelecek kıtlığın neticelerinden) halkın en asgari derecede etkilenmesini sağlama görevini de Yusuf (a.s) üstlenmeliydi. Böyle önemli (halkı ilgilendiren) bir durumda "**hafız ve emin**" olan bir yöneticiye ihtiyaç vardı.

¹⁴² KAZANCI. a.g.e., s.382-383

¹⁴³ Yusuf Suresi: (12) 55

Üçüncüsü: "O bir nebidir. kendisine gelen vahiy ile hareket etmektedir. Ona bu mevzuda gelen bir vahyin ve ilahî emrin neticesinde Hz.Yusuf 'Beni memleketin hazinelerine memur et"¹⁴⁴ demiştir. (*)

"İşte böylece biz yeryüzünde Yusuf'a güç ve imkan verdik. Öyleki onda (Mısır'da) dilediği yerde konakladı. Biz kime dilersek rahmetimizi nasib ederiz ve iyilik yapanların ecrini kayba uğratmayız."¹⁴⁵

Bu ayette Yusuf (a.s)un tüm Mısır ülkesi üzerinde tasarruf ve idare etme yetkisine kavuşturulduğu anlatılmaktadır. Bu "saltanat" ona kendisini bir peygamber çocuğu olarak çölün ortasında (kırsal alanda) tertemiz yetiştiren, sonra da medenî(!)lerin ve mutlak yönetimin hışmından kurtaran Rabbî'nin dünya için bir lütfu ve keremidir.

"Ahiretin karşılığı ise, iman edenler ve takvâda bulunanlar için daha hayırlıdır."¹⁴⁶

Bu ifadeler, önceki ayetten, saltanat ve iktidarın, doğruluk ve dürüstlüğün nihai mükafatı olduğu sonucuna varanların yanlış anlamasına karşı bir uyarıdır. Çünkü bir mü'minin arzulayabileceği ve ulaşmak için çalışabileceği yegane mükafat, Allah'tan ahirette mü'minler üzerine ihsanı ve nimeti olabilir.¹⁴⁷

Evet, "İman insanı insan eder; belki, insanı sultan eder."¹⁴⁸ Yusuf (a.s), hem davranışlarının fitrata (insanlığa) uygunluğu ile dünya sultanlığını, hem de Yaratıcı'nın çizmiş olduğu çerçevede mücadelesiyle ahiret sultanlığını da hak ediyordu...

S- HZ. YUSUF KARDEŞLERİYLE

Kuraklık ve kıtlık Kenan şehrine kadar sirayet etmiş ve Hz.Yakub (a.s) da on çocuğunu zahire temin etmeleri için Mısır'a göndermiştir.

"(Kuraklık başlayınca) Yusufun kardeşleri gelip yanına girdiler, onlar onu tanımadıkları halde, kendisi onları hemen tanıdı."¹⁴⁹

Yusufun kuyuya atılışından itibaren o güne kadar ne Yusuf onlardan, ne de onlar Yusuf'tan herhangi bir haber alamamışlardır. Çünkü Kur'an-ı Kerim bundan hiç bahsetmez.

¹⁴⁴ NURİ a.g.e.. s.110

(*) Konunun dışında olduğu için. Yusuf (a.s)un böyle bir talepte bulunmasının fikhî yönüne değinilmeyecektir.

¹⁴⁵ Yusuf Suresi: (12) 56

¹⁴⁶ Yusuf Suresi: (12) 57

¹⁴⁷ MEVDUDİ, *Tefhimu'l-Kur'an*. c.II.. s.475

¹⁴⁸ NURSİ, *Sözler*. 23. Söz. 1 meb. 4. nokta. s.285

¹⁴⁹ Yusuf Suresi: (12) 58

Daha çok küçük bir çocuk iken, kardeşlerinden ayrılan Yusuf (a.s) gelişmiş, olgun bir insan olmuştur. Ayrıca bulunduğu makam, emrinde çalışan insanlar ve sosyal muhiti kardeşleri tarafından tanınmasına mani olmuştur. Hatta, kardeşleri Yusuf'un telef olup gittiğine, belki esarete öldüğüne, belki de çok uzak diyarlara gidip izinin tamamen kaybolduğuna inanıyorlardı. Yani onu tanıyamamaktan öte, varlığını ve mevcudiyetini bile düşünmemişlerdi.¹⁵⁰

Fakat O, üstün şahsiyeti ve Rabbi'nin lütuf ve yardımıyla başına gelen bütün olaylardan yüzünün aklıyla sıyrılmış ve Mısır hükümdarı onu, azlettiği (aziz) Kıtıfir'in yerine vezir olarak tayin etmiştir.¹⁵¹

Görülen rüyada olduğu gibi bollukla geçen yedi yılın ardından¹⁵², kuraklıkla geçecek yıllar başlamıştır. Bu arada Zeliha'nın kocası Kıtıfir ölmüş ve hükümdar Yusufu Zeliha, ile evlendirmiştir. Zeliha kocasının iktidarsızlığı nedeniyle hala bakiredir.(*). Yusuf'un ondan Efrayim ve Mişa adında iki de oğlu olmuştur.¹⁵³

Yusuf kardeşlerinden ayrılalı yaklaşık yirmi yıl geçmiştir.¹⁵⁴ O, on-oniki(*) yaşlarında kuyudan çıkartılıp esir pazarında satılmış,¹⁵⁵ iki-üç yıl Aziz'in yanında, sekiz-dokuz yıl hapiste kalmış, otuz yaşında da Mısır'a yönetici olmuş ve şimdi otuz sekiz yaşındadır.¹⁵⁶ Yaşıyla kıyafetiyle ve saltanatının ihtişamıyla Yusufu tanımaları zaten imkansızdır. Burada hemen belirtmek gerekir ki, hükümdarı Reyyan b. Velid, Hz. Yusuf'un etkisinde kalmış ve müslüman olmuştur. Ona güveni nedeniyle kendi yerine Kral Naibi (Başbakan) olarak tayin etmiştir.

Üvey kardeşlerinin arasında öz kardeşi Bünyamin yoktur. Onlara izzet ikramda bulunur. Herhangi bir şey belli ettirmemek için kardeşlerini konuşturur, onların aileleri ve durumları hakkında bilgi alır,¹⁵⁷ Sonra "Onların erzak yüklerini hazırlayınca dedi ki: 'Bana babanızdan olan kardeşinizi getirin. Görmüyor musunuz, ben ölçüyü tam tutarım

¹⁵⁰ NUR, a.g.e., s.114

¹⁵¹ Taberi Tarihi, c.II..s.486

¹⁵² Yusuf Suresi: (12) 47-49

(*) Çeşitli kaynaklarda olduğu gibi Taberi de Zeliha'nın bakireliğinden ve Yusuf ile Zeliha'nın ilk zıfaf gecesindeki konuşmalarından bahsederler. Halbuki: Zeliha'nın bakireliğini kim tesbit etmiş? Eğer Zeliha Allah'a inandıysa, ilk gece Yusuf'la aralarında geçen konuşmalardan dışarıya bahseder mi? Veya Hz.Yusuf öyle bir şahsiyet değil ki, Zeliha'nın bakireliğini ve ilk gecede geçen konuşmaları kalkıp da başkasına anlatsın! Veya onları kim dinledi?...

¹⁵³ Taberi Tarihi, c.II..s.486

¹⁵⁴ KUTUB, Seyyid, a.g.e., c.VIII., s.450

(*) Mevdudî, bu yaşın 17 olduğunu zikretmektedir. (a.g.e., c.II, s.475

¹⁵⁵ KUTUB, Seyyid, a.g.e., s.381

¹⁵⁶ MEVDUDÎ, a.g.e., c.II., s.475

¹⁵⁷ KAZANCI, a.g.e., s.391

ve ben konukseverlerin de en hayırlısıyım. Eğer onu bana getirmezseniz, benden bir ölçek bile alamazsınız. Ve bana o zaman yaklaşmayın."¹⁵⁸

Hz. Yusuf hiç açık vermeden sözü nasıl Bünyamin'e getirmiştir? Kur'an ayetlerinde bu konuyu açıklayıcı bilgi verilmemiştir. "Fakat azıcık düşünen biri görür ki, Yusuf (a.s) hiç de onların dikkatini çekmeden yapmıştır bu işi; sözü kolayca ve doğal bir akış içinde Bünyamin'e getirivermiştir. Tahıl satılmasında pek sıkı kurallar carf olduğu için herkes yalnızca sabit bir miktar buğday satınalabilirdi. **Çok büyük bir ihtimalle on kardeş babaları ve onbirinci kardeşleri için de tahıl müracaatında bulunmuşlardı.** İşte bu esnada Yusuf (a.s) babalarını ve kardeşlerini niye getirmediklerini sormuş olmalıydı. Sonra babalarının ihtiyar ve gözleri görmez oluşunu bir mazeret olarak kabul etmiş ve fakat kardeşleri hakkında beyan ettikleri, onun üvey kardeşleri olduğu ve babalarının onu kendileriyle göndermek istemediği şeklindeki mazeret konusunda kuşku belirtmiş olmalıydı:

Peki şimdi istediğiniz miktarı bu seferlik vereceğiz, fakat bir dahaki sefere üvey kardeşinizi de getirmelisiniz. Aksi takdirde yanlış beyanınız yüzünden hiç tahıl alamazsınız ve yalancı bir kavim durumuna düşersiniz, demiş olabilir.

Bu tehditle Yusuf (a.s), hem cömert, hem de rahat bir tavır sergileyerek onları kazanmak istemişti. Çünkü küçük kardeşini çok özlemişti ve yokluğunda ailesinin ne hale geldiği konusunda endişeliydi."¹⁵⁹

Yusuf (a.s) bu çıkışı üzerine kardeşleri "dediler ki: Onu babasından istemeğe çalışırız ve herhalde bunu yaparız."¹⁶⁰

Babaları Hz. Yakub (a.s)un Yusuf tecrübesinden sonra kendilerine güvenmeyeceğini bildikleri için mütereddit cevap vermişlerdir.

Karşılıklı bu konuşmalardan sonra Yusuf adamlarına : "(Zahireye) karşılık olarak getirdikleri (sermayeleri)ni de yüklerinin içine koyun."¹⁶¹ talimatını verir.

Yukarıdaki ayetin devamında "Umulur ki ailelerine döndüklerinde bunun farkına varırlar da belki geri dönerler." şeklinde ifadeler, Yusuf (a.s) kardeşlerinin takas etmek için getirdikleri malların¹⁶² iadesinin sebebini açıklamaktadır. Bu son sözleri Yusuf, adamlarına açıkça söylememiş, sadece kafasından geçirmiş olabilir. Veya adamlarına onların kendisinin kardeşleri olduğunu söyledikten sonra, bu uygulamanın yapılan bir

¹⁵⁸ Yusuf Suresi: (12) 59-69

¹⁵⁹ MEVDUDİ, e.g.e., c.II., s.477

¹⁶⁰ Yusuf Suresi: (12) 61

¹⁶¹ Yusuf Suresi: (12) 62

¹⁶² "Bu eşyanın bir kısmı para olabileceği gibi, diğer bir kısmının da sahra ağaçlarından toplanan çöl meyveleri, deri, yün vs. şeyler olması kuvvetle muhtemeldir." (Bkz. KUTUB: a.g.e., c VIII., s.451)

ayrıcalık olmadığını. önemli bir sebebe dayandığını ifade için söylemiş de olabilir. Çünkü Yusuf (a.s) adil bir idareci idi ve bu imajını zedeleyecek uygulamalarda bulunmaması gerekirdi.

Kardeşleri gördükleri ilgi ve alakadan dolayı memnurluk içerisinde Ken'an şehrine "Babalarına döndükleri zaman, dediler ki: Ey babamız, artık bize zahire verilmeyecek. Bu durumda kardeşimizi bizimle beraber gönder de erzak alalım. Onu mutlaka koruruz."¹⁶³

Oğlu Yusuf'u kaybettikten sonra, gam ve kedere bürünen çileli baba Yakub (a.s), çocuklarına: "Daha önce kardeşi konusunda size güvendiğimden başka (bir şekilde) onun hakkında size güvenir miyim? Allah, koruyanların en hayırlısı, merhamet edenlerin en merhametlisidir."¹⁶⁴ der.

Bu sözüyle Yusuf'u da koruyacağınıza söz vermişsiniz ama ben size güvenmemiştim; sonuçta götürüp kurda-kuşa yem etmediniz mi? Bunları koruyacak olan sizler değilsiniz; korursa, herşeyin anahtarı ve tasarrufu elinde olan Allah korur, demek istemektedir.

Bu sözler yerini bulmuş ama onlar duymamazlıktan gelmişlerdir. "Erzak yüklerini açınca (götürdükleri) zahire bedellerinin kendilerine iade edilmiş olduğunu gördüler ve : "Baba, işte verdiğimiz zahire bedelleri bize iade edilmiş. Onunla ailemize erzak getirir, kardeşimizi de koruruz. Ayrıca bir deve yükü de zahire artırırız. Zira bu zahire azdır (ihtiyacımızı karşılamaz)."¹⁶⁵ derler.

Yusuf'u babalarından isterken, biraz daha farklı taktik ve duygularla hareket etmişlerdi; çünkü onu yok etmek için yola çıkmışlardı. Ama bu defa aile fertlerini aklıktan kurtarma niyeti, onlara güven ve güç vermiştir. Erzak bedellerinin iade edilmiş olması ve "ayrıca bir deve yükü fazla zahire" kazanma meselesi onların bu isteklerini desteklemiştir.

Hz. Yakub, istemeye istemeye çocuklarının bu isteğine şöyle bir şartla rıza gösterir: "Hepiniz yok olmadıkça onu bana getireceğinize dair Allah'a karşı sağlam bir söz vermezseniz, sizinle göndermeyeceğim. Böylelikle onlar ona kesin bir söz verince dedi ki: 'Allah söylediklerimize karşı vekildir.'"¹⁶⁶

Bu ayette şu husus dikkati çekmektedir: "Hz. Yakub (a.s), 'şahid' veya 'kefil' dememiş 'vekil' demiştir. Demek ki maksadı sadece şahadet değil, icrâdır. Yani "Onun (Allah'ın) yardımı olmadan biz bu sözleri, bu taahhütleri yerine getiremeyiz. Bizim

¹⁶³ Yusuf Suresi: (12) 63

¹⁶⁴ Yusuf Suresi: (12) 64

¹⁶⁵ Yusuf Suresi: (12) 65

¹⁶⁶ Yusuf Suresi: (12) 66

hesabımıza bunları icra ediverecek kudret ve irade ancak O'nundu. Bunda başarılı olmayı ancak ondan dileriz, der."¹⁶⁷

Oğullarından böyle söz aldıktan sonra onlara şu tavsiyede bulunur: "Oğullarım, şehre tek kapıdan değil, ayrı ayrı kapılardan girin. Bununla beraber, ben, Allah'ın size dair kaderinden bir şey değiştiremem. Hüküm ancak Allah'ındır. O'na güvendim. Güvenenler de O'na güvensin."¹⁶⁸ der. Açıkça kadere karşı tedbir etmez, fakat nefsu-l emirde tedbir sünnettir.

Acaba Hz. Yakub evlatlarına niçin bu şekilde bir tavsiyede bulunmuştur? En küçük oğlu Bünyamin'in de onlarla birlikte gidiyor olması,¹⁶⁹ birinci neden olabilir. Toplu halde göze gelmelerinden, hased ve nazara uğramalarından sakındırmak için de olabilir. Çünkü bu defa oğulları Mısır'da tanınmış ve dikkat çekmiş bulunuyorlardı. Şehre ayrı ayrı yerlerden girmeleri daha uygun, bir tedbir olarak görülmüştür. Ve yukarıdaki ayetin son kısmında ifade edildiği gibi, "**tedbir**" ve "**takdir**"in sınırını da çizmiş oluyordu.¹⁷⁰

Kente ayrı ayrı kapılardan girmek gibi bir tedbirin anlamını kavramak için, o dönemin siyasi şartlarına bakmak gerekir. İsrailoğulları bağımsız kabileler halinde Mısır'ın doğu sınırında yaşamaktadırlar ve sınır boyundaki diğer kabileler gibi göz altında tutulmaktadırlar. Bu yüzden Hz. Yakub (a.s), eğer şehire grup halinde girerlerse kuşku uyandıran bir çete olarak değerlendirileceklerinden korkmuştur. Hele hele böyle bir kıtlık döneminde, çocukları da bir soyguncu çete olarak niçin değerlendirmesinlerdi?¹⁷¹ Kısaca Hz. Yakub (a.s) içindeki tedbir ve takdir konusundaki duygu ve düşüncelerini ortaya koymuştur.

Oğulları "Babalarının emrettiği şekilde (Mısır'a) girdiler. Esasen bu, onlara Allah katında (Yakub'un nefsindeki dileği açığa çıkarması dışında) bir fayda sağlamazdı. Şüphesiz o, kendisine vahiyyle öğrettiklerimizi bilmekte idi. Fakat insanların çoğu bilmezler."¹⁷²

Yakub (a.s) bir çok şeyi vahyin ışığında bilmektedir. Fakat çoğu insan bunu idrak edemez, kaderin hükmünü anlamazlar da; kimileri kuvveti kendi tedbirlerinde zanneder, kaderini kendilerinin çizeceğini düşünürler. Bazıları da tevekkül(*) etmeyi tedbir almaya mani bir şeymiş gibi anlarlar.¹⁷³

¹⁶⁷ YAZIR, M.Hamdi: a.g.e.. c.IV.. s.2889

¹⁶⁸ Yusuf Suresi: (12) 57

¹⁶⁹ MEVDUDİ. *Tefhimu'l-Kur'an*, s. 479

¹⁷⁰ YAZIR: a.g.e.. c.IV.. s.2890

¹⁷¹ MEVDUDİ: a.g.e.. c.II.. s.479

¹⁷² Yusuf Suresi: (12) 68

(*) **Tevekkül**: Sebeplere başvurup, yapılabileceği yapıp gerisini Allah'a havale etmek.

¹⁷³ YAZIR, a.g.e.. c.IV.. s. 2891

"Yusuf'un yanına girdiklerinde (bir fırsatını bulup Yusuf) kardeşi (Bünyamin)ni bağına bastı ve "Ben senin kardeşim... Onların yaptıklarına üzülme."¹⁷⁴ dedi.

Hız. Yusuf (a.s) kardeşlerini karşılar ve ikişer ikişer birer odada misafir eder. Bünyamin tek kalınca (zaten o da bunu planlamıştır), sen tek kaldın, der. Bünyamin de, kardeşim Yusuf ölmeseydi o bana eşlik ederdi, der ve hasretle iç geçirerek ağlar. Yusuf (a.s), benim sana eşlik etmeme ne dersin, diye sorar. O da, senin gibi bir kardeş bulunmaz, fakat benim öz kardeşim olsaydın daha da sevinirdim, der. Birlikte bir odaya girerler; Yusuf onu kucaklar ve öz kardeşi olduğunu söyler. Üvey kardeşlerinin Yusuf'a yaptıklarından dolayı Bünyamin çok müteessirdir. Olanları hatırlatınca da; Yusuf, onlar artık geride kaldı, onların yaptıklarına üzülme, der ve onu teselli eder¹⁷⁵ Bunu diğer kardeşlerinin yanında yapması düşünülemez. Eğer böyle bir şey yapsaydı diğer kardeşlerine de kendisini tanıtmış olacaktı.

Evet, kardeşlerinin kendisine yaptıklarına üzülmemesini ister. Zira kardeşlerinin Yusuf'a yaptıkları aile içinde konuşulmuş ve Bünyamin hep bu üzücü hikayelerle büyümüştür. Bütün Kenan iline yayılan haberleri kardeşinin duymaması mümkün değildir.¹⁷⁶

Burada kıssanın başına bir göz atıp bir konunun, olayın hatırlatılmasında fayda var: Annesi ölen küçük Yusuf bir süre halası (babasının kız kardeşi)nin yanında (himeyesinde) kalmıştır. Halası, Yusufu çok sevmiş ve ona alışmıştır.

Hız. Yakub (a.s) onu kızkardeşinden geri istediğinde, halası vermek istemez. Kendince bir hile-i şer'îye düşünür: İshak (a.s)ın kendisine emanet edilen (ki bu kuşak ailenin en büyük çocuğuna devredilirdi) kuşağını alarak elbisesinin altından Yusufun beline bağlar. Aynı zamanda kuşağı kaybettiğini bildirerek aile efradının üzerlerini araştırmaya başlar. Kuşak Yusufun belinde bulunur. Küçük Yusuf hiç bir şeyin farkında değildir. Bunun üzerine halası: "Ben Yusuf hakkında istediğim gibi hareket edebilirim." der.

Yakub (a.s) gelince meseleyi ona anlatır. O ise: "Eğer Yusuf böyle bir şey yapmışsa, o sana teslim edilmiş olur, benim elimden bir şey gelmez." der. "Çünkü onların kanunu (Yakub'un şeriatı)na göre bir malı çalan kimse, bir köle gibi mal sahibinin mülküne geçerdi."¹⁷⁷ Böylece Yusuf bir müddet daha halasının yanında kalmaya mecbur olmuştur.

¹⁷⁴ Yusuf Suresi: (12) 69

¹⁷⁵ Bkz. Taberi Tarihi, c.II, s.493

¹⁷⁶ Bkz. KUTUB, Seyid, a.g.e., c. VIII., s. 456

¹⁷⁷ Taberî, a.g.e., c.II., s.462

Tekrar Yusuf ve kardeşi Bünyamin sahnesine dönülecek olursa yukarıda anlatılan meselenin bir benzerinin de burada cereyan ettiği görülür.

"Yusuf onların yüklerini yükletirken bir su kabını kardeşi (Bünyamin)nin yükü(nün arası)ne koydurdu. Sonra bir münâdi: "Ey kervancılar siz hırsızısınız" diye bağırdı. Yakub'un oğulları geri dönerek "Ne kaybettiniz?" dediler. (O da) Hükümdarın su kabını kaybettik, onu getirene bir deve yükü mükafat verilecek. ben buna kefilim."¹⁷⁸ der.

Onlar da: "Allah'a yemin ederiz ki memleketi ifsat etmeye gelmedik, bunu siz de öğrendiniz, hırsız da değiliz" derler.¹⁷⁹

Hz. Yakub (a.s)un oğulları müthiş bir şoka girmişlerdir. Hiç bir şeyden haberleri olmadığı halde, hırsızlıkla itham ediliyorlardı.

Yusuf (a.s), Bünyamin'le konuştuğunda yapacağı bu hile-i şer'iyeden kendisini haberdar etmiş, sırf onu yanında alıkoymak için böyle bir yola başvuracağını ve sesini çıkarmamasını tembihlemiştir.

Kervanın önünü çeviren askerler, şöyle derler: "Eğer yalancılar iseniz; bunun cezası nedir?"¹⁸⁰ Onlar da cevaben: "Bunun cezası (su taşı^(*)) yükünde bulunan kimsenin kendisidir. Biz zulmedenleri böyle cezalandırırız"¹⁸¹ derler.

Kervanda bulunanlar Hz. İbrahim ve Yakub (a.s)un şeriatına tabî oldukları için, hırsızlarla ilgili yasayı söylemişlerdir: Buna göre bir hırsız malını çaldığı kimsenin kölesi yapılır.¹⁸²

Yusuf'un kardeşleri, münadînin ithamlarına karşılık "neyiniz çalındı?" demeyip de "ne kaybettiniz?" şeklinde karşılık vermeleri çok manidardır. Bu şekilde verilen cevap onların kendilerine güvendiklerini gösteriyordu. Eğer gerçekten çalmış olsalardı, onların "siz hırsızısınız" önyargısına kendilerini kaptırıp "neyiniz çalındı" diyebilirdi. İşte bu güven hissini verdiği rahatlıkla kendi aleyhinlerine kullanılacak bir fetva vermekten de çekinmemişler ve tuzağa düşürülmüşlerdir.

"Böylece (Yusuf) kardeşi (Bünyamin)nin kabından (yükünden) önce onların kablarnı (yoklamaya) başladı, sonra da (en sonunda) onu kardeşinin kabından çıkardı. İşte biz Yusuf için böyle bir plan düzenledik. Yoksa hükümdarın dininde (yürürlükteki kanuna göre) kardeşini (yanında) alıkoyamazdı. Ancak Allah'ın dilemesi başka. Biz

¹⁷⁸ Yusuf Suresi: (12) 70-72

¹⁷⁹ Yusuf Suresi: (12) 73

¹⁸⁰ Yusuf Suresi: (12) 74

(*) Alimlerden çoğunun görüşüne göre: bu gümüşten bir kabdır. (Bkz. İbn Kesir. Hadislerle K.K.

Tefsiri. Çev. Bekir Karlığa vd.. Çağrı Yay. İstanbul 1985. c.VIII., s.4118)

¹⁸¹ Yusuf Suresi: (12) 75

¹⁸² MEVDUDİ a.g.e.. c.II., s.481

dilediğimizi derecelerle yükseltiriz. Ve her bilgi sahibinin üstünde daha iyi bir bilen vardır."183

Bu planı yapan Yusuf (a.s.)dır. Fakat yukarıdaki ayette geçtiği gibi; Allah, Yusuf için bu planı nasıl düzenlemiş ve desteklemiştir? Bu ifadelerde Allah tarafından mucizevi bir desteğin olduğuna dair "Sizin şeriatınızda hırsızın cezası nedir?" sorusunun sorulması ve onların da mezkur cevabı vermeleri dışında olağanüstü bir işaret yoktur.

Yani muhafızlar (askerler) su kabını Bünyamin'in yükü arasında bulmaları neticesinde onu hapse atabilirlerdi. Fakat Hz. İbrahim'in şeriatına göre uygulama (cezalandırma) yapılması, onu hapse atılmaktan kurtarmış ve Yusufun istediği şekilde yanına getirmiştir.184

Su tası Bünyamin'in yükü arasında bulununca: 'Dediler ki; "O çalmışsa, daha evvel onun bir kardeşi de çalmıştı. Yusuf bunu içinde saklı tuttu (tepki göstermedi) ve bunu onlara açıklamadı. (Ve içinden): 'Siz daha kötü konumdasınız' dedi. Sizin düzmekte (uydurmakta) olduklarınızı Allah daha iyi bilir."185

Yusuf (a.s.)un kardeşleri yukarıdaki dokunaklı sözleriyle kendilerinin Bünyamin'e ve (kaybolan diğer kardeşine) benzemediklerini ifade etmektedirler. Katâde'den rivayetle Said ibn Cübeyr der ki; Hz. Yusuf anne tarafından dedesinin bir putunu çalmış ve onu kırmıştı. Kastedilen diğer bir olayda Hz. İshak'ın kuşağı meselesidir.186

Artık, Bünyamin (kardeşlerinin nazarında) Mısır Azizi (Hz.Yusuf'nin kölesi (!) olarak alıkonacaktır. Bu arada Hz.Yusuf'un üvey kardeşlerinin kendisini itham etmelerine karşılık, saltanat ve yetki sahibi olduğu halde soğukkanlılığını muhafaza etmesi dikkate şayandır. Zira O üstün kişiliğinin doğrultusunda, kötülüğe karşı iyilik yaparak insanları iyi yola sevketmenin mukaddes ve içtimai bir zorunluluk olduğunu biliyordu. Bunun da adalete daha uygun olduğu kanaatindeydi. Kendisine çile çektirenlerin durumunu anlayıp kaderin cilvesiyle O'na yapılan bu kadar zulüm karşısında sabredip, onların islahını isteyen Hz.Yusuf'un tavrı, Hz.Peygamber (S.A.S)'in hal ve tavrına ne kadar da çok benzemektedir: Kölesi Zeyd b.Sabit ile(*) davasını anlatmak için gittiği Taif'de, oradaki akrabalarının(**) kardeşleri kendisini taşlamaları neticesinde ayaklarının kan revan içinde

183 Yusuf Suresi: (12) 76

184 MEVDUDİ a.g.e.. c.II.. s.482

185 Yusuf Suresi: (12) 77

186 Bkz. İBN KESİR, a.g.e.. c.VIII, s.4121 - TABERİ, a.g.e.. s.496

(*) Bazı kaynaklara göre de yanlış gitti. Bkz. HAMİDULLAH, Muhammed, **İslam Peygamberi**, (Çev. Salih Tuğ) İstanbul 1980, c.I. s.125

(**) Taif'te hüküm süren Benü Abdi Yelîl ailesi Hz. Peygamber'in annesinin amcaları yoluyla akrabası durumundaydı. (Bkz. EBU NU'AYM (öf.430). **Delâ'il'un-Nubuvve**. Bölüm 20. Haydarabad (H.)1320, s.9)

kalmasına rağmen, gelen meleğin teklifini reddetmesi ve halkının islahını ve hidayetini istemesi, ancak kainatın zirvesindeki bir şahsiyete yakışırdı.

İşte başka bir sahne ve başka bir zirve şahsiyet: Hz.İbrahim (a.s) Nemrud tarafından ateşe atılacağı zaman, bütün mahlukat, dağlar, taşlar, bütün melekler Cenab-ı Hak'ka yalvarıyorlar, feryad ediyorlar: "Ey Rabbimiz, bu kavim içinde seni tanıyan, sana ibadet eden yalnız İbrahim vardı. Şimdi onu ateşte yakıyorlar. İzin ver de şu asi kavmi, yerle bir edip İbrahim'i kurtaralım, O'na yardım edelim" diyorlardı.

Cenab-ı Hak, onlara "Onun durumunu ben sizden daha iyi bilirim. Eğer sizden yardım isterse, ona yardım ediniz. Eğer bana tevekkül ederse... Siz onun işini bana bırakın." diye karşılık verir.¹⁸⁷

Ve İbrahim (a.s) alevlerin ortasına atılır. Cebrail gelip: "Bir isteğin var mı, ya İbrahim?" der. O da: "Sana ne... (Lâ ank)" diyerek Cebrail'in yardım teklifini reddeder.¹⁸⁸

Çünkü O, Rabbine karşı o kadar edeplidir ki, mülkün sahibi olan ve kendisinin halini gören ve bilen Allah (C.C.) varken, bir mahlukundan yardım dilemekten utanıyor. Bunu Rabbiyle olan "Dostluğuna" zarar verecek bir durum olarak görür ve şirke düşecekmiş gibi hisseder. İşte "Halilullah" mertebesinin sırrı...

Hz. Yusuf (a.s)un kardeşleri de hala önceki tutumlarını devam ettirmektedirler. Hala Yusuf (a.s)a karşı olan kıskançlıklarının devam ettiği, sözlerinden belli olmaktadır.

Bünyamin'in kardeşlerinin itirafı gereğince Hz.Yusufun yanında bırakılması kesinleşince; onlar, Hz.Yusuflu yumuşatmaya ve merhamete getirmeye çalışırlar. Ve şöyle derler: "Ey Vezir, onun yaşlanmış, kocamış bir babası vardır. Bizden birini onun yerine al. Doğrusu biz senin iyi davrananlardan olduğunu görüyoruz."¹⁸⁹

Böyle bir teklif götürürler; çünkü, canları pahasına Bünyamin'i koruyacaklarına dair babalarına söz vermişlerdi.

Buna karşılık Hz.Yusuf: "Allah korusun! Biz malımızı kimde bulmuşsak ancak onu alıyoruz. Yoksa haksızlık etmiş oluruz."¹⁹⁰ şeklinde cevap verir. Bu sözleriyle ve uygulamasıyla, Yusuf (a.s) onlara bir ders daha vermektedir. Kendilerine, babasına ve bütün insanlık alemine ibret olacak bir sürprizle karşılıklarına çıkacaktı ve bu suretle gönüllerde daha derin bir iz bırakacaktı...¹⁹¹

¹⁸⁷ ATEŞ, Bünyamin. a.g.e.. s.23

¹⁸⁸ a.e.. s.24

¹⁸⁹ Yusuf Suresi: (12) 78

¹⁹⁰ Yusuf Suresi: (12) 79

¹⁹¹ KUTUB, Seyyid. a.g.c.. c.VIII. s.463

- "Biz malımızı kimde bulmuşsak ancak onu alıyoruz." Bu ifadede Bünyamin'in hırsız olduğu yer almamaktadır. Hz. Yusufun gayesi ve niyeti zaten Bünyamin'i alıkoymaktır ve onu hırsızlık yaptığı için değil, belli bir maksatla alıkouyordu. Ötekilerden birini alıkoyması işine yaramayacaktır.

Bünyamin'i kurtarmaktan, "Ondan umutlarını kestikleri zaman, (durumu) kendi aralarında görüşmek üzere bir (kenara) yana çekildiler. Onların büyükleri dedi ki: 'Babanızın size karşı Allah adına kesin bir söz aldığını ve daha önce Yusuf konusunda yaptığımız aşırılığı (işlediğimiz suçu) bilmiyor musunuz? Artık (bundan böyle) ben, ya babam bana izin verinceye veya Allah bana ilişkin hüküm verinceye kadar (bu) yerden kesin olarak ayrılamam. O, hüküm verenlerin en hayırlısıdır.'"¹⁹² der ve devam eder:

"Dönün babanıza ve deyin ki: 'Ey babamız, senin oğlun gerçekten hırsızlık etti. Biz bildiğimizden başka bir şey görmedik, gaybı da bilemeyiz, bulunduğumuz kasabanın halkına ve beraberinde olduğumuz kervana(*) da sorabilirsiniz, biz şüphesiz doğru söylüyoruz."¹⁹³ şeklinde talimat verip diğerlerini Kenan'a, babalarına gönderir.

Bu ifadelerden de anlaşılıyor ki, kardeşleri hile ve oyunu anlamamışlardır. "Şüphesiz her bilen üzerinde bir bilen vardır." sırrınca bu makul hile biiznillah yerini bulmuş, onlar da, daha önce yaptıkları menfur hilenin karşılığını kısasen ödemek durumunda kalmışlardır.

Büyük kardeş¹⁹⁴ vicdan azabı çekmektedir. Babasına varacak yüzü kalmamıştır. "Bu, hassas bir sorumluluk hissinden gelen bir korkudur. Gerçekte 'karşılanamaz bir borç' anlayışı Allah karşısında kusurlu olmanın kuşatıcı ve yaygın duygusunun doğurucusu olduğu zaman, bu duygu açık şuurdan kaçır. Bu durum, dayanılması güç bir huzursuzluğa sebep olur. Buna hataların tasavvurlarına saplanıp kalma denir ki, bundan kurtulmanın yolu onları ortaya çıkarmak ve açıkçı dile getirmektir. Böylece 'hatalı halde olma' genel şuurundan kaynaklanan Allah korkusu, az çok bilinen hatalar sebebiyle tercihen suçluluk duygusu içinde kendisini gösterir."(*) "Ağabeylik" psikolojisi içinde (geçen bölümlerde izah edilmişti) kendisini sorumlu hissetmektedir. Ne de olsa o bir peygamber çocuğudur ve kendilerine böyle terbiye verilmiştir.(**) Ayrıca en büyük

¹⁹² Yusuf Suresi: (12) 80

(*) Bu ifadelerden, aynı kervanda Kenan'lı başka insanların da zahire almaya Mısır'a geldileri anlaşılacaktır.

¹⁹³ Yusuf Suresi: (12) 81-82

¹⁹⁴ İbn Kesir, adının Rubil olduğunu zikreder. (Bkz. a.g.e., s.4123)

(*) Bkz. HÖKEREKLİ. Hayati. *Din Psikolojisi* s.108

(**) Gençler üzerinde yapılan araştırmalarda, dindar gençlerin daha güçlü suçluluk duygusu taşıdıkları ve benlikle ideal benlik arasındaki çatışmanın daha şiddetli yaşandığı ortaya çıkmıştır. (Bkz. ARGYLE. Michael. *The Social Psychology of Religion*, Roudledge/Kegan Paul edt: London and Boston, 1975. s.99-195

kardeş, kabile komutanı ve sorumlusudur. Sağlam bir lider riski göğüslemesini de bilmelidir.

Yahuza, babaları katında kendileri için bir özür olması ve ona suçsuz olduklarını anlatabilmeleri için kardeşlerine olayların ne şekilde cereyan ettiğini anlatmalarını emreder. 'Hem biz gaybın bekçileri de değildik' ayeti hakkında İkrime ve Katade derler ki: 'Biz oğlunun hırsızlık yapacağını bilmiyorduk'. Abdurrahman ibn Zeyd Eslem de der ki: "Onun gizlice bir şey çalacağını bilmedik, bize ancak hırsızın cezası sorulmuştu."¹⁹⁵

Kardeşleri Kenan'a dönüp, durumu babalarına aktarınca O: "Hayır, dedi. Nefsiniz sizi yanıltıp (böyle) bir işe sürüklemiş. Bundan sonra (bana düşen) güzelce sabretmektir. Umulur ki Allah (pek yakın bir gelecekte) onların tümünü bana getirir. Çünkü O, en iyi bilen, hüküm ve hikmet sahibi olanın ta kendisidir."¹⁹⁶

Hz. Yakub (a.s)un cevabından şu anlam çıkarılabilir: "Sizler, benim asil bir karaktere sahip olduğumu bildiğim oğlumun, kabı çaldığına hemencecik inandınız. Onun ağabeyi (Yusuf) meselesinde de, tıpkı böyle davranmış, onu uzaklarda elden (gözden) çıkarıp hiç vicdanınız sızlamadan bir kurda kurban gittiği yalanını söylemişsiniz. Şimdi de gelmiş, aynı rahatlıkla diğer kardeşinizin hırsızlık yaptığını söylüyorsunuz bana."¹⁹⁷

Evet, evladı öldü veya bir kazaya kurban gitti diye, saçını başını yolup Allah'a isyan derecesinde tepki gösteren ebeveynler ve onun karşısında Hz. Yakub (a.s) teslimiyeti ve "sabr-ı cemil"¹⁹⁸... Beşer olması, maddi bir organizmaya ve duygulara sahip olması cihetiyle gözlerini kaybetmiştir. ama kalp gözü açık ve o pencereden olayların neticesini beklemektedir. Zira göz, zahiri, kalb batını, akıl da geleceği görür. Eğer bunların her biri kendi alanında sağlam ise...

Diğer tarafta Bünyamin, yıllarca hüznün bulutları altında hikayesini dinleyerek büyüdüğü Yusuf (a.s)un yanında rahattır. Kendisi hakkında anlatılacak şeylerden babasının üzüleceğini, hüznünün katlanarak artacağını bilir, ama mutlu son, bütün bu acıları unutturacaktır. Zira, sabır acıdır, fakat meyvesi çok tatlıdır.

Hz. Yusuf (a.s)a gelince; O, kardeşlerinin Allah katında aklanmalarını da arzu ettiğinden, bu hususta kendini tanıtmadan evvel, "hakkullah" namına ibret verici bir ihtarı ihtiva eden bu olay ile ciddi bir pişmanlık ve kardeşleri için tevbe vesilesini ortaya koyacak ve bu suretle Bünyamin'in kalmasını temin ettiği gibi onların da tevbekâr olarak gelmelerinin sebeplerini hazırlamış olacaktı.¹⁹⁸

¹⁹⁵ İBN KESİR, *Hadislerle Kur'an-ı Kerim Tefsiri*, c.VIII, s.4124

¹⁹⁶ Yusuf Suresi: (12) 83

¹⁹⁷ MEVDUDİ, a.g.e., c.II., s.489

¹⁹⁸ YAZIR, *Elmalı Hamdi, Hak Dini Kur'an Dili*, c.IV, s.2896

Bu olaylar üzerine Hz. Yakub: "Onlardan yüz(ünü) çevirdi ve: 'Ey Yusuf'a karşı (dayanılmaz) kahrım' dedi ve üzüntüsünden gözlerine ak düştü. Artık acısını içine gömmüştü."¹⁹⁹

Karşılaşılan durum dertli bir baba için çok üzücüdür. Yusuf'tan sonra Bünyamin'in de başına böyle bir olay gelmişti. Hz. Yakub, kendi derdiyle başbaşa kaldığını bütün acılarıyla hissetmektedir.

"Vah! Yusuf'a yazık oldu!..."

Bünyamin olayı tekrar Yusuf'u hatırlatmıştır. Etrafindakiler O'nun acılarını paylaşmaya yanaşmıyor ve onu anlamıyorlardı:²⁰⁰

Oğulları, "Allah adına hayret! dediler. Hala Yusuf'u anıp durmaktasın. sonunda (ya kahrından) hastalanacaksın ya da helâke uğrayanlardan olacaksın"²⁰¹ derler.

Hz. Yakub (a.s), hala geçmişteki his ve duygularından vazgeçmeyen çocuklarına ve çevresindekilere şöyle cevap verir: **"Ben, dayanılmaz kahrımı ve üzüntümü yalnızca Allah'a şikayet ediyorum. Ben Allah'tan (bir bilgi olarak) sizin bilmediğinizi biliyorum."**²⁰²

Bu sözler Allah dostu, kalb gözü açık olan bir insanın sözleridir. Diğerlerinin ise gözlerine gaflet perdesi inmiş, hala Hz. Yakub'un üzerine gelmektedirler. Onlar bu olayların arkasındaki gerçekleri göremezler. Fakat Hz. Yakub (a.s), Rabbinin katından bir çok hikmet ve gerçekleri bilmektedir.

Bir şimşek çakmış ve ortalık aydınlanmıştır. Hz. Yakub (a.s) oğullarına dönerek şöyle der: "Oğullarım gidin de Yusuf ile kardeşi (Bünyamin) den (duyarlı bir araştırmayla) bir haber getirin ve Allah'ın rahmetinden umut kesmeyin. Çünkü kâfirler topluluğundan başkası Allah'ın rahmetinden umut kesmez."²⁰³

Bu emir üzerine Mısır'a giden oğulları, "Böylece onun (Yusuf'un) huzuruna girdikleri zaman dediler ki: Ey Vezir! Bize ve ailemize şiddetli bir darlık dokundu; önemi olmayan bir sermaye ile geldik. Bize artık (yine) ölçüğü tam olarak ver ve bize ilave bir bağışta bulun. Şüphesiz Allah, tasaddukta bulunanlara karşılığını verir."²⁰⁴

¹⁹⁹ Yusuf Suresi: (12) 84

²⁰⁰ KUTUB. Seyyid. Fi Zıllali'l-Kur'an, c.VIII, s.471

²⁰¹ Yusuf Suresi: (12) 85

²⁰² Yusuf Suresi: (12) 86

²⁰³ Yusuf Suresi: (12) 87

²⁰⁴ Yusuf Suresi: (12) 88

"...Ve bize ilave bir bağısta bulun" cümlesindeki "bağış"ı İbn Cüreyc, "Kardeşimizi geri vermek suretiyle bize tasadduk et" şeklinde yorumlamıştır.²⁰⁵ Babalarının durumunu gören oğulları, bu kadar iyiliğini gördükleri Vezirden Bünyamin'i açıkça istemeye çekinmişlerdir. Dolayısıyla kinayeli bir üslupla bunu Vezir'e anlatmak istemişlerdir. Zaten, Mısır'a bu üçüncü gelişlerinin amacı da onları (bulma yollarını) araştırmaktır.

İşte bu kıssada: son perdenin, sondan ikinci sahnesi: Yoksulluk ve çaresizlik Yusuf (a.s)un ailesini bir ip gibi germiş ve kopma noktasına getirmiştir. Parasızdırlar ve yanlarında takas etmek üzere çok değersiz mallar²⁰⁶ getirmişlerdir. Bu nedenle boyunları bükülmüş, cesaretleri kırılmış ve moralleri bozuk bir vaziyettedirler. O güçlü topluluk²⁰⁷ şimdi vezirin huzurunda çaresizliklerini dile getiriyorlardı.²⁰⁸

Hız. Yusuf, kardeşlerinin perişan haline acır ve kardeşleri olduğu müjdesini vererek ümit ufuklarını genişletir. Zira kardeşleri çaresiz kalmış ve gelip teslim olmuşlardır. Belki daha önce kendisini tanıtmış olsaydı, kardeşlerinin enaniyet ve gururları yine Yusuf (a.s)u kabul etmekten ve ona teslim olmaktan onları menedecekti. Veya istenilen netice bu kadar kolay elde edilemeyecekti.²⁰⁹

Yusuf: "Siz Yusuf ve kardeşine bilmeden neler yaptığının farkında mısınız?"²¹⁰ der.

Bu cümlede yine Yusuf (a.s)un olgun şahsiyetinin ve edebinin izleri görülmektedir. Kardeşlerini değil, onların işledikleri fiilleri kınamaktadır. Toylukları, cehaletleri ve bir takım hislerine kapılarak, Yusuf (a.s)a karşı babasının hissettiği muhabbete karşı duyulan hasedin mahiyetini, yıllar önce kuyuya atıldığında "Onların akıl ve hayallerinden geçmeyen bir anda , sen onlara bu hallerinden haber vereceksin"²¹¹ ayetinde de işaret edildiği gibi Yusuf (a.s) tarafından kardeşlerine müthiş bir ders olarak haber veriliyordu; Allah'ın yazmış olduğu bu kader programı o gün aynen tahakkuk (kaza) ediyor ve kardeşlerine (belki de) şu ders verilmek isteniyordu:

-Siz nasıl bir insana, bir sultana, bir peygamber olacak şahsiyete, yıllar önce kuyuya atmakla neler çektirdiğinizin farkında mısınız? Tabii ki değilsiniz. Farkında olsaydınız belki de yapmazdınız; zira siz,tevhid dinine inanan müslümanlarsınız!

²⁰⁵ İBN KESİR, a.g.e., c.VIII, s.4128

²⁰⁶ Daha geniş bilgi için: bkz. İBN KESİR, a.e., c.VIII, s.4128

²⁰⁷ Yusuf Suresi: (12) 8

²⁰⁸ KUTUB, Seyyid, a.g.e., c.VIII., s.474

²⁰⁹ NURİ, a.g.e., s.148

²¹⁰ Yusuf Suresi: (12) 89

²¹¹ Yusuf Suresi: (12) 15

"Bu ses kulaklarında bir çınlama yapmıştı. Kimin sesi olduğunu hatırlar gibiydiler. Karşılarındaki şahsın yüz hatlarına daha önce dikkat etmemişlerdi. Onu Mısır veziri olmaktan öte incelemiş değillerdi. Dikkatle yüzüne bakınca uzaktan hatırlar gibi oldular."²¹²

"A! (Yoksa) sen Yusuf musun? dediler." O da "Ben Yusufum bu da kardeşim. Allah bize iyilikte bulundu: doğrusu kim kötülükten sakınır ve sabrederse, bilsin ki Allah iyi davrananların ecrini zayi etmez."²¹³ der.

Yani, Ben, kıskanıp da kuyuya attığımız kardeşiniz Yusufum. Bu da, 'Kardeşi de hırsızlık yapmıştı, şaşmadık' diyerek benimle aynı kefeye koyduğunuz, hırsızlıkla itham ettiğiniz kardeşim Bünyamin'dir. Şu anda bulunduğum konum ise bana ait değil, doğruluğum ve sabrım neticesinde bana Rabbimin bir lütfudur.

Bunun üzerine kardeşleri sanki suratlarında patlamış bir tokadın tesiriyle kendilerine gelir ve: "Allah'a yemin ederiz ki, Allah seni bizden üstün tutmuştur. Doğrusu biz hata işlemiştik," derler.²¹⁴

Kardeşlerinin ezikliklerini gören Hz. Yusuf (a.s), onları teselli eder: "Bugün (yaptıklarınızdan dolayı) başınıza kakılacak, ayıplanacak değilsiniz. Allah sizi bağışlar. O merhametlilerin en merhametlisidir."²¹⁵ der.

Suçlular burada köşeye sıkışmış durumdadır. Kaçacak nokta bulamayınca teslim olan kardeşlerinin üzerine üzerine gitmesi, Yusuf'a yakışmazdı. Yusuf, kendine yakışanı yaptı; kardeşlerini tesliye ve tekrim ile tecziye etti. Onların kalplerindeki utanma ve pişmanlık, ceza olarak yeterliydi. Üstelik onları eski hatalarından dolayı ayıplamak veya suçlamak hürmete hâlel verirdi.

Böylece yıllarca çektikleri ızdırap bitmiş; büyük bir hasretin sona ermesine, affetmenin ve affedilmenin lezzeti de ilave olunca, Yusuf ve kardeşlerinin huzur ve saadetleri daha da artmıştı. Kardeşleri bir kaç gün daha sarayda misafir edilirler.

Her ne kadar Yusuf onlara hakkını helal edip affetmiş olsa da, Hz. Yusuf'a yaptıkları kötülükler akıllarına gelince bu, onları vicdânen rahatsız etmektedir.²¹⁶

Bir gün kardeşleri Hz. Yusuf'a "Sen bizi akşam sabah kendi sofranda yemeğe çağırıyorsun, halbuki biz kabahatimizden dolayı huzurunda çok sıkılıyor, hayâımızdan yüzüne bakamıyoruz" diye haber gönderirler. Hz. Yusuf da kendilerine şöyle der: "Mısır

²¹² KUTUB. Seyyid. a.g.e., c.VIII., s.474

²¹³ Yusuf Suresi: (12) 90

²¹⁴ Yusuf Suresi: (12) 91

²¹⁵ Yusuf Suresi: (12) 92

²¹⁶ ATEŞ. Bünyamin, Peygamberler Tarihi., s.336

ahalisi, ben her ne kadar içlerinde Melik makamında bulunuyor isem de bana ilk gözle bakarlar ve 'Subhanallah! Yirmi dirheme satılmış olan bir köle ne makama erişti' derlerdi. Şimdi ise sizinle müşerref oldum. gözlerde büyüdüm, zira halk anladı ki siz benim kardeşlerimsiniz ve ben İbrahim (a.s)'in torunlarıdanım."²¹⁷ şeklinde bir açıklama ile onların gönlünü almıştır.

Hz. Peygamber (s.a.s) takdir ettiği bu aynı davranışı Mekke'nin fethinden sonra kardeşleri hükmünde olan Kureyşlilere karşı şöyle ortaya koyar: "Mekke'nin fethi günü, Kâbe'nin kapısında durup Kureyş'e hitaben: 'Benim size ne yapacağımı düşünüyorsunuz?' buyurmuş, onlar da, 'Hayır (iyilik) düşünürüz, kerim bir birader ve kerim bir birader oğlusun, kudret de elinde...' derler. O zaman Allah Resulü buyurur ki; 'Kardeşim Yusufun dediğini derim: Bugün size serzeniş (kınama) yoktur! Gidiniz hep azadsınız.'"²¹⁸

İşte bu iki örnek davranış, ilahi dinlerin (islamiyetin) ve din kurucularının ortak özelliklerini yansıtmaktadır. Zira bütün ilahi dinleri gönderen aynı zat (Allah C.C.) ve muhatabları da aynı (insan) olduğuna göre, peygamberlerin insanlığa bakışı ve tutumu, insanlığı irşad üslubu da aynıdır. Ayrıca yukarıdaki iki örnek davranışta yapılmak istenen husus: Bir zamanlar kendilerine düşmanca duygu ve davranışlarda bulunanların şimdi yaptıkları bu işlerden dolayı duydukları pişmanlıkla eski duyguları arasındaki bu tutarsızlığı ortadan kaldırmak, ya da azaltmak için yapılmış, ilişkileri dengeleme ve makulleştirme girişimidir.

Ş- YUSUF'UN KOKUSU

Hz. Yusuf (a.s) bir an önce varlığını babasına müjdeleyip onu tasa ve kederinden arındırmak istemektedir. Kardeşlerine, "Bu gömleğimle²¹⁹ gidin de, babamın yüzüne sürün. Gözü (yine) görür hale gelir... Bütün ailenizi de bana (buraya) getirin."²²⁰ diyerek kardeşlerini Kenan'a gönderir.

"Kafile memleketlerine dönmek üzere (Mısır'dan) ayrıldığında, babaları: Eğer beni bunamış saymıyorsanız, inanın Yusuf'un kokusunu (burnumda tüter) buluyorum"²²¹ der.

²¹⁷ YAZIR: a.g.e., c.IV. s.2913

²¹⁸ YAZIR: a.e., c.IV. s.2914-AHMET CEVDET PAŞA. *Kıyas-ı Enbiya*. Bedir Yay. İstanbul 1981. c.I. s.206

²¹⁹ Bu gömlek, Hz. İbrahim ateşe atıldığı sırada Cebrail tarafından kendisine giydirilen gömlekti. Üzerine sinmiş cennet kokusu temas ettiği bütün derileri tedavi edecek özellikte idi. (Bkz. Mehmet Vehbi, a.g.e., c.VII. s.2580)

²²⁰ Yusuf Suresi: (12) 93

²²¹ Yusuf Suresi: (12) 94

Hız. Yakub'un. Yusuf'un kokusunu duyması, hissetmesi; "Peygamberlerin sahip oldukları olağanüstü güçlerinin bir örneğidir. Hız. Yakub (a.s), kervan Mısır'dan henüz yola çıkmışken. Kenan'a o kadar mesafeden²²² Hız. Yusuf (a.s)un gömleğinin kokusunu almıştır. Bu aynı zamanda Peygamberlere ait güçlerin doğuştan getirilen şahsî güçler olmadığını, aksine Allah'ın muradıyla. O'nun tarafından kendilerine bağışlandığını da gösterir. Hız. Yakub (a.s)un Mısır'da o kadar kaldığı süre içinde Hız. Yusuf (a.s)un elbiselerinin kokusunu alamayıp da, Allah'ın dilemesiyle (belli bir zamanda) almasının nedeni budur."²²³

Bu konuda diğer bir izah da şudur: "Hız. Yakub(a.s)dan sorulmuş ki: Ne için Mısır'dan gelen gömleğin kokusunu işittin (aldın) de, yakınında bulunan Kenan kuyusundaki Yusuf'u görmedin? O da cevaben demiş ki: Bizim (peygamberlerin) halimiz şimşekler gibidir: bazen görünür, bazen saklanır. Bazı vakit olur ki, en yüksek mevkide oturup her tarafı görüyoruz gibi oluruz. Bazı vakitte de ayağımızın üstünü göremiyoruz."²²⁴ Yani, Allah'ın bir atıyyesi ve ihsanıdır. Tasavvufî tabirle; bast ve kabz halidir, diyebiliriz.

Kokunun Mısır'dan Kenan'a kadar nakli konusunu **Muhammed Hamdi Yazır** çok geniş ve güzel bir şekilde ele almıştır: "Seksen fersahlık mesafeden bu rayihayı getiren araç ne idi? Ve bunu duyan hassasiyet nasıl bir hassasiyet idi? Malum olan hava akımının bu süratle yetmeyeceği şüphesizdir. Kafile'nin Mısır'dan ayrılışı anında Yakub (a.s)un beride duyduğu bu esintinin sur'ati en az bir şimşek ve elektrik süratine sahip olması gerekiyor.

Ve halbuki bugünkü fende ses nakline kadar tatbikini öğrendiğimiz elektrik cereyanının henüz koku alma, koklama duyusuna hizmetini bilmiyoruz. Bir de Yakub (a.s)un hassasiyeti ne kadar incelmış ve hüznü ile gözlerine ak düştükten sonra koku alma duyusu ne kadar artmış olursa olsun, (önceden) kokuyu duymayıp da şimdi duymuş olması gösterir ki; bunun sırrı ve hikmeti onun hassasiyetinde de değildir. Ve binaenaleyh, hangisi olursa olsun bu olayın hârikulâde ve bir Rabbânî koku aldırış olduğunda şüphe yoktur..."²²⁵

"Eğer bana bunak demezseniz.... Ben Yusuf'un kokusunu duyuyorum."

Bu ifadelerden de anlaşılıyor ki, ev halkı, özellikle torunları ve diğer ev halkı Hız. Yakub (a.s)un yaşlı olması ve sürekli bu kadar yıl süresince Yusuf'u beklemesi, onu anması nedeniyle kendisine "Bu artık bunadı" nazarıyla bakmaktadırlar.

²²² Bu mesafe "sekiz günlük veya seksen fersahlık" bir mesafedir. (Bkz. İBN KESİR, a.g.e., s.4130)

²²³ MEVDUDİ, a.g.e., c.II., s.500

²²⁴ NURSİ, Mektubat, 15. Mektup, s.54

²²⁵ Daha geniş bilgi için: Bkz. YAZIR, a.g.e., c.IV, s.2918-2922

Ev halkının kendisi hakkındaki bu düşüncelerini bildiği için yanında kalan oğluna "Bana güvenmiyorsanız güvenmeyin ama bana bunak demeyesiniz" anlamında serzenişte bulunmuştur.²²⁶

Yakub (a.s) çevresindeki insanlar. Allah indinde O'nun gibi bir manevi mevkiye sahip olmadıkları için. Yusuf (a.s)un kokusunu hissedemiyorlardı.²²⁷ Bu nedenle şöyle derler: "Allah adına. hayret! Sen hala eski bunaklığındasın."²²⁸

Bu ayetten de anlaşılacağı gibi, aile üyeleri arasında Hz.Yusuf (a.s) dışındaki hiç kimse Hz.Yakub (a.s)un gerçek değerini farkedememiştir. Hz. Yakub (a.s) bizzat zihnî ve ruhî durumunun iç açıcı olmadığını bilmektedir. Ve kaderin ne garip bir cilvesidir ki, tarihe mal olmuş büyük şahsiyetlerden çoğu, kendi hanelerinde ve beldelerinde pek az anlaşılmuştur.²²⁹

Ayrıca bütün dava adamları veya toplumlarında zirveleşmiş şahsiyetler; ya bir grubun, toplumun veya rejimin ezizetine veya zulmüne maruz kalmıştır. Başlangıçta kendilerini bu çevrelere oldukları gibi ifade edememişlerdir. Hz. Yakub (a.s)un ailesi de onu anlayamamıştır. Sen hala eski şaşkınlığındasın; Yusuf'tan ümidini kes! O'nun geri dönemeyeceğini anla artık!, diyerek bunu göstermişlerdir.

Halbuki Allah (C.C), hem -mucizeten ve kerameten- Yusuf'un gömleği ile, hem de Hz. Yakub'un koku almasıyla kudretini ve azametini, işlettirdiği kader programı ile ilan ediyordu. Böylece, akıl sahipleri ve inanacak bir topluluk için bunlar birer ibret levhası hükmündedir.

Ne var ki onlar için sürpriz olacak gelişme meydana gelir: "Fakat müjdecî gelip de onu (gömleği) yüzüne sürünce; derhal gördü (gözleri açıldı) ve dedi ki: Ben, size Allah katından sizin bilmeyeceğini biliyorum, demiş miydim?"²³⁰

Mücahid'e ve Suddî'ye göre, Yusuf'un gömleğini getirip babasının yüzüne süren kişi, Hz. Yakub'un (büyük) oğlu Yahûza'dır. Daha önce Yusuf'un sahte kana bulanmış gömleğini getiren o olduğu için, bu sefer de gömleği, bir önceki suçunu bununla gidermek isteyerek getirmiş ve babasının yüzüne sürmüştür.²³¹ Mucize gerçekleşip gözleri görmeye başlayınca, söylediklerinin gerçekleşmesinden dolayı duyduğu memnurluk içerisinde: "Ben size dememiş miydim?... Benim bunadığımı düşünüyordunuz... Değil mi?" der. Hz. Yakub'un içinde bulunduğu halet-i ruhiyesi

²²⁶ İBN KESİR. a.g.e.. c.VII. s.4110

²²⁷ KUTUB. Seyyid. a.g.e.. c.VIII. s.476

²²⁸ Yusuf Suresi: (12) 95

²²⁹ MEVDUDİ. a.g.e.. c.II. s.492

²³⁰ Yusuf Suresi: (12) 96

²³¹ İBN KESİR. a.g.e.. c.VIII. s.4135

çerçevesinde yapmış olduğu bu çıkış, doğru bir çıkıştır. Zira çocukları, onun bir peygamber olduğunu umursamayarak, sanki yaşlı herhangi bir insan olarak görmüş ve onun Yaratıcı tarafından vahiy ile yönlendirildiği hakikatini ve inceliğini kavrayamamışlardır.

Tam bu esnada babalarının ma'rifetullah mertebesini idrak eden oğulları, yumuşak bir ifade ile şöyle derler:²³² "Ey babamız bizim için mağfiret dile, biz gerçekten suçlular idik."²³³ Senin bu hale gelmene, Yusuf'un bu kadar çileye ma'ruz kalmasına sebep olan bizleriz. Biz, suçluyuz; sen bizim kusurumuzu bağışla, Yusuf da bağışlasın ve en önemlisi Allah'ın bizi bağışlaması, için Allah'a dua et, demek isterler.

Çünkü işledikleri suç o kadar büyüktür ki, vicdan azabından dolayı ne babalarının ne de Yusufun yüzüne bakacak halde değillerdir. Yaptıkları bunca gençlik hatası karşısında müşahade ettikleri bu kadar güzel sabır ve teslimiyet, onların benliklerini bir buz parçası gibi eritmektedir.

Babalarından "Kendileri için Allah'tan mağfiret dilemesini istemeleri": işledikleri suçun büyüklüğü, bir çok insanın hayatını etkilemesi ve ümitsizliğe düşmeleri nedeniyledir. Bu, bir nevi gûnahtan dolayı duyulan pişmanlık ve tevbedir.

Hız. Yakub (a.s) şöyle der: "Sizin için **ileride** Rabbimden mağfiret dileyeceğim. Çünkü o, bağışlayandır, esirgeyendir"²³⁴ Kim O'na tevbe ederse; onun tevbesi kabul buyurulur.

Çeşitli rivayetlere göre, Hız. Yakub (a.s) "Onlara mağfiret dilemeyi" seher vaktine(*) ertelemiştir.²³⁵ Bunu "ileri bir zamana erteleme"ni Hız. Yakub'un çocukları için o anda dua etmemesini kalbinin kırık olması²³⁶ na bağlayan Seyyid Kutub'un dikkatinden kaçan şu incelikleri zikretmek gerekir; Peygamberlerin kalbinde üç şey barınmaz; haset, kin ve adavet. Ayrıca çocuklarının iyice nadim olmaları ve tevbelerinde samimî bir pişmanlık duymaları için, onlarda bu duygunun olgunlaşması için "ilerde" demesi maslahat gereğidir. Ma'rifetullah erbabına göre, nebîler yapacakları hayrı ve iyiliği bir maslahat olmadıkça tehir etmezler.

Bu gelişmelerden sonra Hız. Yusuf'un isteği doğrultusunda Hız. Yakub ve bütün ailesi tek bir ferdi bırakmaksızın toparlanarak Kenan'dan Mısır'a doğru yola çıkarlar.

²³² a.e., s.4135

²³³ Yusuf Suresi: (12) 97

²³⁴ Yusuf Suresi: (12) 98

(*) Seher vakti duaya icabet edilen en uygun vakittir.

²³⁵ Bkz. Daha geniş bilgi için: İBN KESİR, a.g.e., c.VIII, s.4135

²³⁶ Bkz. KUTUB, Seyyid, Fi Zılali'l Kur'an, c.VIII, s.477

Hız. Yusuf'un ailesinin yıllardır yaşadıkları ana yurtlarından çıkıp oraları terkederek Mısır'a gelmelerinin bir çok sebebi vardır. Bunlardan bazılarını zikretmekte fayda var:

Birincisi: Bu göç. Hız. Yusuf'un ailesi açısından önemlidir. Çünkü, çok zor şartlar altında çölde hayatîyetlerini devam ettirmeye çalışan Hız. Yakub ve ailesinin, Mısır gibi bir medeniyet ve zenginlik merkezinin veziri makamındaki evladının yanına taşınması, tabii bir olaydır.

İkincisi: Hız. Yusuf'un iktidarı açısından da büyük önem taşımaktadır. Aile çevresi olmayan bir devlet adamının idaresi altındaki toplum üzerinde (O devrin sosyal yapısı dikkate alındığında) ne derece etkisi olabilir ki? Gerçi Hız. Yusuf üstün kişiliği ve idaredeki dirayet ve mahareti ile kendisini kabul ettirmiştir. Ama bu imaj, etkisini ne kadar daha devam ettirebilirdi? Soyu sopu belli olmayan ve kölelikten gelip vezir olmuş bir insan ile tarihî geçmişe sahip soylu bir aileye mensup ve sırtını bu soylu ailesine dayamış bir yöneticinin idaresi altındaki toplum ve kendi psikolojisi üzerindeki etkisi hesaplanamayacak derecede farklı olacak ve idarecilikte haklılık doğuracaktır.

Geçen sayfalarda ifade edildiği gibi, Hız. Yusuf, kardeşlerine kendisini tanıtip da onlara izzet ve ikramda bulunması karşısında, kardeşlerinin bundan eziklik duyduklarını belirtmelerine karşılık O'nun da, tersine "böyle bir aileye ve kardeşlere sahip olmaktan dolayı gurur duyduğunu, kendisine toplum karşısında güç ve kuvvet verdiklerini" belirtmesi de bu düşünceyi doğrulamaktadır. Halk nazarında köle değil de, şerefli bir aile çocuğu imajını kardeşleriyle kazandığını söylemesi, Hız. Yusuf'un kardeşlerine karşı bir âlicenaplığıdır.

Bu vesileyle Hız. İbrahim (a.s)den bu yıllara kadar yarı göçebe bir hayat sürdüren bu aile, bu göçle birlikte ileride 500 yıllık bir süre²³⁷ için olsa bile, yerleşik bir hayata ve iktidara kavuşmuş olacaktır.

Üçüncüsü: Bu göç Hız. Yusuf'un nübuvvet görevini daha rahat bir şekilde ifâ edebilmesi açısından, ayrıca büyük bir önem ve hikmet taşımaktadır.

Bir peygamberin dinini tebliğinde, kendisine uyan ve dinini kabul etmiş bir ailesinin olmasının, dışarıya, topluma açılım açısından çok büyük fonksiyonu vardır. Daire daire, kitle psikolojisine hitabın birinci aşaması, insanın kendi yakınları ve çevresinde kabul görmesidir.²³⁸

İşte böyle güzel ve hikmetli gayeleri ihtiva eden göç başlamış, Mısır'a doğru yola çıkmıştır. "Hız. Yusuf onların yaklaştıklarını haber alınca; onları karşılamaya çıkmış ve

²³⁷ Bkz. MEVDUDİ. a.g.e., c.II. s.493

²³⁸ Daha geniş bilgi için: Bkz. MEVDUDİ a.e. s.493

Kral, emîrlere ve ileri gelenlerine Hz. Yusuf'la beraber Allah'ın peygamberi Yakub (a.s)u karşılamak üzere çıkmalarını emretmiş²³⁹ tir.

Hükümdarın, kendisine değer verdiği ve Vezir makamına oturttuğu bir şahsiyetin soylu ailesini karşılamaları için erkânına emir vermiş olması elbette mümkündür. Ve çok güzel bir davranıştır. Zaten Kral da Yusuf (a.s)a iman etmişti.

T-VUSLAT SAHNESİ

"Yusuf'un yanına geldiklerinde: o (üvey) anasını, babasını bağrına bastı. Allah'ın dileğince güven içinde Mısır'a yerleşin dedi."²⁴⁰

İşte o göz yaşartıcı sahne: Uzun yıllar önce(*), daha küçük bir çocukken kaybedilmiş bir evlat ve onun üzüntüsünden hüznün yoldaş olduğu çileli bir baba...

İlahi bir mesaj (rüya) ile başlayan ilahi bir dramatizenin son sahnesi!.. Bir rüya ile gayb alemine açılan pencereden süzülen hakikat hüzmelerinin nokta nokta, bir gergef gibi işlendiği son perde!.. Ve bir peygamberlik şablonunun izharıdır bu.

Hz. Yusuf kavuşma anı yaklaştıkça heyecanlanır, adeta yerinde duramaz. Kısa bir süre sonra kafile uzaktan gözüktür. Hz. Yakub; büyük oğlu Yahûza'ya dayanarak gelmektedir. Kendilerini karşılamaya gelenlere, atlılara bakan Hz. Yakub; Hz. Yusuf'u göstererek "Ey Yahûza şu Mısır'ın Firavun'u mu?" diye sorar. Yahûza da: 'Hayır, o oğlun Yusuf'tur', der. Yanlarına yaklaştıkları zaman Hz. Yusuf'tan evvel Hz. Yakub (a.s), O'na selam verir.²⁴¹ ... "Selam sana ey hüznüleri gideren!..."²⁴² Ve ardından kucaklaşmalar ve sevinç gözyaşları birbirine karışır. Hüznün sağnağının, sürur sağnağına karıştığı bir an... Yaşadıkları duyguları ancak Allah bilir.

Hz. Yakub (a.s), daha bir çocukken kaybettiği oğlunu; bir peygamber, olgunlaşmış ve kâmil bir insan olarak karşısında bulmuştur. Çetin bir sabır imtihanından çıkan bu iki peygamberin mutlu buluşmaları böylece gerçekleşmiştir.

Ve evlat, Mısır'ın kapılarını "Allah'ın dileğince güven içinde yerleşin" diyerek babasına ve kardeşlerine açar. Bilmedikleri bir yere (bir şehre) yeni gelen insanların endişelerini bertaraf etmek için seçilmiş en güzel hitap tarzıdır bu. Aynı hitap, bu kıssanın kendisine vahyedildiği Allah Resulü için de kullanılmış; 'Allah dilerse, elbette güven

²³⁹ İBN KESİR, a.g.e., c.VIII, s.4136

²⁴⁰ Yusuf Suresi: (12) 99

(*) Yusuf'un kaybolması üzerinden 20 yıl geçmiştir. Bkz. AHMET CEVDET PAŞA, a.g.e., c.I, s.26

²⁴¹ Bkz. TABERİ, a.g.e., c.II, s.508

²⁴² YAZIR, a.g.e., c.IV, s.2925

içinde (korkmadan) Mescid-i Haram'a gireceksiniz...²⁴³ buyurulmuştur. Şehrin girişindeki törenden sonra dinlenmeleri sağlanan Hz. Yakub (a.s) ve ailesi daha sonra götürülüp Hz. Yusuf'un sarayına yerleştirilirler.²⁴⁴

Evet bu, bir vıslat şölenidir... Hz. Yusuf "Babası ve annesini (teyzesini) tahtın üzerine çıkarıp oturttu. Hepsi onun (Yusuf) için secde ettiler. Dedi ki: 'Babacığım, işte bu; vaktiyle gördüğüm rüvanın gerçekleşmesidir. Doğrusu Rabbim onu gerçekleştirdi ve bana ihsan etti. Çünkü, **seytan benimle kardeşlerimin arasını bozduktan sonra beni zindandan çıkardı ve sizi çölden getirdi.** Muhakkak ki Rabbim dilediğine lütfkârdır. Gerçekten bilen, hüküm ve hikmet sahibi olan O'dur."²⁴⁵

Yusuf (a.s), yaklaşık on-oniki yaşlarında bir rüya "Onbir yıldız ay ve güneşin kendisine secde ettiklerini" görmüş ve bugün o rüya aynen tahakkuk etmiştir. "Yusuf (a.s)un ebeveyni ve kardeşleri o devrin insanları arasında yaygın olan eski bir adet uyarınca (ki bu adet hala bazı toplumlarda yaşamaktadır), huzurda eğilerek selam²⁴⁶ vermişlerdir. O devrin insanları saygılarını sunmak, nezaket göstermek veya sadece selamlamak istedikleri kimselerin karşısında ellerini göğüsleri üzerine koyarak eğilmek alışkanlığına sahiptiler."²⁴⁷

Hz. Yusuf'un kardeşleri de bu adete uygun olarak (bir nevi meleklerin Adem (a.s)ecde etmeleri gibi)²⁴⁸ eğilmeleri üzerine Hz. Yusuf, "Ey babacığım! İşte bu gördüğüm rüvanın gerçekleşmesidir..." buyurmuştur.

"Bir zamanlar kardeşlerinin kıskançlıkları yüzünden kendisini öldürmeye teşebbüs ettikleri, çölden gelme bir adam... Bir çok hadisenin ardından şimdi tahtta oturmakta... Eğer onun yerinde dünya iktidarını ele geçirmeyi başarmış bir başkası olsaydı bunu, gücüyle övünmek, başarısıyla büyüklük taslamak, öfkesini çıkarmak, mağlup ettiği düşmanlarını kaba alaylarına maruz bırakmak için bir fırsat olarak kullanacaktır. Bunun tam aksine Allah eri, tamamiyle farklı bir biçimde davranır. Aynı şekilde Hz. Yusuf (a.s) büyüklük taslayacağı ve kasılacağı yerde kendini böyle bir iktidar sandalyesine kadar yükselterek ve uzun süredir ayrı kaldığı insanlarla bir araya getirerek lütuf ve inayetini

²⁴³ Fetih Suresi: (48) 27

²⁴⁴ VEHBİ, a.g.e., c.VI, s.2459

²⁴⁵ Yusuf Suresi: (12) 100

²⁴⁶ Bir çok müfessirin aksine Mevdudî surenin 100. ayetinde geçen "sücceden" kelimesini lügat anlamında değil istilahi (reverans) anlamında almıştır; doğrusu da budur. Zira insanın Allah'tan başkasına secdesi (lügat anlamında) yasaklanmıştır. "Selam secdesi (ise) eski kavimlerde dine uygun sayılıyordu. İslamın zamanında kaldırıldı. Meydanda olan budur ki yer öpen kimse yedi uzvu üzerine o kadar zaman durup secde eylemez. (Bkz. KÂTİP ÇELEBİ, *Mizanü'l-Hak fi İhtiyari'l-ehakk*. Haz. Orhan Ş.Gökçay, M.E.Basımevi İstanbul 1993, s.79)

²⁴⁷ MEVDUDİ, a.g.e., c.II., s.497

²⁴⁸ YAZIR, a.g.e., c.IV., s.2926

esirgemeyen Rabbine şükretmiştir. Kardeşlerinden intikam almak onların bu boyun bükmüş halleriyle alav etmek yerine onları (olanları) hatırlatacak tek bir kelime etmemiş, hatta tüm suçu kendisi ile kardeşleri arasını bozan şeytana yükleyerek onları (kardeşlerini) savunmuştur. Hatta bunu gizli bir rahmet (kendisini bu mertebeye çıkaran bir vesile) olarak da değerlendirmiştir."²⁴⁹ Kardeşlerini daha fazla üzmemek için, bu yolun başlangıcı olan kuyuya atılma olavından bile hiç bahsetmemektedir.

Hız. Yusuf (a.s) bu en mutlu anında bile, Rabbinin kendisine verdiği dünya saadetinin sarhoşluğuna kapılmaz. hayatın ve varlığın temel gayesini bir anlık bile gözardı etmez. Ve ellerini açıp şöyle dua eder: "Rabbim bana hükümdarlık (mülkten bir pay ve onu yönetmek imkânı) verdin. Olayları yorumlama ilmini öğrettin. Ey göklerin ve yerin yaradanı! Dünya ve ahirette koruyanım sensin, benim canımı müslüman olarak al ve beni salih olan (kul)ların arasına kat."²⁵⁰

Hız. Yusuf (a.s) dünyayı ve dünya olaylarını (kendisine verilen ilimle) gerçek yüzüyle görmüş ve bu çerçevede Yaratıcı'dan istenebilecek en güzel sonu istemiştir.

Bediüzzaman, bu son perdeyi şu güzel cümlelerle izah eder: "... En güzel bir kıssanın güzel bir nüktesidir. Ahsen'ul-kasas olan Yusuf kıssasının sonunu haber veren, **'Benim canımı müslüman olarak al ve beni salihlere ilhak et.'** ayetinin ulvî ve latif ve müjdeli ve icazkârane bir nüktesi şudur ki: sair ferahlı ve saadetli kıssaların sonundaki ayrılık ve firak haberlerinin acıları ve elemi, kıssadan alınan hayâlî lezzeti acılaştırıyor, kırıyor... Bahusus kemal-i ferah ve saadet içinde bulunduğunu haber verdiği hengâmda (bir zamanda) ölüm ve ayrılığını haber vermek daha elimdir; dinleyenlere "eyvah" dedirtir. Halbuki şu ayet Yusuf kıssasının en parlak kısmıdır ki Mısır Aziz'i olması, peder ve validesiyle görüşmesi, kardeşleriyle sevişip tanışması olan, dünyada olan en büyük saadeti ve ferahlı bir anda Hız. Yusufun ölümünü şöyle bir surette haber veriyor ve diyor ki: Şu ferahlı ve saadetli vaziyetten daha saadetli daha parlak bir vaziyete mazhar olmak için, Hız. Yusuf (a.s) Cenab-ı Hak'tan vefatını istedi ve vefat etti, o saadete mazhar oldu. Demek, o dünyevî lezzet ve saadetten daha çekici bir saadet ve sevinçli bir vaziyet kabrin arkasında vardır ki, Hız. Yusuf (a.s) gibi hakikatı gören bir zat o gayet lezzetli dünyevî vaziyet içinde, gayet acı olan ölümü istedi. Tâ ki öteki saadete mazhar olsun.

İşte Kur'an-ı Hakim'in şu belagatına bak ki, Yusuf Kıssasının sonunu ne şekilde haber verdi. O haberde dinleyenlere üzüntü ve elem değil belki bir müjde ve bir sürür ilave ediyor. Hem irşat ediyor ki; kabrin arkası için çalışınız, hakiki saadet ve lezzet

²⁴⁹ MEVDUDİ, Tefhimu'l-Kur'an a.g.e. c.II., s.497

²⁵⁰ Yusuf Suresi: (12) 101

oradadır. Hem Hz. Yusuf (a.s)un siddikiyetini gösteriyor ve diyor: Dünyanın en parlak ve sürûrlü hali dahi ona gaflet vermiyor. onu meftun etmiyor, yine ahireti istiyor..."²⁵¹

Kur'an-ı Kerim'de Yusuf kıssasının alakalı olan kısmı burada bitiyor. Yukarıdaki duadan sonra Yusuf (a.s) ne kadar yaşadı, nasıl yaşadı? tam olarak bilinmez. Zaten bundan sonrası bizim sahamız dışında (Dinler Tarihi alanı) olduğu için değinmiyoruz.

²⁵¹ NURSi. Mektubat, 23. Mektup. 7. Sual. s.291

SONUÇ

Bu kıssa, insanın tahammül sınırını zorlayan nice çile ve musibetlere maruz bırakılan, yalnız ve sahipsiz olduğu zannedilen bir insanın, Allah'ın koruması altında, sabır ve takva zırhına bürünerek nasıl yüksek makam ve saltanata kavuştuğunun belgeselidir.

Bu kıssa ile toplumun bütün katmanlarında cereyan eden olaylar karşısında Hz. Yusufun vaziyet alışının insanî, içtimaî, ahlakî ve edebî boyutları Kur'an'ın eşsiz güzellikteki üslubu ile insanlığın nazarına sunulmuş; dolayısıyla insanın fitratına en uygun yorumu ortaya konmuştur.

Yusuf Suresinin başında (12/3-7) Allah (C.C.), Peygamberi Hz. Muhammed (s.a.v.)e: "Biz bu Kur'an'ı vahyederek en güzel kıssaları, en güzel şekilde anlatıyoruz... Andolsun ki, Yusuf ve kardeşlerinin olayında, soranlara nice ibret (ders)ler vardır." buyurarak Hz. Yusuf'un yaşadığı olayların Kur'an'da anlatılışının gayesine dikkat çekmiştir.

Bu kıssa Hz. Muhammed (s.a.v.)in doğup büyüdüğü, sonra da peygamber olarak gönderildiği toplum tarafından da bilinmemektedir. Aradan geçen yüzyıllar ne bu kıssada konu edilen şahıslar ve ne de mekânlardan eser sırakmamıştır. Fakat bütün bu olaylar o devirde ve sosyal çevresinden yaşamamış ümmî bir peygamber aracılığıyla, ilahî vahye dayanılarak anlatılmaktadır. "(Ey Muhammed) Sana vahyettiğimiz (bu kıssa) gayb haberlerindedir. Onlar (Yusuf'un kardeşleri ve Mısırlı kadınlar) elbirliği edip düzen kurdukları zaman sen yanlarında değildin" buyurularak bu haberlerin kaynağının ilahî vahye dayandığı ifade edilmiştir.

Bir rüya ile başlayan Hz. Yusuf Kıssa'sı, yine onun dünya hayatındaki çileli yorumu ile gelişmiş ve Hz. Yusuf'un kendisine, karşılaştığı bütün entrika ve musibetler karşısında, güç ve kuvvet veren Rabb'inden ahiret hayatının talep etmesiyle son bulmuştur.

Bu kıssa, çeşitli tiplmeleriyle insanın gerçek yapısını, değerini, zaaf ve istidatlarının son noktasını, dünyanın çirkin ve güzel yüzünü gösteren; insan, toplum ve müessese ilişkisini akıcı bir üslupla ortaya koyan "en güzel kıssa"dır.

Bu çalışma neticesinde sosyo-psikolojik açıdan çıkarılacak ibret verici tesbitler şöyle özetlenebilir:

1- İnsanı psiko-sosyal açıdan etkileyen rüyalara lüzumu kadar önem verilmeli ve fakat herkese anlatılmamalıdır.

2- Başkalarını kıskandıracak davranışlardan sakınılmalıdır. Diğerlerinden farklı imkan ve istidatları olan insanlar kıskançlıkları tevazu, bazen de hakkından feragat etmekle stabilize etmelidir. Çünkü sosyal barışın ön şartı budur.

3- Muhabata, işleyeceği suça gerekçe yapabileceği taktik verilmemelidir.

4- Düşülen bazı hatalar yüze vurulmayıp, deşifre edilmezse, hatalı insanların, özellikle eğitim çağındaki gençlerin düzelme ihtimalleri yüksektir. Hatalarının deşifre edilmesi dolayısıyla ilgililer mahcup olup, neticede bağışıklık kazanmakla kalmaz; reklam niteliğine dönüşerek başkalarının da aynı hatayı işlemelerine zemin hazırlar. Demek ki bir insan bu tür davranışlarda bulunabilirmiş... gibi.

5- Çocuklar arasında eşit ilgi, alaka ve sevgi gözetilmezse aile içi huzursuzluk kaçınılmazdır.

6- Çok evlilik, eşitlik sağlanmazsa-ki, çoğunlukla sağlanamaz- aileden başlayıp sosyal çevreye doğru yavılan bir uyumsuzluk ve huzursuzluğun kaynağı olabilir.

7- Birilerinin fazla sevilmesi, diğerlerinin hiç sevilmediği anlamına gelmez.

8- Liderler, hep grup moralinin zayıfladığı anlarda ortaya çıkar ve çoğunlukla grup üzerinde etkili olurlar.

9- Alternatifsiz yasaklara uyum, kalıcı olmaz.

10- Suçlu insan, suçluluk psikolojisi ile mutlaka açık verir.

11- Musibetler karşısında şikayet etmeden difenmek, güzel sabırdır. Bu ise insanın kendi özünü bulmaya giden yoldur.

12- Dünyadaki güzellikler, gerçek güzelliğin bir nümunesidir. Ona ulaşmak, nihai amaç olarak görüldüğü takdirde dünyadaki güzellikler de kıymet bulur.

13- Güzellik izafidir. Buna paralel olarak yüz güzelliği de, ruhi güzelliğin algılanmasında ölçü olarak kabul edilebilir.

14- Evlat edinme, bir yönüyle sosyal yaralara açılan kapılardan biridir.

15- Sorgusuz infaz, insana yapılmış en büyük zulümdür. Böylece bir insanın mahkumiyeti, bütün bir insanlığın mahkumiyeti ile eşdeğerde sorumluluk getirir.

16- Dedikodunun (ifşaat'ın) yıkamayacağı hiç bir düzen yoktur.

17- Hapishane veva zindan zahiren zulüm olarak görülse bile, insanın kendi iç ve mana alamine dalıp insani cevherin ve güzelliklerin keşfedildiği mekânlardır. Çileye ve

mahkumiyete maruz kalmamış hiç bir gerçek dava adamı yoktur. O insanlara göre, dünya mahkumiyeti, gerçek hürriyetin anahtarı hükmündedir.

18- İnsan, ferdi noksanlıklarını toplum potasında tamamlar.

19- Yaratıcıya kul olmayan, kölelikten kurtulamaz. Zira, gerçek hürriyet, Yaratıcıya kul olmaktan geçer.

20- İtibarın değeri, itibar dağıtan merciin itibariyle ölçülür.

21- Tevazuun gerekçesi, yaratılmış olmaktır.

22- Dünya işlerinde ehliyet verilmez, kazanılır.

23- Suçlulara vüklenmek, büyüklük değildir. Hataları sebebiyle eziklik duyan insanları iyilik yaparak doğruya yönlendirilmeleri, tutulması gereken en güzel yoldur.

24- Tedbir takdiri bağlamaz ama, takdir tedbiri gözetir.

25- Nefissiz insan olunmaz, fakat gem vurulmamış nefisle de kul olunmaz.

26- Kavuşmanın hazzı, ayrılığın çilesini unutturur. Dolayısıyla, ölümün getirdiği, götürdüğünden değerlidir.

BİBLİYOGRAFYA

- ABDULBÂKÎ, Muhammed Fuâd. **el- Mu'cemu'l-Mufehres li Elfazi'l-Kur'ani'l-Kerim**, Çağrı Yay. İstanbul 1982
- ADLER, Alfred. **Mensehenkenntnis** (İnsanı Tanıma Sanatı. Çev. Kamuran Şipal) Say Yay. İstanbul 1989
- ARGYLE, Michael-BEİT-HALLAHMÎ, Benjamin; **The Social Psychology of Religion**. Routledge, Keganb Paul, London and Boston 1975
- ATEŞ, Bunyamin-DİKMEN, Mehmet. **Peygamberler Tarihi**, Yeni Asya Yay., İstanbul 1977.
- BİLMEN, Ömer Nasuhi. **Kur'an-ı Kerim Türkçe Meal-i Alisi ve Tefsiri**, Bilmen Yay.. (Yersiz- Tarihsiz)
- CARREL, Alexis. **İnsan Denen Meçhul**, (Çev Refik Özdek) Yağmur Yay., İstanbul 1973
- CERRAHOĞLU, İsmail. **Tefsir Usûlü**, A.Ü. İlahiyat Fakültesi Yay., Ankara 1976
- AHMET CEVDET PAŞA. **Kısas-ı Enbiya ve Tevârih-i Hulefâ**, Bedir Yay., İstanbul 1981
- COŞAR, Mehmet. **Hayat ve Mücadele**, Yağmur Yay., İstanbul 1976
- ÇELEBÎ, Kâtip: **Mizanü'l-Hak fi İhtiyari'l-Ehakk**, ME.Yay. İstanbul 1993
- Ebu Nu'aym (Öl. H. 430). **Delâ'il'un-Nubuvve**, Haydarabad 1320
- EL- ACLÛNÎ, İsmail b.Muhammed, **Keşfu'l Hafa' ve Muzîlu'l- Elbâs**, Beyrut 1985
- EL- HATİB, Abdülkerim. **el- Kasasu'l- Kur'âni Mine'l 'Aleml- Manzûr ve Ğayri'l- Manzûr** (y.s.) 1984
- _____ **el-Kasasu'l- Kur'ânî fi Mantûkihi ve Mefhûmihi**, Kahire 1964
- EREN, Şadi. **Kur'an'da Dua**, Işık Yay., İzmir 1994
- ER- RAZÎ, Fahrüddin. **et- Tefsiru'l- Kebîr (Mefatihü'l- Gayb)**, Daru'l Kûtübî'l- İlmiye Tahran.

- ETÖZ, Abdulkadir. **Din Psikolojisi** Ders Notları.
- HAMİDULLAH, Muhammed. **İslam Peygamberi**, (Çev. Salih Tuğ) İrfan Yay. İstanbul 1980
- HÖKELEKLİ, Hayati. **Din Psikolojisi**, Türkiye Diyanet Vakfı Yay. Ankara 1993
- HORNEY, Karen. **The Neurotik Personality of Ourtime. (Çağımızın Tedirgin İnsanı)** Çev. Ayda Yörükan Tur Yay., İstanbul 1980
- JUNG, Carl Gustav. **Psychology and Religion**, (Din ve Psikoloji), (Çev. Cengiz Şişman) İnsan Yay. İstanbul 1993
- İBN KESİR. **Hadislerle Kur'an-ı Kerim Tefsiri**, (Çev. Bekir Karlığa ve Bedrettin Çetiner) Çağrı Yay., İstanbul 1985
- İKBAL, Muhammed. **İslam'da Dinî Tefekkürün Yeniden Teşekkülü**, (Çev. Sofi Huri), Çeltüt Matbaası, İstanbul 1964
- JERSİLD, Arthur T., **Gençlik Psikolojisi**, (Çev. İbrahim N. Özgür) Takıoğlu Matbaası, İstanbul 1978
- KAĞITÇIBAŞI, Çiğdem. **İnsan ve İnsanlar (Sosyal Psikolojiye Giriş)**, Cem Ofset Matbaacılık, İstanbul 1979
- KAZANCI, A. Lütfi, **Peygamberler Tarihi**, Nil Yay., İzmir 1993
- KREC, David- CRUTFIELD, Richard S. **Sosyal Psikoloji**, (Çev. Erol Güngör) İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yay. İstanbul 1970
- KUTUB, Muhammed. **İnsan Psikolojisi Üzerine Etüdler**, (Çev. Bekir Karlığa) İşaret Yay., İstanbul 1992
- _____ **İslamın Etrafındaki Şüpheler**, (Çev. Ali Özek) Çağaloğlu Yay., İstanbul 1973
- KUTUB, Seyyid, **Fizilâl-il Kur'an**, (Çev. Emin Saraç-İ.Hakkı Şengüller-Bekir Karlığa) Çelik Yay., İstanbul 1993
- _____ **Kur'an'da Edebî Tasvir**, (Çev. Süleyman Ateş) Hilal Yay. Ankara 1967
- LECOMTE, Jacques., **İnsan Denen Varlık**, (Çev., H.Özgül) İstanbul 1969
- MAUCORPS, P., **Sosyal Hareketlerin Psikolojisi**, (Çev. Selim Evrim) Anıl Yay., İstanbul 1958

- MEVDUDÎ, Ebu'l-Al'a. **Tefhimü'l-Kur'an.** (Çev. Muhammed Han Kayanî, vd.)
İnsan Yay. İstanbul 1991
- NURÎ, Şemsettin. **En Güzel Kısas ve Gerçekleşen Rü'ya,** Nil Yay.,
İzmir 1992
- NURSÎ, B.Said. **Sözler.** Yeni Asya Neşriyat, Almanya 1993
_____ **Muhakemat.** Almanya 1993
_____ **Mektubat,** İstanbul 1978
_____ **İşarau'l-İcaz,** İstanbul 1993
_____ **Lem'alar.** Almanya 1993
- KEMÂL PAŞAZÂDE, . **Yusuf u Züleyha,** (Haz. M.Demirel) K.T.B. Yay.,
Ankara 1983
- ÖZSAİT, Mehmet-İZGİ, Özkan. **Eski Çağ Tarihi,** A.Ü. Açık Öğretim Fakültesi
Yay., Eskişehir 1991
- SAĞLAM, Bahaeddin. **İlmî ve Edebî Yönleriyle Kur'an Kıssaları,**
Tebliğ Yay., İstanbul 1985
- RAMAZANOĞLU, Mahmud Sami, **Hz. Yusuf,** Erkâm Yay., İstanbul 1980
- SARIKÇIOĞLU, Ekrem, **Dinler Tarihi,** Bayrak Yay., İstanbul 1983
- SPIEGELMAN, J.Marvin vd., **Jung Psikolojisi ve Tasavvuf**
(Çev. Kemal Yazıcı-R.Kutlu) İnsan Yay., İstanbul 1994
- ŞAHİN, Abdulfettah. **İnancın Gölgesinde,** Nil Yay., İzmir 1994
- ŞENGÜL, İdris. **Kur'an Kıssaları Üzerine,** Işık Yay., İzmir 1994
- ŞERİATÎ, Ali, **İnsan.** Fecr Yay., Ankara 1990
- TABERÎ, Ebu Ca'fer Muhammed b. Cerîr, **Tarihu'l-Umem ve'l-Mulûk**
(**Milletler ve Hükümdarlar Tarihi**), (Çev. Z.Kadirî Ugan-
Ahmet Temur) M.E.B. Yay. İstanbul 1991
- TÜMER, Günay-KÜÇÜK, Abdurrahman. **Dinler Tarihi,** Ocak Yay.
Ankara 1988
- MEHMED VEHBÎ. **Hülasatu'l-Beyan.** Üçdal Yay., İstanbul 1985

YAZIR. Muhammed Hamdi. **Hak Dini Kur'an Dili**, Eser Neşriyat,
İstanbul 1979

YILDIRIM. Suat. "**Kur'an-ı Kerim'de Kıssalar**", A.Ü.İslami İlimler Fakültesi
Dergisi. s.3. Ankara 1979

ZULLİGER. Hans. **Suçlu Çocuklar ve Çocuk Mahkemeleri**,
(Çev. Kamuran Şipal) Bozak Yay. İstanbul 1979

ÖZET

İnsan, kendisine verilen ve hiç bir canlıda bulunmayan özellikleri sebebiyle dünyada en üstün varlıktır. Evrendeki konumunu, Yaratıcının emir ve tavsiyelerine itaati çerçevesinde kurur. Kendisinin O'na bağlılığı nisbetinde tanır.

İnsan, evren ve Yaratıcı ilişkisini kavrayabilmek için evrende cereyan eden olaylar, insanın kendisi, Rabb'i ve alem üçgeninde bir tezgâh kurar. Buna göre; iç dünyası ve sosyal hayattaki tezahürleri inceleyerek Şâri-i hakikiye (Allah'a) izafeten mecazî şâri olan peygamberlerin (din kurucuların) örnek hayatını inceler ve buna göre Allah'ın öğretisini yorumlar. Alemdeki vazifesini anlar ve hayattan nasıl istifade edeceğini bilir.

Kur'an, insana Yaratıcısını tanıtan ve onun yaratılış gayesini ortaya koyan kaynaklardan biridir. İnsanın geleceğine ve iç dünyasına ışık tutması bakımından, bunu geçmiş toplumların yaşayışlarını içeren "**Kıssa**"larla çok veciz bir şekilde ortaya koymuştur. Özellikle "Hazret-i Yusuf Kıssası" ile insanın fitratı ve mahiyeti hakkındaki en güzel tesbitleri günümüze kadar taşımıştır. İnsanın yaratılışında mevcut melekî ve hayvanî duygular, Hz. Yusuf ile Zeliha arasında geçen ve kıssada adı geçen diğer efradın, kaderin yüklediği rollerle yaşanmış münasebetlerinde en güzel şekilde ifadesini bulmuştur.

İnsan, grup ve müessese ilişkileri bu kıssada tabii ve insanî gerçekler çerçevesinde akıcı bir üslupla dile getirilmiştir. Ulvî arzularla süflî isteklerin sosyal arenada aldığı şekli ortaya koyarak ibret verici sahnelerle iffet, sabır ve doğruluğun değerini, ihtiras ve nefsanî arzuların elem verici sonuçlarını, insanın bütün duygu ve duyumlarına hitap ederek, canlı bir şekilde dramatize etmiştir. Özellikle Hz. Yakub ve Yusuf'un sabrı, Allah (C.C.)un takdirine tam teslimiyeti ve tevekkülü, her hâlükârda Rabblerinden yardım istemeleri, onların sağlam bir irade ve kişilik sahibi kimseler olduklarını ortaya koymaktadır.

Hz. Yusuf (a.s)un bu kıssada bir evlat, kardeş, genç, vezir ve bir peygamber olarak örnek bir kişilik sergilemiş olduğunu görüyoruz. Rabb'inin yardımıyla her türlü dünya nimetine kavuştuğu bir zamanda ve mekânda bile Allah'tan ölümünü isteyerek, ahiret alemine açılan pencerenin (kabrin) tatlı ve güzel yüzünü görmüş ve göstermiştir.

ABSTRACT

Human being is the most excellent creature in the world because of the characteristics that were given him/her and any of the creature has got like that. He defends his position in universe in the limits of the advices and obediences of the creator. He/she recognizes himself as much as his/her full of sins for the creator.

Human being makes a triangle among the events that were happened in universe; himself, the lord God as he/she can understand the relation between universe and the creator. According to this; As analysing the events in his/her inner world and social life, he analyses the model of life of the prophets were founders of religious, referring to God as a result he explains creed of God. He/she learns his/her duty in the world and knows how he/she can profit by the life.

Koran is one of the sources that introduces the Creator to the human being and shows the aim of his creation. Koran displayed this by the stories briefly that had included life of the last societies as lighting way to the inner life and future of the people. The best establishes about creation and the reality of the people had been carried up to nowadays specially by the story of prophet Yusuf. The animal and Angel senses that had been in the creation stays as the best position in the story that was between Yusuf and Zeliha.

The relations were among people, group and foundation had been mentioned fluently situation in this story. This story had showed us the situation of high wishes and low wishes in the social arena; the worth of honesty, patience and chastity in an exemplary stage; the results of greed and spiteful wishes that had showed us pain; and it had addressed all the senses and sensations of people and dramatised in an active way. Specially the patience of the prophet Yakub and the prophet Yusuf, their submission to God perfectly and putting their trust in God, their asking from God in every situation shows that they were the people who had a strong decree and personality.

In the story we see the prophet Yusuf showed a typical personality as a child, brother, young, vizier and a prophet. He even had every kind of world blessing by the lord God, in the period of time and the place, he had wanted death from God and he had seen and showed nice and good ways of Grave.